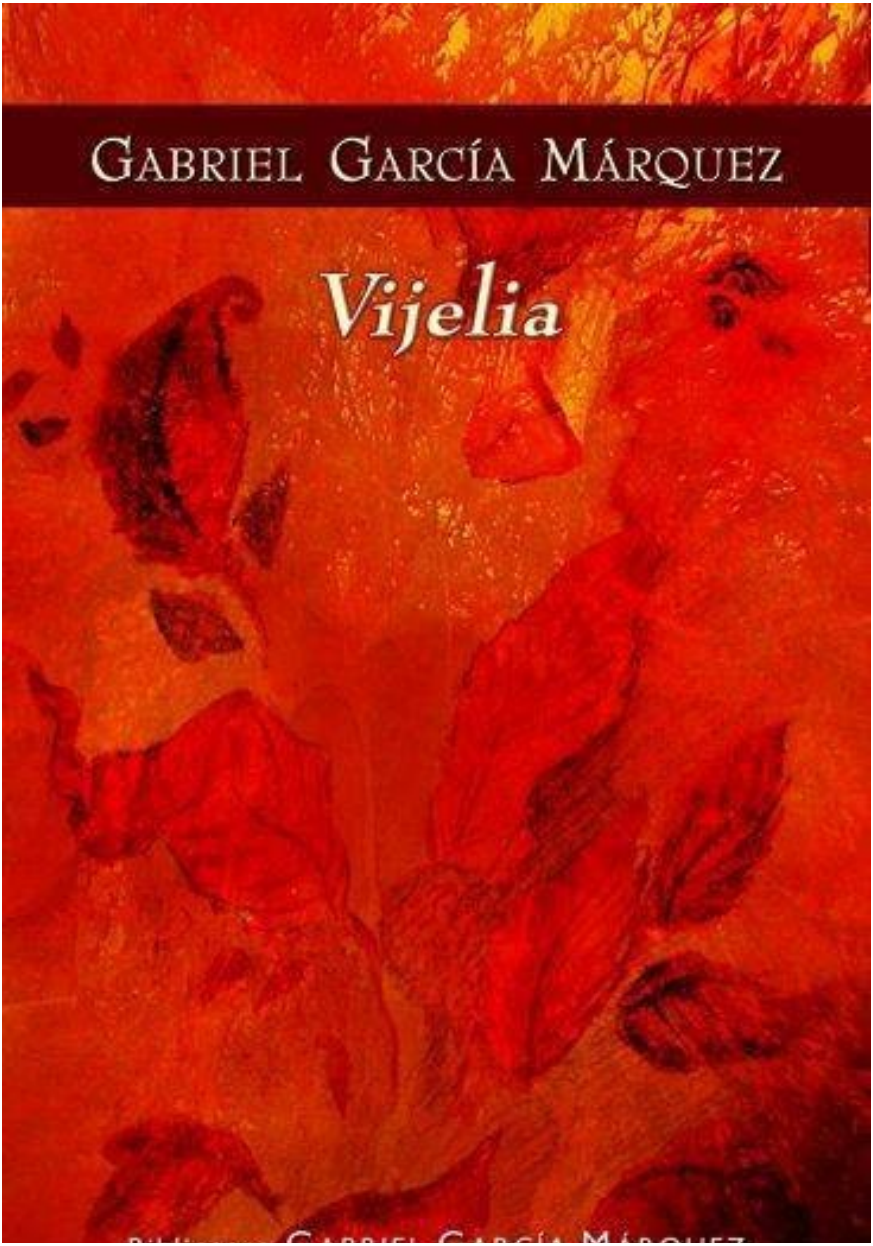
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ
Vijelia

Gabriel García Márquez

Vijelia

Traducere din limba spaniolă
ILEANA SCIPIONE

rao internaţional publishing company

Cuprins

1.....7

2.....22

3.....34

4.....42

5.....48

6.....55

7.....63

8.....71

9.....80

10.....87

11.....96

Pe Polinice, însă, Creon dârz a poruncit
Să nu-l îngroape, nici să-l plângă nimeni,
Să-i lase hoitul neîngropat şi nebocit,
Pe câmp, o pradă dulce poftei fiarelor.
Se-aude că blândul Creon va îndrăzni
Să vină aici ca să ne spună – ai auzit? –
Şi nouă toate acestea – mie, el!
Va da porunci, va spune în gura mare tuturor,
Celor ce nu pot şti că, de-l va asculta
Şi va călca porunca lui, oricine-ar fi,
Va fi ucis cu pietre, în cetate, de popor.

(Din *Antigona*)

În pripă, ca şi cum îmbulzeala ar fi prins rădăcini în centrul satului, a sosit compania bananieră, urmărită de vijelie. Aceasta venise învolburată, amestecată de-a valma cu resturi de oameni şi obiecte de prin alte sate; rămăşiţele unui război civil, care părea tot mai depărtat şi mai neverosimil. Vijelia era neîndurătoare. Totul, de la aroma secreţiilor sensibile până la duhoarea morţii din adâncuri, se molipsea de putorile ei fără număr, aşezate claie peste grămadă. În mai puţin de un an, a prăvălit peste sat molozul numeroaselor catastrofe de dinaintea ei şi şi-a răspândit pe străzi încărcătura de resturi nelămurite. Iar rămăşiţele s-au tot ales, precipitat, în ritmul zăpăcit şi imprevizibil al furtunii, şi s-au cules, până au transformat ceea ce fusese o ulicioară cu un râu la un capăt şi un ocol pentru morţi la celălalt într-un sat felurit şi complicat, alcătuit din ce pierduseră alte sate.

Acolo au ajuns, odată cu vijelia îmbulzită a oamenilor, târâte de forţa ei impetuoasă, gunoaie din magazine, spitale, saloane de distracţii, uzine electrice; ce mai rămăsese din femeile singure şi din bărbaţii care, la sosire, îşi legau catârca de un stâlp al hotelului, ducând cu ei, drept unic bagaj, un cufăr din lemn ori o legăturică de schimburi, iar după câteva luni, aveau casă proprie, două concubine şi gradul militar cu care le rămăseseră datori, pentru că ajunseseră târziu la război.

Chiar şi resturi de iubiri triste de prin oraşe ne-au venit odată cu vijelia, au înălţat căsuţe din lemn, au întocmit mai întâi un colţ, unde o jumătate de pat de campanie era un sumbru adăpost de-o noapte, apoi o zgomotoasă stradă

clandestină şi, mai târziu, un întreg sat de toleranţă în sat.

În toiul vijeliei, al furtunii cu feţe necunoscute, cu copertine pe domeniul public, cu bărbaţi care se primeneau în stradă, cu femei care stăteau aşezate pe cufere cu umbrelele deschise şi cu catâri şi catârce lăsate de izbelişte, muritori de foame în grajdul hotelului, cei dintâi eram cei din urmă; noi eram străini; venetici.

După război, când am venit la Macondo şi am putut aprecia calitatea solului, am ştiut că vijelia avea să vină odată şi odată, dar nu ne-a dus mintea la forţa ei. De aceea, simţind că se apropia avalanşa, n-am putut decât să punem farfuria, furculiţa şi cuţitul în spatele porţii şi să ne aşezăm, aşteptând răbdători ca noii sosiţi să ne cunoască. Atunci a fluierat trenul întâi oară. Vijelia s-a rotit şi i-a ieşit în întâmpinare, dar, rotindu-se, şi-a pierdut avântul, câştigând în unitate şi vigoare; şi a suferit procesul natural de fermentaţie, intrând în germenii pământului.

(Macondo, 1909)

1

Văd pentru prima oară un leş. E miercuri, dar mi se pare că-i duminică, pentru că nu m-am dus la şcoală şi mi-am pus hainele de catifea reiată verde, care mă strâng pe ici, pe colo. Ţinând-o pe mama de mână şi urmându-l pe bunicul, care dibuie drumul cu bastonul la fiecare pas ca să nu dea peste ceva (nu vede bine pe întuneric şi şchioapătă), am trecut prin faţa oglinzii din salon şi atunci mi-am zărit tot trupul îmbrăcat în verde şi băsmăluţa albă şi apretată, strâns legată la gât, într-o parte. M-am văzut în oglinda rotundă şi pătată şi mi-am zis: Ăsta-s eu, de parcă ar fi duminică.

Ajungem la casa răposatului.

În odaia închisă, căldura e sufocantă. Se aude doar zumzetul soarelui pe străzi şi nimic altceva. Aerul s-a oprit în loc, concret; ai impresia că-l poţi răsuci ca pe o foaie de tinichea. Acolo unde au pus cadavrul miroase a cufere, dar nu le zăresc pe nicăieri. Într-un colţ, e un hamac, cu un capăt legat de un belciug. Pute a resturi. Cred că lucrurile stricate şi aproape putrede din jur arată ca şi cum ar trebui să pută a resturi, deşi în realitate au alt miros. Întotdeauna am crezut că morţii trebuie să poarte pălărie. Acum văd că nu. Văd că au capul alungit şi mandibula legată cu o băsmăluţă. Văd că au gura întredeschisă şi, din spatele buzelor învineţite, li se zăresc dinţii pătaţi şi neregulaţi. Văd că au limba muşcată într-o parte, groasă şi moale, ceva mai închisă la culoare decât faţa, ca atunci când legi degetele cu o sfoară din cânepă. Văd că au ochii

deschişi, mult mai mult ca oamenii, nesăţioşi şi ieşiţi din orbite, iar pielea pare să fie din pământ îndesat şi reavăn. Credeam că mortul e o persoană liniştită şi adormită, iar acum văd că e exact pe dos. Văd că pare un om treaz şi furios, ca după o încăierare.

Şi mama s-a îmbrăcat de parcă ar fi duminică. Şi-a tras pălăria veche de paie peste urechi şi şi-a pus o rochie neagră, închisă până în gât, cu mâneci lungi. Cum azi e miercuri, o văd distantă, necunoscută, şi mi se pare că vrea să-mi zică ceva, în vreme ce bunicul se ridică să-i primească pe bărbaţii care au adus coşciugul. Mama stă jos lângă mine, cu spatele la fereastra închisă. Răsuflă greu şi tot timpul îşi potriveşte şuviţele de păr care îi ies de sub pălăria pusă în grabă. Bunicul le-a poruncit bărbaţilor să aşeze sicriul lângă pat. Doar atunci mi-am dat seama că, într-adevăr, mortul poate să încapă în el. Când au adus coşciugul, am avut impresia că e prea mic pentru trupul lung cât patul.

Nu ştiu de ce m-au luat cu ei. Niciodată n-am intrat în această casă şi chiar am crezut că e nelocuită. E mare, pe colţ, iar uşile cred că nu i-au fost deschise nicicând. Doar acum, după ce mama mi-a zis: „După-amiază nu te duci la şcoală”, şi nu m-am bucurat, pentru că mi-a spus-o cu o voce gravă şi rezervată; şi am văzut-o aducându-mi hainele din catifea reiată, pe care mi le-a pus fără o vorbă şi am ieşit la poartă alăturându-ne bunicului; şi am trecut de cele trei case care o despart de a noastră, doar acum mi-am dat seama că la acest colţ de stradă locuia cineva. Cineva care a murit şi care probabil că e bărbatul de care a pomenit

mama când mi-a zis: „Trebuie să fii foarte cuminte la înmormântarea doctorului”.

Când am intrat, n-am văzut mortul. Bunicul stătea în uşă, vorbind cu bărbaţii, şi apoi ne-a poruncit să intrăm. Am crezut că era cineva în odaie, dar când am intrat am simţit-o întunecoasă şi pustie. Încă din prima clipă, căldura mi-a biciuit obrajii şi am simţit duhoarea resturilor, solidă şi perenă la început, care vine acum, ca şi căldura, în unde rare, şi apoi dispare. Mama m-a dus de mână prin încăperea întunecoasă şi m-a aşezat lângă ea, într-un colţ. Abia după o clipă am început să văd câte ceva. L-am zărit pe bunicul, încercând să deschidă o fereastră care părea lipită, sudată pe lemnul tocului, şi lovind cu bastonul în clanţe, umplându-şi sacoul de praf la fiecare mişcare. Am întors capul să văd unde se ducea bunicul, care declarase că nu putea să deschidă fereastra, şi abia atunci am observat pe cineva în pat. Bărbatul era negricios, lung, nemişcat. Am întors capul spre mama care, îngândurată şi serioasă, privea spre alt loc al încăperii. Cum picioarele nu-mi ajung până-n podea, ci-mi rămân în aer, suspendate la o palmă de duşumea, mi-am pus mâinile sub coapse, cu palmele proptite în scaun, şi am început să le legăn, fără să mă gândesc la nimic, până mi-am amintit că mama îmi spusese: „Trebuie să fii foarte cuminte la înmormântarea doctorului”. Atunci am simţit ceva rece în spate, m-am întors să văd, dar nu era decât peretele din lemn uscat şi fisurat. A fost ca şi cum cineva mi-ar fi zis din perete: „Nu da din picioare, fiindcă bărbatul din pat e doctorul şi e mort”. Şi, când m-am uitat spre pat, l-am văzut cu alţi ochi.

Nu l-am mai văzut dormind, ci mort.

De atunci, oricât m-aş strădui să nu-l privesc, simt că parcă cineva m-a legat cu faţa la el. Şi, cu toate strădaniile de a privi în altă parte, eu îl văd oricum, peste tot, cu ochii ieşiţi din orbite, cu faţa verde şi moartă în beznă.

Nu ştiu de ce n-a venit nimeni la înmormântare. Am venit eu, bunicul, mama şi cei patru flăcăi care lucrează la bunicul. Bărbaţii au adus o pungă cu var şi au golit-o în coşciug. Dacă mama n-ar fi ciudată şi neatentă, aş întreba-o de ce fac aşa. Nu înţeleg de ce trebuie să pună var în sicriu. Când au golit punga, unul a scuturat-o peste coşciug şi tot au mai căzut câteva fire, care păreau mai degrabă rumeguş decât var. Au luat mortul de umeri şi de picioare. Poartă un pantalon obişnuit, strâns în talie cu o curea lată şi neagră, şi o cămaşă cenuşie. N-are decât pantoful stâng. Cum ar spune Ada, cu un picior e prinţ şi cu altul, cerşetor. Pantoful drept e aruncat la un capăt al patului. În pat, părea că pe mort îl deranja ceva. În sicriu, pare că stă mai comod, mai liniştit, iar chipul lui, de om viu şi treaz după o încăierare, a căpătat un aer calm şi sigur. Profilul i s-a îndulcit; e ca şi cum acolo, în coşciug, se simte de-acum în locul care i se cuvine oricărui răposat.

Bunicul s-a plimbat prin odaie. A luat nişte obiecte şi le-a pus în sicriu. M-am uitat iar la mama, sperând că are să-mi spună de ce pune bunicul obiecte în sicriu. Dar mama e imperturbabilă în rochia neagră şi parcă se străduieşte să nu privească spre mort. Şi eu vreau să fac aşa, dar nu pot. Îl ţintuiesc cu privirea, îl cercetez. Bunicul pune o carte în coşciug, face un semn flăcăilor, iar trei dintre ei pun

capacul peste cadavru. Numai atunci mă simt eliberat de mâinile care îmi ţineau capul întors spre el şi încep să mă uit prin odaie.

O privesc iar pe mama. Pentru prima oară de când am intrat în casă, se uită la mine şi îmi zâmbeşte, iar surâsul ei forţat e găunos; aud în depărtare fluieratul trenului, care se pierde după ultima cotitură. Aud un zgomot din colţul unde-i hoitul. Văd că unul dintre bărbaţi ridică un capăt al capacului şi bunicul bagă în sicriu pantoful mortului, cel uitat în pat. Trenul fluieră iar, tot mai departe, şi pe neaşteptate îmi dă prin minte: „E două şi jumătate”. Îmi amintesc că la ora asta (pe când trenul fluieră la ultima cotitură de lângă sat), băieţii fac cozi la şcoală, ca să între la prima oră de după-amiază.

„Abraham”, mă gândesc.

N-ar fi trebuit să aduc copilul. Aşa spectacol nu-i pentru el. Şi mie, care o să împlinesc treizeci de ani, îmi face rău aerul rarefiat de prezenţa cadavrului. I-am putea spune tatei că nu ne simţim bine într-o încăpere în care s-au adunat, vreme de şaptesprezece ani, reziduurile unui bărbat rupt de tot ce poate fi luat drept sentiment ori recunoştinţă. Poate că tata a fost singura persoană care l-a simpatizat. Simpatia lui inexplicabilă îl ajută acum să nu putrezească între aceşti patru pereţi.

Mă obsedează ridicolul acestor lucruri. Mă nelinişteşte gândul că peste o clipă vom ieşi în stradă, în urma unui coşciug care va inspira tuturor doar satisfacţie. Îmi închipui cu ce ochi ne vor privi femeile de la ferestre pe tata şi pe mine, mergând cu copilul în urma coşciugului

unde putrezeşte singurul om pe care satul şi-a dorit să-l vadă dus la groapă în această uitare neostoită, urmat de cei trei care au hotărât să ducă la bun sfârşit fapta milostivă care trebuie să fie începutul propriei lor ruşini. Şi e posibil ca, din pricina hotărârii luate de tata, mâine să nu vrea nimeni să vină la înmormântarea pe care am organizat-o.

Poate că de asta am adus copilul. Când tata mi-a zis, acum o clipă „Trebuie să vii cu mine”, primul lucru care mi-a trecut prin minte a fost să iau cu mine copilul, ca să mă simt apărată. Şi acum, în această după-amiază sufocantă de septembrie, iată-ne aici, simţind că lucrurile din jur sunt agenţii neîndurători ai duşmanilor noştri. Tata n-are de ce să-şi facă griji. În realitate, şi-a petrecut toată viaţa doar cu aşa ceva; a dat satului prilej de bârfă, făcându-şi cele mai neînsemnate pofte, în ciuda tuturor convenienţelor. Acum douăzeci şi cinci de ani, când acest om ne-a intrat în casă, tata trebuie să fi bănuit (observându-i manierele absurde) că azi n-avea nimeni să fie dispus aici, în sat, nici măcar să-i arunce hoitul păsărilor ogorului. Poate că tata a prevăzut toate obstacolele, a măsurat şi a calculat posibilele inconveniente. Iar acum, după douăzeci şi cinci de ani, trebuie să simtă că asta abia de este împlinirea unei misiuni îndelung premeditate, pe care ar fi dus-o la bun sfârşit oricum, chiar dacă ar fi trebuit să târască singur hoitul pe străzile din Macondo.

Dar, odată sosit ceasul, n-a avut curajul s-o facă singur şi m-a obligat să împart cu el intolerabila promisiune, pe care

probabil că a făcut-o cu mult înainte ca eu să am minte. Când mi-a zis „Trebuie să vii cu mine”, nu mi-a lăsat vreme să-i pricep tot înţelesul vorbelor; n-am putut ghici cât de ridicol şi de ruşinos e să îngropi un om pe care toată lumea aşteaptă să-l vadă oale şi ulcele în propria vizuină. Pentru că lumea nu numai că a nădăjduit aşa ceva, dar s-a şi pregătit pentru ca totul să fie astfel şi a aşteptat din tot sufletul, fără remuşcări şi chiar cu satisfacţia anticipată de a simţi într-o zi cum pluteşte peste sat duhoarea plăcută a putreziciunii lui, fără ca nimeni să fie emoţionat, alarmat ori scandalizat, ci, încântat că a sosit ora râvnită, să spere doar că totul are să dureze până când mirosul greu al mortului are să le sature şi cele mai ascunse resentimente.

Iar acum noi vom lipsi Macondo de plăcerea îndelung râvnită. Mă simt ca şi cum, într-un fel, hotărârea noastră naşte în inimile oamenilor melancolicul sentiment nu al frustrării, ci al amânării.

Şi tocmai din această pricină ar fi trebuit să las copilul acasă; să nu-l amestec în uneltirea care acum va prinde trup în noi, aşa cum s-a întâmplat cu doctorul vreme de zece ani. Copilul ar trebui să rămână în afara ei. Nici măcar nu ştie de ce-i aici, de ce l-am adus în odaia asta plină cu moloz. Stă tăcut, uluit, parcă aşteaptă ca cineva să-i lămurească înţelesul tuturor acestor lucruri; parcă aşteaptă, legănându-şi picioarele, cu mâinile sprijinite de scaun, să i se descifreze înspăimântătoarea ghicitoare. Vreau să fiu sigură că n-are s-o facă nimeni; că nimeni n-are să deschidă uşa nevăzută care îl împiedică să treacă dincolo de raza de acţiune a simţurilor lui.

S-a uitat la mine de multe ori şi sunt sigură că i-am părut ciudată, necunoscută, cu rochia închisă şi pălăria veche pe care le-am îmbrăcat, ca să nu mă dau de gol nici măcar faţă de propriile presentimente.

Dacă Meme ar fi în viaţă, aici în casă, poate că ar fi altfel. S-ar putea crede că am venit pentru ea. S-ar putea crede că am venit să iau parte la durerea pe care ea n-ar fi simţit-o, dar pe care ar fi putut-o simula şi pe care satul şi-ar fi putut-o explica. Meme a dispărut acum vreo unsprezece ani. Moartea doctorului anulează orice posibilitate de a afla unde sălăşluieşte ori, cel puţin, unde îi putrezesc oasele. Meme nu-i aici, dar e probabil că, de-ar fi fost aici (de nu se întâmpla ce s-a întâmplat şi nu s-a putut lămuri vreodată), ar fi fost de partea satului şi împotriva bărbatului care, şase ani în şir, i-a încălzit patul cu tot atâta iubire şi omenie ca şi un catâr.

Aud fluierând trenul la ultima cotitură. „E două şi jumătate", mă gândesc; şi mă obsedează că la această oră tot Macondo e cu gândul la ceea ce facem noi aici. Mă gândesc la doamna Rebeca, slabă şi pergamentoasă, cu ceva de fantomă domestică în priviri şi în îmbrăcăminte, aşezată lângă ventilatorul electric, cu chipul umbrit de gratiile de la ferestre. Ascultând cum se pierde trenul după ultima cotitură, doamna Rebeca îşi lasă capul în jos spre ventilator, chinuită de vipie şi de resentimente, cu fofezele inimii dând roată ca paletele ventilatorului (dar în sens invers) şi şopteşte:

— Dracul şi-a băgat coada în toate astea.

Apoi se înfioară, legată de viaţă prin rădăcinile

minuscule ale cotidianului.

Şi Agueda, oloaga, o vede pe *Solita*[1] că se întoarce de la gară după ce şi-a condus logodnicul; o vede cum îşi deschide umbreluţa de soare şi dă colţul pe strada pustie; o simte cum se apropie cu bucuria sexuală pe care a simţit-o şi ea cândva, dar care s-a transformat în răbduria boală religioasă care o face să zică: „Ai să te zvârcoleşti în pat ca porcul în mocirlă”.

Nu pot să scap de asta. Nu pot să nu mă gândesc că-i două şi jumătate; că trece catârca poştei într-un nor de praf arzător, urmată de bărbaţii care şi-au întrerupt siesta zilei de miercuri ca să primească pachetul cu jurnale. Aşezat, padre Angel doarme în sacristie, cu breviarul deschis pe burta pântecoasă, aude cum trece catârca poştei, se scutură de muştele care-i chinuie somnul, râgâie şi spune:

— Mă otrăveşti cu chiftelele tale.

În faţa unor asemenea lucruri, tata dă dovadă de sânge rece. Chiar şi când a poruncit să se deschidă coşciugul ca să se bage pantoful uitat în pat. Doar el se putea interesa de acest bărbat ordinar. Când o să ieşim cu cadavrul, n-ar fi de mirare ca mulţimea să ne aştepte la poartă cu rahatul adunat azi-noapte şi să arunce cu murdării în noi, pentru că trecem peste voinţa satului. Poate că n-au s-o facă din pricina tatei. Dar poate că au s-o facă, fiindcă-i vorba de ceva atât de nedemn cum este să-i iei satului plăcerea îndelung râvnită, imaginată în decursul multor seri sufocante, ori de câte ori bărbaţi şi femei treceau prin casă

1 „Singurica” (în sp. în orig.) (n.tr.)

şi-şi spuneau: „Mai devreme sau mai târziu vom prânzi cu această duhoare”. Pentru că aşa spuneau toţi, de la prima până la ultima casă.

Peste o clipă va fi ora trei. *Domnişoara* ştie deja. Doamna Rebeca a văzut-o trecând, a strigat-o, nevăzută în dosul gratiilor, a ieşit un moment din orbita ventilatorului şi i-a zis: „Domnişoara e dracul gol. Tu ştii”. Şi mâine nu fiul meu merge la şcoală, ci alt copil, total diferit; unul care va creşte, va avea urmaşi şi, în cele din urmă, va muri, fără ca nimeni să aibă pentru el datoria recunoştinţei care să-i garanteze o înmormântare creştinească.

Eu aş sta acum liniştită acasă, dacă în urmă cu douăzeci şi cinci de ani la tata n-ar fi venit acest om cu o scrisoare de recomandare, despre care nimeni n-a ştiut vreodată de la cine era, şi n-ar fi rămas la noi, hrănindu-se cu ierburi şi uitându-se la femei cu ochii lui lacomi de câine, ieşiţi din orbite. Dar pedeapsa îmi era scrisă încă dinainte de a mă naşte şi rămăsese ascunsă, reprimată, până în acest mortal an bisect când s-au împlinit treizeci de la naşterea mea şi tata mi-a zis: „Trebuie să vii cu mine”. Iar apoi, înainte să am vreme să întreb, lovind cu bastonul în duşumea: „Trebuie să ieşim din asta, fato, orice-ar ar fi. Doctorul s-a spânzurat azi-dimineaţă”.

Bărbaţii au ieşit şi s-au întors în odaie cu un ciocan şi o cutie de cuie. Dar n-au bătut coşciugul în cuie. Au pus lucrurile pe masă şi s-au aşezat pe patul mortului. Bunicul pare liniştit, dar liniştea lui e imperfectă şi disperată. Nu-i liniştea hoitului din sicriu, ci a bărbatului nerăbdător, care se străduieşte să nu pară aşa. Liniştea bunicului e

nepotrivită şi neliniştită, iar el dă ocol încăperii, şchiopătând şi răscolind obiectele care stau claie peste grămadă.

Când descopăr că în odaie-s muşte, începe să mă chinuie gândul că sicriul a rămas plin cu ele. Încă nu l-au bătut în cuie, dar mi se pare că zumzetul pe care la început l-am confundat cu uruitul ventilatorului electric din vecini e al cetei de muşte care se izbesc, oarbe, de pereţii sicriului şi de faţa mortului. Dau din cap; închid ochii; îl văd pe bunicul că deschide un cufăr şi scoate nişte lucruri pe care nu izbutesc să le disting; văd în pat cei patru tăciuni fără stăpân de la cele patru trabucuri aprinse. Hărţuit de vipia sufocantă, de minutul care nu mai trece, de zumzetul muştelor, simt că parcă cineva îmi zice: *Ai să fii aici. Ai să fii într-un sicriu plin cu muşte. Acum abia împlineşti unsprezece ani, dar într-o zi ai să fii aici, lăsat în voia muştelor într-un coşciug închis.* Întind picioarele lipite şi-mi văd propriile ghete negre şi lustruite. „Am un şiret desfăcut”, mă gândesc şi mă uit iar la mama. Ea se uită la mine şi se apleacă să-mi lege şiretul la gheată.

Din capul mamei se înalţă un abur cald, mirosind ca aerul închis din dulap; miroase a lemn adormit, îmi aduce iar aminte de închisoarea din coşciug. Încep să suflu greu, vreau să ies; vreau să respir aerul încins al străzii şi recurg la ultima soluţie. Când mama se ridică, îi spun în şoaptă:

— Mamă!

Ea surâde şi zice:

— Aha!

Iar eu, aplecându-mă spre ea, spre chipul ei fraged şi

strălucitor, tremurând:

— Vreau să merg acolo, în spate.

Mama îl cheamă pe bunicul, îi şopteşte ceva. Îi văd ochii înguşti şi nemişcaţi în spatele ochelarilor, pe când se apropie şi-mi zice:

— Ei, află că acum e imposibil.

Mă întind şi rămân liniştit, indiferent la eşec. Dar lucrurile se petrec iar prea încet. Urmează mai multe mişcări rapide. Apoi mama se apleacă din nou peste umărul meu şi zice:

— Ţi-a trecut?

Vorbeşte cu glas serios şi concret, ca şi cum ar fi, mai mult decât o întrebare, o dojană. Am burta uscată şi tare, dar întrebarea mamei o înmoaie, o lasă plină şi moale, şi totul, chiar şi seriozitatea ei, mă face agresiv şi sfidător.

— Nu, u spun. Încă nu mi-a trecut.

Mă ţin de stomac şi încerc să bat cu picioarele în duşumea (altă soluţie extremă), dar lovesc în gol; e distanţa care mă desparte de podea.

Cineva intră în odaie. E un argat al bunicului, urmat de un poliţist şi de un bărbat care poartă şi el pantaloni din dril verde, centură cu revolver şi ţine în mână o pălărie cu borul lat şi răsucit. Bunicul îi iese în întâmpinare. Bărbatul cu pantalon verde tuşeşte în întuneric, îi şopteşte ceva bunicului, tuşeşte iar; tuşind, îi ordonă agentului să deschidă fereastra cu forţa.

Pereţii din lemn par fragili. Ca şi cum ar fi făcuţi din cenuşă rece şi bătătorită. Când poliţistul loveşte în ivăr cu ţeava puştii, am impresia că giurgiuvelele nu se vor

deschide. Casa se va prăbuşi, pereţii se vor prăvăli, dar fără zgomot, ca un palat din cenuşă care s-ar dărâma în aer. Cred că la a doua lovitură vom rămâne în stradă, în plin soare, stând jos, cu capul acoperit de moloz. Dar la a doua lovitură, fereastra se deschide şi lumina intră în odaie; bufneşte violent, ca atunci când ai deschide uşa unui animal care fuge şi adulmecă, mut, fără nicio direcţie precisă; care zgârie cu furie pereţii, în timp ce-i curg balele, apoi se întoarce şi se aruncă, paşnic, în cotlonul cel mai răcoros al capcanei.

Când se deschide fereastra, lucrurile devin vizibile, dar se consolidează în ciudata lor irealitate. Atunci mama respiră adânc, îşi întinde mâinile spre mine şi îmi zice:

— Vino, hai să vedem casa pe fereastră.

Şi, din braţele ei, văd iar satul, ca şi cum m-aş întoarce după o călătorie. Văd casa noastră decolorată şi ruinată, dar răcoroasă, sub migdali; de aici mi se pare că n-am fost niciodată în prospeţimea ei verde şi cordială şi că a noastră e casa imaginară perfectă, pe care mi-a promis-o mama în nopţile mele cu coşmaruri. Şi-l văd pe Pepe, care trece fără să ne vadă, distrat. Pe băieţelul din casa vecină, care trece fluierând, transformat şi necunoscut, de parcă tocmai s-ar fi tuns.

Atunci, primarul se ridică în picioare, cu cămaşa descheiată, asudat şi total şocat. Se apropie de mine, congestionat de exaltarea pe care i-o trezeşte propriu-i argument.

— Nu putem fi siguri că-i mort, până nu începe să pută, zice, îşi termină de încheiat cămaşa şi îşi aprinde o ţigară,

cu capul întors iar spre sicriu, gândind, poate: *Acum nu pot zice că-s în afara legii.* Mă uit drept în ochii lui şi simt că îl privesc cu fermitatea necesară pentru a-i da de înţeles că-i pătrund cele mai ascunse gânduri. Îi spun:

— Te-ai pus în afara legii, ca să le faci celorlalţi pe plac.

Iar el, ca şi cum chiar asta aştepta să audă, zice:

— Eşti bărbat respectabil, colonele. Ştii că-i dreptul meu.

Îi spun:

— Ştii mai bine ca oricine că-i mort.

El zice:

— Adevărat, dar, la urma urmelor, eu nu-s decât un funcţionar. Legal nu-i decât certificatul de deces.

Îi spun:

— Dacă legea-i de partea ta, profită şi adu un medic care să emită certificatul de deces.

Cu capul ridicat, dar fără fumuri, foarte calm, dar fără cel mai mic semn de slăbiciune ori nelămurire, el zice:

— Eşti bărbat respectabil şi ştii că asta-i cu adevărat ceva arbitrar.

Auzindu-l, înţeleg că rachiul l-a prostit mai puţin decât laşitatea.

Acum îmi dau seama că primarul împărtăşeşte reproşul nutrit zece ani la rând, din noaptea furtunoasă când au fost aduşi răniţii la poartă şi (pentru că n-a deschis; a vorbit dinăuntru) i-au strigat:

— Doctore, ai grijă de răniţi, că ceilalţi medici nu mai pridídesc; şi, tot fără să deschidă (pentru că uşa a rămas închisă, iar răniţii culcaţi pe jos în faţa ei): Eşti singurul

doctor care ne-a mai rămas. Trebuie să ai milă.

Iar el a răspuns (şi nici atunci nu s-a deschis uşa), iar mulţimea şi l-a închipuit în mijlocul salonului, cu ochii galbeni şi duri luminaţi de lampa de sus:

— Am uitat tot ce ştiam despre răni. Duceţi-i altunde.

Şi a continuat (pentru că, de atunci, uşa nu s-a mai deschis nicicând) cu uşa închisă, în vreme ce reproşurile creşteau, se ramificau, deveneau virulenţa colectivă care nu mai avea să înceteze niciodată în Macondo, pentru ca în fiecare ureche să răsune nestăvilit sentinţa – strigată în acea noapte – care l-a condamnat pe doctor să putrezească în spatele acestor pereţi.

Au mai trecut încă zece ani, în care n-a băut din apa satului, hărţuit de teama să nu fie otrăvită; s-a hrănit cu legumele pe care el şi ibovnica lui indiancă le cultivau în patio. Acum satul simte că vine ora la care poate să-i refuze mila pe care el i-a refuzat-o cu zece ani în urmă, iar Macondo, care îl ştie mort (pentru că toţi trebuie să se fi deşteptat în această dimineaţă ceva mai uşuraţi), se pregăteşte să savureze plăcerea mult râvnită, pe care cu toţii o consideră meritată. Nu vor decât să simtă duhoarea putrezirii organice din spatele uşilor care atunci nu s-au deschis. Încep să cred că promisiunea mea n-are să aibă nici urmă de valoare în faţa cruzimii satului, şi că-s încercuit, înconjurat de urile şi neîndurarea cetei de resentimentari.

Până şi biserica a găsit cum să mi se pună în cale. Padre Ángel mi-a zis acum o clipă:

— Nici măcar n-am să îngădui ca un bărbat care se spânzură să fie îngropat în pământ sfinţit, după ce a trăit şaizeci de ani fără Dumnezeu. Iar pe tine, Domnul Nostru te-ar privi cu ochi buni dacă te-ai abţine să duci la bun sfârşit ceea ce n-ar fi o facere de bine, ci o păcătoasă răzvrătire.

Eu i-am spus:

— Îngroparea morţilor e, după cum stă scris, o facere de bine.

Iar padre Angel a zis:

— Da. Dar în acest caz, ar trebui s-o facă sanepidul, nu noi.

Am venit. I-am chemat pe cei patru flăcăi care au crescut la noi în casă. Am obligat-o pe fiică-mea, Isabel, să vină cu mine. Astfel, actul devine ceva mai familiar, mai uman, mai puţin personal şi sfidător decât dacă aş fi dus singur cadavrul pe străzile satului, până la cimitir. Cred că Macondo e în stare de orice, după ceea ce am văzut de când a început secolul. Dar, dacă n-au să mă respecte pe mine nici măcar pentru că-s bătrân, colonel republican şi, colac peste pupăză, şchiop, dar cu conştiinţa întreagă, sper s-o respecte cel puţin pe fiică-mea, pentru că-i femeie. N-o fac pentru mine. Poate că nici pentru liniştea mortului. Doar pentru împlinirea unei promisiuni sacre. Am adus-o pe Isabel, dar nu din laşitate, ci din caritate. Ea a adus copilul (şi înţeleg că tot de asta a făcut-o), şi acum stăm aici toţi trei, îndurând greutatea acestei obligaţii nemiloase.

Am sosit doar de-o clipă. Am crezut că aveam să găsim

cadavrul încă atârnând din tavan, dar oamenii ne-au luat-o înainte, l-au întins pe pat şi aproape că i-au pus şi giulgiul, cu convingerea secretă că treaba n-are să dureze mai mult de o oră. Când am sosit, aşteptând să fie adus sicriul, am văzut că fiică-mea şi copilul se aşezau într-un colţ şi am cercetat încăperea, gândindu-mă că doctorul lăsase, poate, ceva care să-i explice hotărârea. Biroul era deschis, plin de hârtii indescifrabile, niciuna scrisă de el. Pe birou era formularul cartonat, cel pe care îl adusese în casă cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, când deschisese cufărul enorm în care mi-ar fi putut încăpea lenjeria întregii familii. Dar în cufăr nu erau decât două cămăşi obişnuite, o dantură falsă, care nu putea fi a lui, pur şi simplu pentru că avea toţi dinţii, naturali şi puternici; un portret şi un formular. Deschid sertarele şi în toate dau de imprimate; hârtii şi iar hârtii, vechi, pline de praf; iar jos, în ultimul sertar, dau de dantura falsă pe care o adusese acum douăzeci şi cinci de ani, prăfuită, îngălbenită de vreme şi de nefolosire. Pe noptieră, lângă lampa stinsă, stau pachete de jurnale nedesfăcute. Mă uit peste ele. Sunt franţuzeşti, cele mai noi de acum trei luni: iulie 1928. Mai sunt şi altele nedeschise: ianuarie 1927, noiembrie 1926. Şi cele mai vechi: octombrie 1919. Mă gândesc: *Sunt nouă ani, un an după sentinţă, de când n-a mai deschis jurnalele. Încă de atunci renunţase la ultima legătura cu locurile natale şi cu oamenii de acolo.*

Bărbaţii aduc coşciugul şi iau cadavrul. Atunci îmi aduc aminte de ziua când, în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, a venit la noi acasă şi mi-a înmânat scrisoarea de

recomandare, datată în Panama la sfârşitul marelui război şi adresată mie de Administratorul General al Litoralului Atlantic, colonelul Aureliano Buendia. Caut în bezna cufărului fără fund flecuşteţele rătăcite. E în celălalt colţ, n-are cheie şi înăuntrul lui sunt lucrurile aduse atunci. Îmi amintesc: *Avea două cămăşi obişnuite, o cutie cu dinţi, un portret şi formularul acesta vechi din carton.* Le adun şi le pun înăuntru, înainte de a se închide coşciugul. Portretul mai e încă pe fundul cufărului, aproape tot acolo unde fusese şi atunci. E dagherotipul unui militar cu decoraţii. Arunc şi portretul în sicriu. Pun dantura falsă şi, la urmă, formularul. Când termin, le fac semn bărbaţilor să închidă sicriul. Mă gândesc: *Acum călătoreşte iar. Normal ar fi ca ultima oară să ia cu el lucrurile care l-au însoţit penultima dată. Cel puţin, aşa-i cel mai normal.* Şi atunci mi se pare, pentru prima oară, că e un mort liniştit.

Cercetez încăperea şi văd că şi-a uitat un pantof pe pat. Cu el în mână, le fac încă o dată semn oamenilor mei, iar ei ridică din nou capacul exact în momentul când fluieră trenul, pierzându-se la ultima cotitură de după sat. „E două şi jumătate”, îmi trece prin minte. *Două şi jumătate, în 12 septembrie 1928; aproape aceeaşi oră a acelei zile din 1903, când acest bărbat s-a aşezat întâia oară la masa noastră şi a cerut să mănânce iarbă.* Atunci, Adelaida l-a întrebat:

— Ce fel de iarbă, doctore?

Iar el, cu vocea lui cumpătată de rumegător, încă uşor nazală:

— Iarbă obişnuită, doamnă. De-aia de care mănâncă

măgarii.

2

Adevărul e că Meme nu-i în casă şi nimeni n-ar putea zice precis de când. Am văzut-o ultima oară acum unsprezece ani. Încă mai ţinea aici, pe colţ, dugheana cu leacuri, pe care nevoile vecinilor o transformaseră pe nesimţite într-un de toate pentru toţi. Totul foarte ordonat, după modelul hărniciei scrupuloase şi metodice cu care Meme îşi petrecea ziua cosând pentru vecini, la una dintre cele patru maşini de cusut *Domestic* existente pe atunci în sat, ori în spatele tejghelei, ocupându-se de clienţi cu simpatia arătată de indience, la care ea n-a renunţat nicicând, deschisă şi totodată rezervată; un amestec complex de ingenuitate şi neîncredere.

N-o mai văzusem pe Meme de când plecase de la noi, dar e adevărat că n-aş putea spune exact când s-a dus să locuiască în colţ, la doctor, nici cum a putut fi atât de lipsită de demnitate, încât să fie ibovnica unui bărbat care a refuzat s-o îngrijească, deşi amândoi locuiau în casa tatălui meu, ea luată de suflet, iar el ca oaspete permanent. Am aflat de la mama mea vitregă că doctorul era soi rău, că îi ţinuse o lungă predică tatei, pentru a-l convinge că Meme n-avea nimic grav. O zicea fără s-o fi văzut, fără să se fi mişcat din camera lui. Oricum, chiar dacă boala indiencei n-ar fi fost decât ceva trecător, tot ar fi trebuit s-o îngrijească, măcar pentru consideraţia cu care fusese tratat în cei opt ani cât stătuse la noi.

Nu ştiu cum s-a petrecut. Ştiu că într-o zi, când s-a crăpat de ziuă, Meme şi el nu mai erau în casă. Mama mea

vitregă a pus să se închidă odaia şi n-a mai vorbit de el până acum doisprezece ani, când coseam împreună la rochia mea de mireasă.

La trei sau patru duminici după ce plecase de la noi, Meme s-a dus la biserică, să asiste la liturghia de la opt, cu o rochie din mătase imprimată ţipător şi o pălărie ridicolă, împodobită cu un buchet de flori artificiale. Fusese întotdeauna atât de simplă la noi acasă, desculţă în cea mai mare parte a zilei, că în duminica aceea, când a intrat în biserică, mi s-a părut altă Meme, nu a noastră. A ascultat liturghia în faţă, printre doamne, ţeapănă şi afectată, sub grămada de lucruri puse pe ea şi care o făceau complicat de nouă, de o noutate spectaculoasă şi plină de farafastâcuri. A stat în genunchi, tot în faţă. Până şi devoţiunea cu care a ascultat liturghia era ceva necunoscut la ea; şi chiar şi în felul cum se închina era ceva din ţopenia înflorită şi strălucitoare cu care intrase în biserică, uluindu-i pe cei care o cunoscuseră ca slujnică la noi acasă şi surprinzându-i pe cei care n-o văzuseră niciodată.

Eu (pe atunci n-aveam mai mult de treisprezece ani) mă întrebam cărui fapt se datora schimbarea; de ce dispăruse Meme din casa noastră şi reapăruse în acea duminică în biserică, semănând mai mult cu o iesle de Crăciun decât cu o doamnă, ca şi cum indianca şi-ar fi pus haine pentru trei doamne la un loc, ca să asiste la liturghia de Paşte, şi tot ar mai fi prisosit pe ea volănaşe şi mărgele de sticlă cât să mai îmbraci una. Când liturghia a luat sfârşit, femeile şi bărbaţii s-au oprit în uşă, ca s-o vadă ieşind; s-au oprit în

pronaos, pe două rânduri în faţa uşii principale, şi chiar cred că a fost ceva tainic premeditat în solemnitatea indolentă şi batjocoritoare cu care au aşteptat, muţi, ca Meme să ajungă la uşă, apoi să închidă şi să deschidă ochii, în perfectă armonie cu umbreluţa ei în culorile curcubeului. Aşa a trecut printre cele două şiruri de femei şi bărbaţi, ridicolă în travestiul ei de păun cu tocuri înalte, până când un bărbat a dat să închidă cercul şi Meme a rămas în mijloc, nimicnicită, confuză, încercând să schiţeze un surâs distins, care i-a ieşit tot atât de pompos şi de fals cum arăta. Dar, când Meme a ieşit, deschizându-şi umbreluţa şi dând să păşească, tata era lângă mine şi mă trăgea spre grup. De cum au început bărbaţii să închidă cercul, tata şi-a croit drum spre Meme care, îmbrâncită, căuta să scape din asediu. Tata a luat-o de braţ, fără să privească la concurenţă, şi a dus-o în mijlocul pieţei cu aerul mândru şi sfidător pe care îl adoptă când face ceva cu care ceilalţi nu-s de acord.

A trecut ceva vreme până am aflat eu că Meme se dusese acolo ca ibovnică a doctorului. Pe atunci, dugheana era deschisă şi ea continua să vină la liturghie ca o adevărată doamnă din lumea bună, fără să-i pese de ce se spunea ori se gândea, ca şi cum ar fi uitat ce păţise în prima duminică. Dar, după două luni, n-a mai fost zărită prin biserică.

Eu mi-l aminteam pe doctor acasă la noi. Îi ţineam minte mustăţile negre şi răsucite şi felul cum se uita după femei, cu ochi lascivi şi pofticioşi, de câine. Dar îmi amintesc şi că nicicând nu m-am apropiat de el, poate pentru că-l

consideram un animal ciudat, care se aşeza la masă după ce se ridicau toţi şi se hrănea cu iarba pe care o mâncau măgarii. Când cu boala tatei, acum trei ani, doctorul încă nu ieşise din casa de pe colţ, din noaptea în care refuzase să acorde asistenţă răniţilor, la fel cum, cu şase ani mai înainte, i-o refuzase femeii care, două zile mai târziu, avea să-i devină ibovnică. Sărăcia ei de dugheană a fost închisă înainte ca satul să dea o sentinţă cu privire la doctor. Eu ştiu că Meme a mai vieţuit aici câteva luni ori câţiva ani după închiderea dughenei. Probabil că s-a făcut nevăzută mult mai târziu, ori chiar când s-a aflat că se făcuse nevăzută, pentru că aşa scria pe fiţuica apărută aici, pe poartă. Conform ei, doctorul şi-ar fi ucis ibovnica şi ar fi îngropat-o în livadă, de teamă ca satul să nu-l otrăvească prin mijlocirea ei. Dar eu am văzut-o pe Meme înainte de a mă mărita. Acum unsprezece ani, când veneam de la rozariu, indianca a ieşit în uşa dughenei şi mi-a zis cu un aer vesel şi uşor ironic:

— Chabela[2], ai să te măriţi şi mie nu mi-ai zis nimic.

— Da, îi spun; aşa trebuie să fi stat lucrurile.

Atunci întind frânghia, la un capăt al căreia se mai vede carnea vie a firelor de curând tăiate cu cuţitul. Refac nodul pe care oamenii mei l-au tăiat ca să dea jos trupul şi arunc unul dintre capete peste bârnă, lăsând frânghia atârnată şi agăţată, destul de zdravănă ca să mai poată oferi multe morţi asemenea celei a acestui bărbat. Răcorindu-şi faţa lovită de sufocare şi rachiu cu pălăria, el zice:

— E chiar frânghia de care şi-a atârnat hamacul mulţi

2 Diminutiv al lui Isabel (în sp. în orig.) (n.tr.)

ani în şir.

Trage un scaun, îmi dă pălăria şi se prinde fără niciun ajutor de ea, îmbujorat la faţă din pricina efortului. Apoi rămâne în picioare pe scaun, privind capătul care atârnă. Zice:

— Nu-i cu putinţă. Frânghia n-ajunge ca să mi-o răsucesc în jurul gâtului.

Şi atunci înţeleg că e deliberat ilogic să caut obstacole cu care să împiedic înmormântarea.

Îl privesc în faţă, scrutându-i chipul. Îi spun:

— N-ai observat că el era cel puţin cu un cap mai înalt decât tine?

Iar el se întoarce să se uite la coşciug. Zice:

— Nu-s, totuşi, sigur că a făcut-o cu frânghia asta.

Eu sunt sigur că a fost aşa. Şi o ştie şi el, dar vrea să piardă vremea, de frică să nu-şi ia vreun angajament. În felul cum se mişcă la voia întâmplării se citeşte laşitatea. Dublă şi contradictorie: aceea de a împiedica ceremonia şi aceea de a da ordin să fie îndeplinită. Când ajunge în faţa sicriului, se răsuceşte pe călcâie, mă priveşte şi zice:

— Ar trebui să-l văd spânzurat, ca să mă conving.

Eu aş fi făcut-o. Eu le-aş fi dat voie oamenilor mei să deschidă sicriul şi să-l atârne iar pe spânzurat în laţ, cum a stat până acum câteva clipe. Dar ar fi prea mult pentru fiica mea. Ar fi prea mult pentru copilul pe care n-ar fi trebuit să-l ia cu ea. Deşi nu mi-ar displăcea să tratez aşa un mort, să ultragiez carnea lipsită de apărare, să-l deranjez pe bărbatul care stă întâia oară liniştit în propriu-i vierme; deşi urnirea leşului care odihneşte liniştit şi pe

merit în coşciug nu-i împotriva principiilor mele, aş pune să fie iar spânzurat, doar ca să aflu până unde poate merge acest bărbat. Dar nu-i cu putinţă. I-o şi spun:

— Poţi fi sigur că n-am să dau asemenea poruncă. Dacă vrei, spânzură-l singur şi fă-te răspunzător de ce-o să fie. Adu-ţi aminte că nu ştim de când e mort.

El nu s-a mişcat. E încă lângă coşciug, se uită la mine, apoi la Isabel, după aceea la copil, apoi iar la sicriu. Pe neaşteptate, pe chip îi apare o expresie sumbră şi ameninţătoare. Zice:

— Trebuie să ştii ce poţi păţi din pricina asta.

Abia acum înţeleg până unde îi e adevărată ameninţarea. Îi spun:

— Sigur că da. Sunt un om responsabil.

Iar el, acum cu braţele încrucişate, asudând, vine spre mine cu mişcări studiate şi comice, pretins ameninţătoare, şi zice:

— Te-aş putea întreba cum ai aflat că omul s-a spânzurat azi-noapte.

Aştept să ajungă în faţa mea. Stau nemişcat, privindu-l, până când răsuflarea lui caldă şi aspră îmi plesneşte faţa; până când se opreşte, cu braţele încă încrucişate, făcându-şi vânt la subraţ cu pălăria. Atunci îi spun:

— Când ai să-mi pui oficial această întrebare, am să-ţi răspund cu mare plăcere.

Stă tot în faţa mea, în aceeaşi poziţie. Când îi vorbesc, nu-i nici surprins, nici descumpănit. Zice:

— Fireşte, colonele. Oficial te şi întreb.

Sunt dispus să las frânghia cât de lungă. Sunt sigur că,

oricât de multe ori ar avea pretenţia s-o răsucească, tot va trebui să cedeze în faţa unei atitudini de fier, dar răbdătoare şi calme. Îi spun:

— Băieţii au dat jos trupul, pentru că eu nu puteam îngădui să stea acolo, spânzurat, până când tu aveai să te hotărăşti să vii. Te-am chemat acum două ore, atât cât ai fi avut nevoie ca să ajungi de la două străzi distanţă.

Tot nu se mişcă. Stau în faţa lui, sprijinit în baston, uşor aplecat înainte. Spun:

— În al doilea rând, era prietenul meu. Înainte de a termina eu de vorbit, el zâmbeşte ironic, dar nu-şi schimbă poziţia, şi-mi aruncă în nas duhoarea lui groasă şi acră. Zice:

— E lucrul cel mai uşor de pe lume, nu-i aşa?

Şi, brusc, nu mai surâde. Zice:

— Deci tu ştiai că acest bărbat are să se spânzure.

Liniştit, răbdător, convins că nu vrea decât să complice lucrurile, îi spun:

— Îţi repet că, de cum am aflat că s-a spânzurat, am plecat spre tine, acum mai bine de două ore.

Dar el, de parcă i-aş fi pus o întrebare, nu i-aş fi dat o lămurire, zice:

— Tocmai luam masa de prânz.

Eu îi spun:

— Ştiu. Chiar mi se pare că ai avut timp să-ţi faci şi siesta.

Nu mai ştie ce să zică. Dă înapoi. Se uită la Isabel, care stă jos, cu copilul. Se uită la oameni şi, în cele din urmă, la mine. Dar acum expresia i s-a schimbat. Pare să opteze

pentru ceea ce îl obsedează în ultimul moment. Se întoarce cu spatele la mine, se duce spre poliţist şi-i zice ceva. Agentul face un gest şi iese din odaie.

Apoi revine la mine şi mă ia de braţ. Zice:

— Mi-ar plăcea să stăm de vorbă în cealaltă odaie, colonele.

Acum are glasul total schimbat. Încordat şi tulburat. În drum spre odaia vecină, simţindu-i apăsarea şovăielnică a mâinii pe braţul meu, mă surprind ştiind ce-are să-mi zică.

Spre deosebire de cealaltă, această încăpere e mare şi răcoroasă, invadată de lumina din patio. Aici îi văd ochii tulburi, zâmbetul care nu-i rimează cu privirea. Îi aud glasul:

— Colonele, asta am putea-o aranja altfel.

Iar eu, fără să-l las să termine, îi spun:

— Cât?

Atunci devine cu totul alt om.

Meme adusese o farfurie cu dulceaţă şi două chifle cu sare, pe care mama o învăţase să le facă. Ceasul bătuse ora nouă. Meme stătea jos în faţa mea, în fundul dughenei, şi mânca fără chef, de parcă dulceaţa şi chiflele n-ar fi fost decât decorul care asigura vizita. Eu aşa înţelegeam şi, drept urmare, o lăsam să se piardă în labirinturile ei, să se cufunde în trecut cu entuziasmul nostalgic şi din cauza căruia părea, în lumina fitilului care se consuma pe tejghea, mult mai ridată şi mai bătrână decât în ziua când intrase în biserică purtând pălărie şi tocuri înalte. Era evident că în acea noapte Meme avea chef să-şi aducă aminte. În vreme ce chiar asta făcea, aveai impresia că, în

decursul anilor anteriori, stagnase la o unică vârstă fără timp, iar în acea noapte, aducându-şi aminte, îşi punea iar în mişcare timpul propriu şi începea să-şi sufere îndelung amânatul proces de îmbătrânire.

Meme stătea dreaptă şi întunecată, vorbind de pitoreasca splendoare feudală a familiei noastre în ultimii ani ai secolului trecut, dinaintea marelui război. Vorbea despre mama. Şi-o amintea în noaptea când eu veneam de la biserică şi ea îmi zisese: „Chabela, ai să te măriţi şi mie nu mi-ai spus nimic". În acele zile îmi era dor de mama şi încercam să mi-o aduc şi mai tare aminte. „Eşti leită-poleită maică-ta", a zis. Şi eu am crezut-o cu adevărat. Stăteam jos în faţa indiencei, în al cărui accent se amestecau precizia şi neclaritatea, ca şi cum în ceea ce-şi amintea era mult dintr-o legendă incredibilă, dar ea o făcea de bună-credinţă şi chiar cu convingerea că trecerea timpului făcuse din legendă o realitate de demult, dar greu de uitat. Mi-a vorbit de voiajul întreprins de părinţii mei în timpul războiului, de călătoria grea pe care o încheiaseră, stabilindu-se la Macondo. Părinţii mei fugeau de aventurile războiului şi căutau un liman prosper şi liniştit unde să-şi ridice corturile; auziseră de viţelul de aur şi se duseseră să-l caute în satul pe atunci în curs de formare, întemeiat de diferite familii refugiate, ai căror membri se străduiau în egală măsură să-şi păstreze tradiţiile şi practicile religioase şi să-şi îngraşe porcii. Macondo a fost pentru părinţii mei pământul făgăduinţei, pacea şi Lâna de Aur. Aici au găsit locul potrivit ca să-şi reconstruiască locuinţa care, nu peste mulţi ani, avea să fie un conac de ţară cu

trei grajduri şi două odăi pentru oaspeţi. Meme ţinea minte amănuntele şi vorbea despre lucrurile cele mai extravagante cu o neînfrântă dorinţă de a le retrăi ori cu durerea pe care i-o provoca evidenţa că nu avea să le mai retrăiască. N-au bolit, nici n-au suferit lipsuri pe drum, spunea. Chiar şi caii dormeau cu apărători împotriva ţânţarilor, nu pentru că tata ar fi fost cheltuitor ori nebun, ci pentru că mama avea un ciudat simţ al milei, sentimente umanitare, şi considera ci ochii Domnului se bucurau la fel şi de un om, şi de un animal apărat de ţânţari. Şi-au cărat peste tot bagajele u ci \ b i\ i i: i. G a k e i \ m A k o extravagante şi stingheritoare; cuierele pline cu lenjeria celor care muriseră înainte de a se naşte şi ei, şi strămoşii, care nu mai puteau fi găsiţi nici la douăzeci de picioare sub pământ; cutii pline cu ustensile de bucătărie, care nu se mai foloseau de mult şi aparţinuseră celor mai îndepărtate rude ale părinţilor mei (erau veri primari între ei) şi chiar un cufăr plin cu icoane, cu care reconstruiau altarul casei în fiecare loc pe care îl vizitau. Era o şatră curioasă cu cai, găini şi patru flăcăi (tovarăşii lui Meme), care crescuseră în casă şi-i urmau pe părinţii mei peste tot, ca animalele dresate de la circ.

Meme îşi amintea cu tristeţe. Aveai impresia că trecerea timpului i se părea o pierdere personală, ca şi cum percepea, cu inima sfâşiată de amintiri, că, dacă timpul n-ar fi trecut, ea ar mai fi fost încă în călătoria care trebuie să fi constituit o pedeapsă pentru părinţii mei, dar care pentru copii era o sărbătoare, cu spectacole neobişnuite, precum cel al cailor de sub apărătorile de ţânţari.

„Apoi totul a început să meargă din rău în mai rău”, a zis. Au sosit în cătunul Macondo, gata să ia naştere în ultimele zile ale veacului, ca o familie distrusă, încă legată de recenta splendoare trecută, distrusă de război. Indianca şi-o amintea pe mama la sosirea în sat, călărind femeieşte pe-o catârcă, însărcinată, verde la faţă ca bolnavii de malarie, cu picioarele atât de umflate că nu mai putea să meargă. Poate că în mintea lui dădea rod sământa nemulţumirii, dar tata venea hotărât să prindă rădăcini cu orice preţ şi dornic ca mama să-i dăruiască fiul care îi crescuse în pântece în decursul călătoriei şi care o omora treptat, pe măsură ce se apropia momentul naşterii.

Lampa îi lumina profilul. Cu aerul robust de indiancă şi cu părul lins şi gros ca o coamă ori o coadă de cal. Meme stătea asemeni unui idol verde, spectral, pe duşumeaua odăiţei încinse din fundul dughenei, vorbind cum ar fi făcut idolul, de s-ar fi pus să-şi aducă aminte de vechea-i viaţă pământească. Nicicând nu stătusem lângă ea, dar în acea noapte, după intimitatea neaşteptată şi spontană, simţeam că mă uneau cu ea legături mai sigure decât cele de sânge.

Brusc, într-o pauză a lui Meme, l-am auzit tuşind în odaie, chiar unde stau acum, cu copilul şi cu tata. A tuşit sec şi scurt, şi-a dres glasul şi a scos sunetul inconfundabil al omului care se răsuceşte în pat. Meme a tăcut imediat; un nor negru, tăcut, i-a umbrit chipul. Eu îl uitasem. Cât stătusem acolo (era în jur de ora zece), mă simţisem singură în casă cu indianca. Apoi tensiunea din casă s-a schimbat. Am simţit oboseala braţului în care ţineam, fără să fi gustat din ele, farfuria cu dulceaţa şi chiflele. M-am

aplecat în faţă şi am spus:

— E treaz.

Nemişcată acum, rece şi complet indiferentă, ea a zis:

— O să stea treaz până-n zori.

Pe neaşteptate, mi-am explicat dezamăgirea care se putea citi pe chipul lui Meme când îşi amintea de trecutul de la noi de-acasă. Vieţile noastre se schimbaseră, vremurile se anunţau bune, iar Macondo era acum un sat zgomotos, unde se găseau bani de ajuns chiar şi pentru risipa de sâmbătă noaptea, dar Meme trăia ancorată într-un trecut mai bun. Pe când afară se tăia viţelul de aur, înăuntru, în fundul dughenei, viaţa ei era stearpă, anonimă; stătea toată ziulica la tejghea, iar noaptea cu un bărbat care nu dormea până-n zori şi-şi pierdea vremea dând ocol casei, plimbându-se, privind-o lacom cu ochii lui lascivi de câine, pe care nu i-am putut uita. Mă emoţiona să mi-o închipui pe Meme cu bărbatul care, într-o noapte, refuzase s-o îngrijească şi, rămânând acelaşi animal dur, străbătea casa ziua întreagă, înrăit, fără amărăciune şi fără milă, scoţând din minţi şi cel mai echilibrat om.

După ce mi-am recăpătat glasul, ştiind că el era aici, treaz, deschizând, poate, ochii de câine ori de câte ori cuvintele noastre răsunau în fundul dughenei, am încercat să schimb vorba.

— Şi cum îţi merge afacerea? am întrebat.

Meme a zâmbit. Avea un râs trist şi taciturn, ca şi cum nu exprima un sentiment din prezent, ci îl păstra în sertar, ca să-l scoată doar la mare nevoie, dar îl folosea anapoda, de parcă folosirea lui din an în Paşte o făcea să uite cum se

folosea în mod normal.

— Aşa, a zis, dând uşor din cap, şi a recăzut în tăcerea-i abstractă.

Atunci am înţeles că venise ora să plec. I-am dat farfuria lui Meme, fără să-i explic de ce nu mă atinsesem de nimic, iar ea s-a ridicat şi a pus-o pe bufet. M-a privit de-acolo şi a repetat:

— Eşti leită-poleită maică-ta.

Fără îndoială că stăteam în lumină, întunecată de limpezimea care îmi cădea pe faţă, iar Meme nu mă vedea în vreme ce vorbea. Apoi, când s-a ridicat să pună farfuria pe bufet, prin spatele lămpii, m-a văzut din faţă şi de aceea a şi zis:

— Eşti leită-poleită maică-ta.

Şi a venit să se aşeze.

Atunci a început să-şi amintească de zilele când sosise mama la Macondo. Se dusese de pe catârcă drept în balansoar şi rămăsese acolo vreo trei luni, neclintită, acceptând hrana fără niciun chef. Uneori primea prânzul şi rămânea până pe la jumătatea după-amiezii cu blidul în mână, ţeapănă, fără să se legene, cu picioarele sprijinite pe un scaun, simţind cum creştea moartea în ele, până când venea cineva şi îi lua farfuria din mâini. Când i-a venit sorocul, durerile naşterii au scos-o din nepăsare şi s-a sculat singură, dar au trebuit s-o ajute să facă cei douăzeci de paşi care despărţeau coridorul de dormitor, martirizată de invazia morţii care ajunsese la ea în cele nouă luni de suferinţe tăcute. Pe drumul dintre balansoar şi pat a suferit toată durerea, amărăciunea şi chinurile de

care fusese scutită în călătoria făcută cu câteva luni în urmă, dar la capătul căreia ajunsese acolo unde ştia că trebuia să ajungă, înainte de a îndeplini ultimul act al vieţii.

Părea că moartea mamei l-a adus pe tata în pragul disperării, a zis Meme. Dar, aşa cum a spus chiar el după aceea, când a rămas singur în casă, „nimeni nu se poate încrede în cinstea unui cămin unde bărbatul nu are la îndemână o soţie legitimă”. Cum citise într-o carte că, la moartea unei persoane iubite, trebuie să plantezi o tufă de iasomie ca să-ţi aminteşti de ea în fiecare noapte, a pus planta agăţătoare lângă zidul care dădea spre patio şi, după un an, s-a însurat a doua oară cu Adelaida, mama mea vitregă.

Uneori credeam că Meme era gata să plângă în timp ce vorbea. Dar s-a ţinut tare, încântată să ispăşească greşeala de a fi fost fericită şi de a fi încetat să mai fie din proprie voinţă. Apoi a zâmbit. Şi, mai încolo, s-a întins pe scaun şi s-a umanizat total. A fost ca şi cum şi-ar fi făcut în minte socotelile durerii; când s-a aplecat în faţă, a văzut că soldul amintirilor bune era încă pozitiv şi a zâmbit cu vechea-i simpatie largă şi batjocoritoare. A spus că restul începuse cu cinci ani mai târziu, când a ajuns în sufrageria unde tata mânca de prânz şi i-a zis:

— Colonele, colonele, în birou vă aşteaptă un străin.

3

În spatele bisericii, de cealaltă parte a străzii, era un patio fără pomi. Pe la sfârşitul veacului trecut, când am ajuns la Macondo, încă nu începuse să se construiască biserica. Pe maidanele pustii, uscate, se jucau copiii când ieşeau de la şcoală. Apoi, când a început construirea bisericii, au înfipt patru furci mari lângă patio şi au văzut că pe terenul încercuit se putea ridica o cameră. Şi au făcut-o. În ea păstrau materiale pentru templul în construcţie.

Când s-au terminat lucrările bisericii, cineva a lipit cu lut pereţii cămăruţei şi a spart o uşă în peretele din spate, care dădea spre micul patio pustiu şi pietros unde nu creştea nici măcar o buruiană. Un an mai târziu, cămăruţa era aranjată pentru două persoane. Înăuntru mirosea a var. Era singurul miros plăcut care se simţise mulţi ani la rând şi avea să se simtă vreodată în acea încăpere. După ce-au văruit pereţii, aceeaşi mână care încheiase construcţia a tras zăvorul la uşa dinăuntru şi i-a pus lacăt celei de-afară.

Odaia n-avea stăpân. Nimeni nu se îngrijise să-şi aroge efectiv drepturi nici asupra terenului, nici asupra materialelor de construcţie. La sosire, primul paroh a mers la una dintre familiile înstărite din Macondo. Apoi s-a mutat în altă parohie. Dar în acele zile (şi posibil înainte de plecarea primului paroh), o femeie cu un copil de ţâţă a ocupat odăiţa, fără ca cineva să fi aflat când ajunsese acolo, nici de unde, nici cum deschisese uşa. Într-un colţ, era un urcior negru, acoperit cu muşchi verde, iar o cană

atârna într-un cui. Dar pe pereţi nu mai era var. În patio, pe pietre, se formase o crustă de pământ plouat şi întărit. Femeia a făcut o împletitură din ramuri, ca să se apere de soare. Şi, cum n-avea mijloace să facă un acoperiş de palmier, olane ori zinc, a plantat un butaş de viţă-de-vie lângă împletitură şi a atârnat o legătură de aloe şi o pâine la poarta de la uliţă, ca să se apere de farmece.

Când s-a anunţat sosirea noului paroh, în 1903, femeia şi copilul încă mai locuiau în acea cameră. Jumătate din sat a ieşit la drumul mare să-l aştepte pe preot. Fanfara din sat a cântat piese sentimentale, până a sosit un băietan care, gâfâind şi cât pe-aci să-şi dea sufletul, a spus că parohul, călare pe catârcă, era la ultima cotitură a drumului. Atunci, muzicanţii şi-au schimbat poziţiile şi au început un marş. Cel însărcinat cu discursul de bun-venit s-a urcat pe parapetul improvizat şi a pândit apariţia parohului, ca să-şi înceapă salutul. Dar, după o clipă, melodia marţială s-a oprit, oratorul a coborât de pe masă, iar mulţimea a amuţit, văzând un străin care trecea, călărind o catârcă pe crupa căreia voiaja cel mai mare cufăr văzut vreodată în Macondo. Bărbatul a trecut mai departe spre sat, fără să se uite la nimeni. Deşi parohul ar fi trebuit să călătorească civil, nimănui nu i-a dat prin minte că voiajorul de culoarea bronzului, cu jambiere militare, era un preot îmbrăcat civil.

Şi nici nu era, în realitate, pentru că, tot la acea oră, în celălalt capăt al satului, au văzut intrând pe scurtătură un preot ciudat, înspăimântător de slab, cu faţa uscată şi alungită, călare pe-o catârcă, cu sutana ridicată până la

genunchi şi apărându-se de soare cu o umbrelă decolorată, ca vai de capul ei. Parohul a întrebat în împrejurimile templului unde era casa parohială şi probabil că a întrebat pe cineva care habar n-avea de nimic, pentru că i-a răspuns:

— E cămăruţa din spatele bisericii, părinte.

Femeia ieşise, dar copilul se juca înăuntru, în spatele uşii întredeschise. Preotul a descălecat, a târât până în odaie o valiză burduşită, pe jumătate deschisă şi fără încuietori, pe care abia o ţinea închisă o curea dintr-o piele diferită de a valizei, şi, după ce a cercetat odăiţa, a băgat catârca în patio şi a legat-o la umbra viţei-de-vie. Apoi a deschis valiza, a scos un hamac care trebuie să fi fost de aceeaşi vârstă şi la fel de uzat ca umbrela, l-a atârnat pe diagonală în odaie, între doi stâlpi, şi-a scos ghetele şi a încercat să adoarmă, fără să se sinchisească de copilul care îl privea cu ochi rotunzi şi înspăimântaţi.

Când s-a întors, pe femeie poate că a tulburat-o ciudata prezenţă a preotului, al cărui chip era atât de inexpresiv, că nu se deosebea prin nimic de hârca unei vaci. Poate că femeia a traversat încăperea în vârful picioarelor. Poate că a tras patul pliant lângă uşă, a făcut o legăturică din hainele ei şi din cârpele băiatului şi a ieşit din odaie, zăpăcită, fără să se mai intereseze nici măcar de urcior şi de cană, pentru că, peste un ceas, când delegaţia a făcut cale întoarsă în sat, precedată de fanfara care cânta aria marţială în mijlocul unei cete de puşti fugiţi de la şcoală, l-au găsit pe paroh singur în odăiţă, tăind frunză la câini în hamac, cu sutana descheiată şi desculţ. Poate că cineva le

dăduse de veste la drumul mare, dar nimănui nu-i trecuse prin minte să întrebe ce făcea parohul în acea odaie. Poate că s-au gândit că era oarecum rudă cu femeia, la fel cum ea poate părăsise odăiţa, fiindcă îşi închipuise că parohul avea poruncă s-o ocupe, ori era proprietatea bisericii, ori pur şi simplu de teamă să nu fie întrebată de ce trăise mai bine de doi ani într-o încăpere care nu-i aparţinea, fără să plătească chirie şi fără să-i fi dat voie cineva. Nici delegaţiei nu-i trecuse prin minte să ceară explicaţii, nici atunci, nici după, fiindcă parohul nu acceptase discursurile, pusese darurile pe podea şi se mărginise să salute rece, în treacăt, bărbaţii şi femeile, deoarece, a zis, „nu închisese ochii toată noaptea”.

Delegaţia s-a risipit în faţa primirii reci făcute de cel mai ciudat preot pe care îl zăriseră vreodată. Vedeau că faţa îi semăna cu hârca unei vaci, că-şi răsese părul cenuşiu de pe cap şi că n-avea buze, ci o crăpătură orizontală, care nu părea să ocupe locul gurii de la naştere, ci fusese făcută mai târziu, dintr-o singură lovitură de cuţit trasă prin surprindere. Dar, chiar în acea după-amiază, li s-a părut că semăna cu cineva. Şi, înainte de a se crăpa de ziuă, ştiau cu cine. Şi-au amintit că-l văzuseră cu o praştie şi o piatră, gol-puşcă, dar cu pantofi şi pălărie, pe vremea când Macondo era o umilă adunătură de case de refugiaţi. Veteranii şi-au amintit ce isprăvi făcuse în războiul civil din optzeci şi cinci. Şi-au adus aminte că fusese colonel la şaptesprezece ani şi că era neînfricat, încăpăţânat şi antiguvernamental. Numai că la Macondo nu se mai ştiuse nimic de el până când se întorsese să ia în primire parohia.

Foarte puţini îşi aminteau numele lui de botez. În schimb, majoritatea veteranilor ţineau minte cel pe care i-l pusese mama lui (pentru că era voluntar şi răzvrătit), acelaşi cu care îl cunoscuseră mai târziu camarazii lui din război. Toţi îl strigau *Cachorro*[3]. Şi aşa l-au strigat în Macondo până la moarte:

— *Cachorro*, *Cachorrito.*

Aşa că acest bărbat a ajuns la noi acasă în aceeaşi zi şi aproape la aceeaşi oră cu *Cachorro* la Macondo. El, pe drumul mare, când nimeni nu-l aştepta şi nici n-avea nici cea mai mică idee despre numele ori meseria lui; iar parohul, pe scurtătură, când tot satul îl aştepta la drumul mare.

Eu m-am întors acasă după primire. Tocmai ne aşezasem la masă – ceva mai târziu ca de obicei –, când Meme s-a apropiat şi mi-a zis:

— Colonele, colonele, în birou vă aşteaptă un străin.

Şi eu am spus:

— Să între, să poftească.

Iar Meme a zis:

— E în birou şi spune că trebuie să vă vadă urgent.

Adelaida nu i-a mai dat supă Isabelei (care n-avea pe atunci mai mult de cinci ani) şi s-a dus să-l primească pe noul sosit. O clipă mai târziu, s-a întors vizibil preocupată:

— Se foia prin birou, a spus.

Am văzut-o mergând în urma sfeşnicului. Apoi s-a întors şi a continuat să-i dea supă Isabelei.

---

3 „Căţelandru”, în spaniola iberică, şi „încăpăţânat”, în spaniola din America, (n.tr.)

— Trebuia să-l inviţi înăuntru, am spus, fără să mă opresc din mâncat.

Şi ea a zis:

— Asta şi era să fac. Dar se foia prin birou când m-am dus, aşa că i-am spus bună seara şi el nu mi-a răspuns, pentru că se uita la micuţa balerină cu arc. Când era să-i mai dau o dată bună seara, el a început să întoarcă arcul balerinei, a pus-o pe masa de scris şi s-a uitat cum dansa. Poate că nu m-a auzit din pricina cântecelului când i-am dat iar bună seara, aşa că m-am oprit în faţa mesei de scris peste care stătea aplecat, uitându-se la balerina al cărui arc încă nu se derulase tot.

Adelaida îi dădea supă Isabelei. Eu i-am spus:

— Probabil că-l interesează foarte mult jucăria.

Iar ea, dându-i în continuare supă Isabelei:

— Se tot foia prin birou, dar, după ce-a văzut micuţa balerină, a luat-o, ca şi cum ştia dinainte la ce serveşte şi cum merge. Îi întorcea arcul, când i-am spus bună seara prima oară, înainte să se audă cântecelul. Atunci a pus-o pe masa de scris şi a rămas cu ochii la ea, de parcă nu dansul îl interesa, ci mecanismul.

Niciodată nu anunţau pe nimeni. În fiecare zi veneau musafiri: călători cunoscuţi, care-şi lăsau caii în grajd şi intrau încrezători, cu familiaritatea celui care aşteaptă să găsească oricând un loc gol la masa noastră. I-am spus Adelaidei:

— Poate că are un comision sau ceva.

Iar ea a zis:

— Oricum, se poartă ciudat. Cât s-a uitat cum se

destindea arcul micuţei balerine, eu stăteam în faţa mesei de scris şi nu ştiam ce să-i spun, pentru că eram sigură că n-avea să-mi răspundă atâta vreme cât mai răsuna cântecelul. Apoi, când micuţa balerină a făcut saltul cel mic pe care îi face când se opreşte arcul, el a continuat s-o privească plin de curiozitate, aplecat peste masa de scris, dar fără să stea jos. Atunci s-a uitat la mine şi mi-am dat seama că ştia că eu eram în birou, dar nu-mi dăduse atenţie, pentru că voia să ştie cât dura dansul micuţei balerine. Dar, când m-a privit, nu i-am mai spus bună seara, ci i-am zâmbit, fiindcă am văzut că are ochi enormi, cu irisul galben, care privesc tot trupul deodată. Când i-am zâmbit, a rămas serios, dar şi-a înclinat capul foarte politicos şi a zis: „Colonelul? Pe colonel îl caut”. Are glasul atât de profund, că ar putea vorbi cu gura închisă. Parcă-i ventriloc.

Ea îi dădea supă Isabelei. Eu mi-am continuat masa de prânz, fiindcă credeam că era vorba doar despre un comision; fiindcă nu ştiam că în acea după-amiază începeau lucrurile care se termină azi.

Adelaida a continuat să-i dea supă Isabelei şi a zis:

— La început se foia prin birou.

Atunci am înţeles că străinul o impresionase în chip cu totul deosebit şi că avea mare interes să mă ocup de el. Totuşi, mi-am continuat masa de prânz, în vreme ce ea îi dădea supă Isabelei şi vorbea. A zis:

— După aceea, când a zis că voia să-l vadă pe colonel, i-am spus: „Fiţi amabil şi poftiţi în sufragerie”. Iar el s-a dus imediat, cu micuţa balerină în mână. Atunci a ridicat capul

şi s-a întins, ţeapăn şi drept ca un soldat, mi se pare, fiindcă are ghete înalte şi o haină obişnuită, cu cămaşa închisă până în gât. Nu ştiam ce să-i spun când nu mi-a răspuns nimic şi a stat liniştit, cu jucăria în mână, de parcă aştepta să ies din birou ca să-i întoarcă iar arcul. Mi s-a părut deodată că semăna cu cineva, când mi-am dat seama că-i militar.

Eu i-am spus:

— Deci, crezi că-i ceva grav.

M-am uitat la ea peste sfeşnic. Ea nu se uita la mine. Îi dădea supă Isabelei. A zis:

— Păi, când am intrat, se foia prin birou, aşa că nu i-am putut vedea faţa. Dar pe urmă, când s-a oprit în fund, avea capul atât de ridicat şi ochii atât de ficşi, că mi s-a părut că-i militar şi i-am spus: „Vreţi să-l vedeţi pe colonel între patru ochi, nu-i aşa? a Iar el a încuviinţat, dând din cap. Atunci am venit să-ţi spun că seamănă cu cineva, ori, mai bine zis, că e chiar persoana cu care seamănă, deşi nu-mi explic cum a venit.

Eu mi-am continuat prânzul, dar mă uitam la ea pe deasupra sfeşnicelor. Ea s-a oprit şi nu i-a mai dat supă Isabelei. A zis:

— Sunt sigură că nu-i vorba de un comision. Sunt sigură că nu seamănă, ci că-i chiar cel cu care seamănă. Sunt sigură, mai bine zis, că-i militar. Are mustăţi negre şi ascuţite, şi faţa ca de aramă. Are ghete înalte şi sunt sigură că nu seamănă, ci e chiar cel cu care seamănă.

Vorbea pe un ton egal, monoton, insistent. Era cald şi poate de aceea am început să mă enervez. I-am spus:

— A, şi cu cine seamănă?

Şi ea a zis:

— Când se foia prin birou, nu i-am văzut faţa, doar pe urmă.

Iar eu, enervat de monotonia vorbelor ei insistente:

— Bine, bine, mă duc după ce mănânc.

Şi ea, dându-i iar supă Isabelei:

— La început, nu i-am putut vedea faţa, că se tot foia prin birou. Dar pe urmă, când i-am spus „fiţi amabil şi poftiţi”, stătea rezemat de perete, liniştit, cu micuţa balerină în mână. Chiar atunci mi-am amintit cu cine seamănă şi am venit să-ţi spun. Are ochi enormi şi indiscreţi, iar când m-am întors să ies, am simţit că privirile i se fixaseră drept pe picioarele mele.

A tăcut brusc. În sufragerie a continuat să vibreze clinchetul metalic al lingurii. Mi-am terminat prânzul şi am pus şervetul sub farfurie.

Atunci s-a auzit din birou cântecelul festiv al jucăriei cu arc.

4

În bucătăria casei există un scaun vechi din lemn cioplit, fără stinghii, pe al cărui fund spart bunicul îşi pune pantofii la uscat, lângă vatră.

Eu, Tobías, Abraham şi Gilberto am plecat de la şcoală ieri pe la ora asta şi ne-am dus pe plantaţii cu o praştie, cu o pălărie mare ca să alungăm păsările şi cu un şiş nou. Pe drum, eu îmi tot aminteam de scaunul care nu mai era bun de nimic, proptit într-un colţ al bucătăriei, care fusese altădată folosit când veneau musafiri, iar acum era bun pentru mort, care stă pe el noapte de noapte, cu pălăria pusă, şi priveşte cenuşa din vatra stinsă.

Tobías şi Gilberto se duceau spre capătul ambarcaţiunii negre. Plouase toată dimineaţa, iar pantofii le lunecau pe iarba plină de noroi. Unul din ei fluiera, iar fluieratul lui ascuţit şi drept răsuna în văgăuna de frunze, ca atunci când cânţi într-un butoi. Abraham mergea în urma lor, cu mine. El ducea praştia şi piatra pregătită să tragă. Eu, şişul deschis.

Brusc, soarele a răbufnit prin umbrarul de frunze înghesuite şi tari, iar ceva luminos a căzut, dând din aripi în iarbă, ca o pasăre vie.

— L-ai văzut? a întrebat Abraham.

Eu m-am uitat în faţă şi i-am văzut pe Gilberto şi Tobías la capătul ambarcaţiunii.

— Nu-i pasăre, am spus, e soarele care a răsărit cu toată puterea.

Când au ajuns la mal, au început să se dezbrace şi să

lovească zdravăn apa, aruncând unul într-altul cu lichidul crepuscular, care nu părea să le ude pielea.

— Nu-i nicio pasăre astă-seară, a zis Abraham.

— Când plouă, nu-s păsări, i-am răspuns. Şi chiar am crezut ce spuneam.

Abraham a izbucnit în râs. Are un râs prostesc şi simplu şi face un zgomot ca al firicelului de apă în chiuvetă. S-a dezbrăcat.

— Mă bag în apă cu şişul şi umplu pălăria cu peşti, a zis.

Abraham stătea gol-puşcă în faţa mea, cu mâna deschisă, aşteptând şişul. Nu i-am răspuns imediat. Strângeam şişul şi simţeam în mână oţelul curat şi călit. *N-am să-i dau şişul*, m-am gândit. Şi i-am spus:

— N-am să-ţi dau şişul. Abia ieri mi l-au dat şi am să-l ţin toată după-amiaza.

Abraham a rămas cu mâna întinsă. Atunci i-am spus:

— Incomplorutule!

Abraham m-a înţeles. Numai el pricepe ce spun.

— Bine, a zis şi s-a îndreptat spre apă prin aerul devenit tare şi acru. A zis: „Dezbracă-te şi te aşteptăm la bolovan”.

Vorbea zbenguindu-se şi ieşea iar, strălucitor ca un peşte enorm din argint, de parcă apa devenea lichidă în contact cu el.

Eu am rămas pe mal, întins pe noroiul călduţ. Când am deschis iar şişul, nu m-am mai uitat la Abraham şi mi-am aruncat privirile drept spre malul celălalt, pe deasupra copacilor, spre amurgul furios al cărui cer era impunător ca un grajd incendiat.

— Grăbeşte-te, a zis Abraham de pe malul celălalt.

Tobías fluiera stând pe bolovan. Atunci m-am gândit:

Azi nu fac baie. Mâine.

La întoarcere, Abraham s-a ascuns după ciulini. Era să mă duc după el, dar mi-a zis:

— Nu veni aici. Sunt ocupat.

Am stat departe, în frunzele uscate din drum, privind cum singura rândunică îşi trasa o curbă pe cer. Am spus:

— Azi după-masă nu-i decât o rândunică.

Abraham n-a răspuns imediat. Stătea tăcut în spatele ciulinilor, de parcă nu mă putea auzi, ca şi cum ar fi citit. Tăcerea lui era adâncă şi concentrată, plină de o forţă ascunsă. Doar după o îndelungată tăcere a oftat. Şi atunci a zis:

— Rândunici.

Şi eu i-am zis iar:

— Azi după-masă nu-i decât o rândunică.

Abraham stătea tot în spatele ciulinilor, dar nu ştiam ce făcea. Era tăcut şi concentrat, dar nu avea o linişte statică, ci o nemişcare deznădăjduită şi impetuoasă. După o clipă, a zis:

— Una singură? Aaa, da. Sigur, sigur.

De astă dată eu n-am spus nimic. El a început să se mişte în spatele ciulinilor. Stând pe frunze, am auzit cum îi trosneau alte frunze moarte sub picioare. A tăcut iar, de parcă ar fi plecat. Pe urmă a respirat adânc şi a întrebat:

— Ce ziceai?

I-am spus iar:

— Că azi după-masă nu-i decât o rândunică.

Şi, în acest timp, vedeam aripa încovoiată trasând

cercuri pe cerul de un albastru incredibil. A privit în sus cum trasa cercuri rândunica şi, tot fără să mă privească, a zis:

— Ce ziceai mai înainte de rândunici?

De aceea am întârziat. Când am ajuns, în sat se aprinseseră luminile. Am intrat gonind în casă, iar pe coridor m-am lovit de nişte femei grase şi oarbe, gemenele de la San Gerónimo, care vin în fiecare marţi să-i cânte bunicului, încă dinainte de a mă naşte eu, după spusele mamei.

Toată noaptea m-am gândit că azi, când plec de la şcoală, o să merg iar la râu, dar nu cu Gilberto şi cu Tobías. Vreau să merg singur cu Abraham, ca să văd cum îi străluceşte burta când se zbenguie şi iese iar din apă ca un peşte de tinichea. Toată noaptea am dorit să fiu iar cu el, singur în bezna tunelului verde, ca să-i ating coapsa în mers. Ori de câte ori fac asta, simt că parcă cineva mă muşcă dulce şi pielea mi se face ca de găină.

Dacă bărbatul care a ieşit să vorbească cu bunicul în odaia cealaltă se întoarce repede, poate putem ajunge acasă înainte de patru. Atunci am să mă duc la râu cu Abraham.

A rămas să locuiască cu noi. S-a instalat într-una dintre încăperile de pe coridor, cea care dă la stradă, pentru că aşa am crezut eu nimerit; fiindcă ştiam că un bărbat cu caracterul lui n-ar putea să se adapteze în micul hotel din sat. A pus un anunţ la poartă (până au văruit, nu cu mulţi ani în urmă, încă mai era acolo, scris cu litere de mână şi în creion, chiar de el), iar în săptămâna care a urmat a

trebuit să aducem scaune noi, pentru a satisface exigenţele clientelei tot mai numeroase.

După ce mi-a înmânat scrisoarea colonelului Aureliano Buendia, discuţia din birou s-a prelungit atât de mult, că Adelaida nu s-a mai îndoit că era vorba de un funcţionar militar aflat într-o misiune importantă, şi a pus masa ca de sărbătoare. Am vorbit despre colonelul Aureliano Buendia, despre fiica lui născută la şapte luni şi despre primul lui născut, un zăpăcit. Nu vorbisem prea mult, când mi-am dat seama că omul îl ştia bine pe Administratorul General şi îl stima îndeajuns ca să nu-i înşele încrederea. Când Meme a venit să ne spună că masa era servită, m-am gândit că nevastă-mea improvizase câte ceva pentru noul sosit. Dar bucatele, servite pe o faţă de masă nouă, cu porţelanurile chinezeşti destinate exclusiv cinelor în familie de Crăciun şi Anul Nou, erau foarte departe de o improvizaţie.

Adelaida stătea scrobită şi solemnă într-un capăt al mesei, purta o rochie din catifea, închisă până în gât, cea pe care o îmbrăcase înaintea nunţii noastre la diferite vizite de familie din oraş. Adelaida avea deprinderi mai rafinate ca ale noastre şi o mare experienţă socială care, după ce ne-am căsătorit, şi-a lăsat amprenta pe obiceiurile casei mele. Îşi pusese medalionul bine cunoscut, pe care îl pună în ocazii de mare importanţă, iar ea toată, şi masa, şi mobilele, şi aerul care se respira în sufragerie dădeau o severă senzaţie de dichiseală şi curăţenie. Când am ajuns în salon, el, care s-a îmbrăcat şi s-a purtat întotdeauna neglijent, s-a simţit probabil ruşinat şi în dezacord cu ambianţa, pentru că şi-a verificat nasturele de la gât, de

parcă ar fi purtat cravată, şi în mersul lui indiferent şi sigur s-a simţit o oarecare tulburare. De nimic nu-mi aduc aminte cu atâta precizie ca de clipa în care am dat buzna cu toţii în sufragerie şi m-am simţit îmbrăcat prea de casă pentru masa pregătită de Adelaida.

În toate farfuriile era carne de vacă şi de vânat. Totul identic, pe de altă parte, cu mesele noastre obişnuite din acea vreme; dar prezentarea bucatelor în noile porţelanuri, printre sfeşnicele proaspăt lustruite, era spectaculoasă şi diferită de ocaziile obişnuite. Deşi ştia că aveam un singur oaspete, nevastă-mea pusese toate cele opt farfurii, iar garafa cu vin în centrul mesei ilustra în chip exagerat grija cu care pregătise omagiul în cinstea bărbatului pe care ea, chiar din prima clipă, îl confundase cu un distins funcţionar militar. Niciodată n-am văzut în casa mea o ambianţă mai lipsită de realism.

Găteala Adelaidei ar fi putut părea ridicolă, dacă mâinile ei (frumoase, în realitate; şi mult prea albe) n-ar fi contracarat cu distincţia lor regală aerul ei mult prea fals şi titirit. Când el şi-a controlat nasturele cămăşii şi a şovăit, eu m-am grăbit să spun:

— A doua mea soţie, *doctore.*

Un nor a întunecat chipul Adelaidei, făcându-i-l indiferent şi sumbru. Ea nu s-a clintit din loc, a rămas cu mâna întinsă, surâzătoare, fără să mai aibă însă aerul ceremonios şi scrobit pe care îl avusese când intraserăm grăbiţi în sufragerie.

Noul sosit a pocnit din ghete, ca militarii, şi-a atins tâmpla cu vârfurile degetelor întinse şi s-a dus apoi lângă

ea.

— Da, doamnă, a zis.

Dar n-a pronunţat niciun nume.

Doar când l-am văzut strângând şi scuturând cu neîndemânare mâna Adelaidei, mi-am dat seama ce purtare vulgară şi ordinară avea. Prezenţa lui neglijentă era ca o pată de supă pe faţa de masă.

Adelaida a turnat vinul. Emoţia ei de la început se transformase într-o nervozitate pasivă, care părea să spună: *E bine, totul se va face cum a fost prevăzut, dar îmi datorezi o explicaţie.* După ce a turnat vinul şi s-a aşezat la celălalt capăt al mesei, iar Meme se pregătea să servească mâncarea, el s-a rezemat de spătarul scaunului, şi-a sprijinit mâinile pe faţa de masă şi a zis, surâzând:

— Uite ce-i, doamnă, puneţi la fiert un pic de iarbă şi aduceţi-mi-o ca pe supă.

Meme nu s-a clintit. A dat să râdă, dar n-a ajuns s-o facă, ci s-a întors către Adelaida. Ea a întrebat, surâzând, la rândul ei şi vizibil deconcertată:

— Ce fel de iarbă, doctore?

Iar el, cu vocea lui cumpătată de rumegător:

— Iarbă obişnuită, doamnă; de care mănâncă măgarii.

5

Există un minut în care ia sfârşit siesta. Chiar şi secreta, ascunsa şi minuscula activitate a insectelor se opreşte în acea clipă precisă; se opreşte cursul naturii; geneza se clatină pe buza haosului, iar femeile se ridică în capul oaselor, cu balele curgând şi florile de pe pernă brodate pe obraz, sufocate de căldură şi de ciudă; şi se gândesc: „Încă-i miercuri la Macondo”. Atunci se ghemuiesc iar într-un colţ, îmbină visul cu realitatea şi cad de acord să ţeasă o bârfă de parcă ar fi un imens cearşaf de in, urzit de toate femeile din sat.

Dacă timpul din interior ar avea acelaşi ritm cu cel de afară, acum am fi în plin soare, cu coşciugul în mijlocul drumului. Afară ar fi mai târziu: ar fi noapte. Ar fi o plicticoasă noapte de septembrie, cu lună şi femei stând prin câte un patio la taclale sub lumina verde, iar noi, în stradă, trei renegaţi, în soarele deplin al acestui septembrie însetat. Nimeni n-ar împiedica ceremonia. M-am aşteptat ca primarul să fie inflexibil în hotărârea de a i se opune şi să ne putem întoarce acasă; copilul, la şcoală şi tata, la papucii lui, la lavoarul aflat la capul său, din care şiroieşte apa proaspătă, iar cana cu limonadă îngheţată în stânga. Dar acum e altfel. Tata a fost iar destul de convingător ca să-şi impună punctul de vedere, în pofida a ceea ce eu am crezut la început că era hotărârea irevocabilă a primarului. Afară satul fierbe, trup şi suflet dedicat bârfei lungi, uniforme şi neîndurătoare, precum şi străzii curate şi pure, de când ultimul vânt a şters urma

ultimului bou. Şi-i un sat fără stăpân, cu case închise, în ale căror odăi nu se aude decât clocotul surd al vorbelor spuse cu rea intenţie. Iar în încăpere copilul stă aşezat, ţeapăn, privindu-şi pantofii; e cu un ochi la lampă, altul la jurnale şi altul la pantofi şi, în fine, cu doi la spânzurat, la limba pe care şi-a muşcat-o, la ochii lui sticloşi de câine care acum nu mai invidiază nimic; de câine fără pofte, mort. Copilul se uită la el, se gândeşte că spânzuratul stă lungit sub scânduri; face un gest trist şi totul se transformă: iese un taburet în uşa frizeriei şi în spate micul altar cu oglindă, pudre şi apă parfumată. Mâna devine pistruiată şi mare, nu mai e mâna fiului meu, ci una îndemânatică şi mare, care începe, rece şi cu o calculată cumpătare, să ascută cuţitul, trăgând cu urechea la zumzetul metalic al tăişului călit, iar capul gândeşte: „Azi au să vină mai devreme, pentru că-i miercuri la Macondo”. Şi atunci vin, se întind pe scaunele de la umbră şi se lipesc de răceala balamalelor, fioroşi, saşii, picior peste picior, cu mâinile împletite pe genunchi, muşcând din capătul trabucului; privind, vorbind mereu despre acelaşi lucru, văzând, în faţa lor, fereastra închisă, casa tăcută cu doamna Rebeca înăuntru. Şi ea a uitat ceva: a uitat să stingă ventilatorul şi trece prin camere, ale căror ferestre au gratii, nervoasă, exaltată, răscolind fleacurile văduviei ei sterpe şi chinuite, ca să fie sigură chiar şi prin pipăit că n-are să moară înainte de ora înmormântării. Deschide şi închide uşile odăilor, aşteptând ca ceasornicul patriarhal să-şi termine siesta şi să-i bucure simţurile, bătând ora trei. Şi toate acestea, în vreme ce copilul îşi încheie gestul,

e iar dur, drept, şi nu întârzie nici măcar jumătate din timpul de care are nevoie o femeie ca să mai înţepe o dată cu acul la maşina de cusut şi să-şi ridice capul plin cu bigudiuri. Copilul nu a redevenit încă drept şi gânditor, femeia a tras maşina de cusut până într-un colţ al coridorului, iar bărbaţii au muşcat de două ori din trabucuri, privind cum se duce şi vine cuţitul pe curea; Agueda, oloaga, mai încearcă o dată să-şi deştepte genunchii morţi; iar doamna Rebeca mai întoarce o dată cheia în broască şi se gândeşte: „Miercuri la Macondo. Bună zi să-l duci pe dracu' la groapă". Dar atunci copilul se mişcă iar şi are loc o nouă transformare în timp. Câtă vreme se mişcă ceva, se poate şti că timpul a trecut. Altfel nu. Înainte de a se mişca ceva, e timpul etern, sudoarea, cămaşa şiroind pe părul de pe piept şi mortul incoruptibil şi îngheţat, în spatele limbii pe care şi-a muşcat-o. De-aia nu trece timpul pentru spânzurat, fiindcă, deşi i se mişcă mâna, copilul nu ştie. Şi, pe când mortul continuă să ignore totul (deoarece copilul continuă să dea din mână), Agueda mai numără o boabă de rozariu; întinsă pe patul pliant, doamna Rebeca rămâne uluită, văzând că ceasul a înţepenit la graniţa minutului iminent, iar Águeda are vreme (deşi pe ceasul doamnei Rebeca secunda n-a trecut) să mai numere o boabă de rozariu şi să se gândească: „Asta aş face, de m-aş putea duce la padre Ángel". Apoi mâna copilului coboară, iar cuţitul profită de mişcarea pe curea şi unul dintre bărbaţi, care stă în răcoarea din tocul uşii, zice:

— Trebuie să fie vreo trei şi jumătate, aşa-i?

Atunci mâna se opreşte. Din nou ceasornicul mort pe malul minutului următor, din nou cuţitul oprit în spaţiul propriului său tăiş; şi Agueda, care mai aşteaptă încă noua mişcare a mâinii, ca să-şi întindă picioarele şi să dea buzna în sacristie cu braţele deschise, din nou cu genunchii dinamici, şi care zice: „Padre, padre”. Şi padre Angel, prostrat în liniştea copilului, trecându-şi limba peste buze ca să simtă gustul vâscos ca de chiftea al coşmarului, văzând-o pe Agueda, ar zice: „Trebuie să fie un miracol, fără îndoială”; apoi, răsucindu-se iar în somnul siestei, gemând uşor în toropeala asudată şi băloasă: „Oricum, Agueda, asta nu-i o oră potrivită ca să le citeşti liturghia sufletelor din purgatoriu”. Dar noua mişcare eşuează, tata intră în odaie şi cele două timpuri se reconciliază, cele două jumătăţi se potrivesc, se consolidează, iar ceasul doamnei Rebeca, simţindu-se năuc între cumpătarea copilului şi nerăbdarea văduvei, cască, ofuscat, se cufundă în minunata linişte a clipei şi iese apoi, şiroind de timp lichid, de ora exactă şi rectificată, se apleacă în faţă şi zice cu ceremonioasă demnitate:

— E exact două şi patruzeci şi şapte de minute.

Iar tata care, fără să ştie, a spart paralizia momentului, zice:

— E în nori, fato.

Iar eu spun:

— Crezi că s-ar putea întâmpla ceva?

Şi el, asudat şi zâmbitor:

— Cel puţin sunt sigur că în multe case o să se ardă orezul şi-o să dea laptele în foc.

Acum sicriul e închis, dar eu tot îmi amintesc faţa mortului. Am reţinut-o atât de precis, că, dacă privesc spre perete, văd ochii deschişi, pometii cu pielea întinsă şi cenuşie ca pământul reavăn, limba pe care şi-a muşcat-o, într-o parte a gurii. Asta îmi produce o arzătoare senzaţie de nelinişte. Poate că pantalonul are să mă strângă întotdeauna pe-o parte a piciorului.

Bunicul s-a aşezat lângă mama. Când a venit din camera vecină, a tras scaunul şi s-a aşezat lângă ea, cu bărbia sprijinită în baston şi cu piciorul şchiop întins în faţă. Bunicul aşteaptă. Mama aşteaptă, ca şi el. Bărbaţii care s-au oprit din fumat pe pat şi stau liniştiţi, ordonaţi, fără să se uite la coşciug, aşteaptă şi ei.

Dacă m-ar lega la ochi, m-ar lua de mână, m-ar învârti de douăzeci de ori prin sat şi m-ar aduce iar aici, aş recunoaşte odaia după miros. Niciodată n-am să uit că miroase a resturi, a cufere grămădite unul peste altul, cu toate că n-am văzut decât un cufăr în care aş putea intra împreună cu Abraham, şi tot ar mai rămâne loc pentru Tobías. Eu cunosc camerele după miros.

Anul trecut, Ada mă ţinea pe genunchi. Cu ochii *în*chişi, o vedeam printre gene. Îmi părea neagră, nu ca o femeie, ci ca un chip care mă privea, se legăna şi behăia ca oaia. Eram gata să adorm, când am simţit mirosul.

Nu există în casă miros pe care să nu-l recunosc. Când mă lasă singur pe coridor, închid ochii, întind braţele şi merg. Mă gândesc: „Dacă simt miros de rom camforat, înseamnă că-s în odaia bunicului”. Şi trec mai departe, cu ochii închişi şi braţele întinse. Mă gândesc: „Am trecut pe

lângă odaia mamei, pentru că miroase a cărţi de joc noi. Apoi o să miroasă a catran şi a biluţe de naftalină”. Trec mai departe şi simt mirosul cărţilor de joc noi, chiar când aud vocea mamei, cântând în încăpere. Atunci simt mirosul de catran şi de biluţe de naftalină. Mă gândesc: „Acum va continua să miroasă a biluţe de naftalină”. O iau la stânga mirosului şi simt celălalt miros, de pânză albă şi ferestre închise. Acolo mă opresc. Fac apoi trei paşi, simt un miros nou şi stau liniştit, cu ochii închişi şi cu braţele întinse, şi aud vocea Adei, strigând:

— Măi, copile! Iar mergi cu ochii închişi?!

În noaptea aceea, când să aţipesc, am simţit un miros care nu există în nicio încăpere din casă. Era o aromă puternică şi călduţă, ca şi cum cineva vântura o tufă de iasomie. Am deschis ochii, adulmecând aerul gros şi încărcat. Am spus:

— Simţi? Ada era cu ochii pe mine, dar, când i-am vorbit, i-a închis şi s-a uitat în altă parte. Eu i-am spus iar: Simţi? Parcă ar fi iasomii undeva.

Atunci a zis:

— E mirosul iasomiilor care au crescut până acum nouă ani lângă zid.

Eu m-am aşezat pe genunchii ei.

— Dar acum nu-s iasomii, am spus.

Şi ea a zis:

— Acum nu. Dar acum nouă ani, când te-ai născut, era o tufă de iasomie lângă peretele dinspre patio. Noaptea era cald şi mirosea ca acum.

M-am rezemat de umărul ei. Îi priveam gura în vreme ce

vorbea.

— Dar asta a fost înainte de a mă naşte eu, am spus.

Şi ea a zis:

— Păi, atunci am avut o iarnă grea şi a trebuit să curăţăm grădina.

Mirosul persista acolo, călduţ, aproape palpabil, clătinând celelalte arome ale nopţii. I-am spus Adei:

— *Vreau* să-mi spui asta.

Şi ea a tăcut o clipă, s-a uitat apoi la zidul dat cu var alb şi mică şi a zis:

— Când ai să te faci mare, ai să ştii că iasomia e o floare care *răsare.*

N-am înţeles, dar am simţit un fior ciudat, de parcă m-ar fi atins cineva. Am spus:

— Bine.

Şi ea a zis:

— Cu iasomiile se întâmplă ca şi cu oamenii: după ce mor, pleacă noaptea haihui.

Am rămas rezemat de umărul ei şi n-am mai spus nimic. Mă gândeam la altele, stând pe scaunul de bucătărie pe al cărui fund spart îşi pune bunicul la uscat pantofii când plouă. Ştiam de atunci că în bucătărie e un mort care, fără să-şi scoată pălăria, se aşază în fiecare noapte şi priveşte cenuşa stinsă din vatră. După o clipă, am spus:

— Asta trebuie să fie ca mortul care se aşază în bucătărie.

Ada s-a uitat la mine, a făcut ochii mari şi a zis:

— Care mort?

Şi eu i-am spus:

— Ăla care se aşază în fiecare noapte pe scaunul unde bunicul îşi pune pantofii la uscat.

Şi ea a spus:

— Acolo nu-i niciun mort. Scaunul stă lângă vatră pentru că nu mai e bun decât ca să usuci pantofii pe el.

Asta s-a întâmplat anul trecut. Acum e altfel, acum am văzut un cadavru şi e de ajuns să închid ochii ca să-l şi văd *înăuntru, în bezna din ochi. Am să-i spun* maniei, dar ea *stă* la taifas cu bunicul.

— *Crezi că* s-ar putea întâmpla ceva? zice.

Şi bunicul, *ridicând* bărbia de pe baston *şi clătinând din cap:*

— Cel puţin sunt sigur că în multe case o să se ardă orezul şi-o să dea laptele în foc.

6

La început, dormea până la şapte. Îl vedeam apărând în bucătărie, cu cămaşa fără guler închisă până în gât, cu mânecile mototolite şi murdare răsucite până la cot, cu pantalonii jegoşi ridicaţi până la piept şi cureaua închisă peste găici, mult mai jos de brâu. Aveai impresia că pantalonii o să-i alunece, o să-i cadă fără un trup solid de care să se ţină. Nu slăbise, dar pe chip nu i se mai observa aerul militar şi marţial din primul an, ci expresia abulică şi obosită a bărbatului care nu ştie ce se va alege de viaţa lui peste un minut şi n-are interes să afle nici cât negru sub unghie. Îşi bea cafeaua neagră, la şapte trecute, şi se întorcea apoi în odaie, împărţind la întoarcere câte un bună ziua.

Locuia de patru ani la noi acasă şi în Macondo i se dusese faima că era un profesionist serios, în pofida firii repezite şi a purtării dezordonate, care treziseră în jurul lui mai curând spaimă decât respect.

A fost singurul medic din sat până la sosirea companiei bananiere şi începutul construirii căii ferate. Atunci au început să fie prea multe scaune în odăiţă. Oamenii care îl vizitaseră în primii patru ani ai şederii lui la Macondo s-au pierdut după ce compania a organizat un serviciu medical pentru salariaţii ei. A ţinut în continuare uşa de la stradă deschisă, stând pe fotoliul lui din piele de dimineaţa până seara, până au trecut zile la rând fără ca vreun bolnav să se mai întoarcă. Atunci a pus ivărul la poartă, a cumpărat un hamac şi s-a încuiat în odaie.

Meme a deprins în vremea aceea obiceiul de a-i da la micul dejun banane şi portocale. Mânca fructele şi arunca cojile într-un colţ, de unde femeia le scotea sâmbăta, când făcea curat în dormitor. Dar, după cum proceda, oricine şi-ar fi dat seama că lui puţin i-ar fi păsat dacă într-o sâmbătă ea ar fi renunţat să facă curat şi camera s-ar fi transformat într-o groapă cu gunoi.

Acum nu făcea absolut nimic. Îşi petrecea ore în şir în hamac, legănându-se. Putea fi zărit prin uşa întredeschisă, în penumbră, iar chipul lui uscat şi inexpresiv, cu părul ciufulit, şi vitalitatea bolnăvicioasă a ochilor lui galbeni şi duri îi dădeau aerul inconfundabil al unui bărbat care a început să se simtă înfrânt de împrejurări. În primii ani ai şederii lui la noi, Adelaida s-a arătat în aparenţă indiferentă, ori în aparenţă de acord, ori într-adevăr de acord cu voinţa mea ca el să locuiască la noi. Dar, când a închis cabinetul şi nu şi-a mai părăsit odaia decât la orele mesei, aşezându-se la masă cu apatia tăcută şi îndurerată dintotdeauna, nevastă-mea şi-a pierdut răbdarea. Mi-a zis:

— E păcat să-l mai susţinem. E ca şi cum l-am hrăni pe diavol.

Iar eu, având o slăbiciune constantă pentru el, dintr-un complex sentiment de caritate, admiraţie şi milă (fiindcă, deşi acum aş vrea să-l schimb, era multă milă în sentimentul meu), insistam:

— Trebuie să-l suportăm. N-are pe nimeni pe lume şi are nevoie de înţelegere.

Puţin după aceea, drumul de fier a început să funcţioneze. Macondo era un sat prosper, plin de feţe noi,

cu sală de cinematograf şi numeroase locuri de distracţie. Atunci a fost de lucru pentru toţi, numai pentru el nu. A continuat să stea încuiat la el în odaie, retras, până în dimineaţa când a apărut intempestiv în sufragerie la ora micului dejun şi a vorbit spontan şi chiar entuziast despre măreţele perspective ale satului. În acea dimineaţă, am auzit vorba pentru întâia oară. El a zis:

— Toate astea or trece când ne-om obişnui cu *vijelia.*

Peste câteva luni a fost văzut ieşind des în stradă, înainte de lăsarea serii. Stătea jos în frizerie până la ultimele ore ale zilei, ori participa la taclalele din poartă, lângă toaleta portabilă şi taburetul înalt pe care frizerul le scotea în stradă, pentru ca toată clientela să se bucure de răcoarea amurgului.

Medicii companiei nu s-au mulţumit să-l priveze, de fapt, de mijloacele de subzistenţă, ci, în 1907, când în Macondo nu mai exista deja niciun pacient care să-şi amintească de el şi el însuşi încetase să mai aştepte aşa ceva, unul dintre medicii de pe plantaţiile de banane a sugerat primăriei să ceară tuturor salariaţilor din sat registrul cu funcţiile şi profesiile fiecăruia. Probabil că n-a luat-o drept o aluzie la el, când edictul a apărut într-o luni, în cele patru colţuri ale pieţei. Eu i-am spus că era bine să îndeplinească această obligaţie. Dar, liniştit şi indiferent, el s-a mărginit să răspundă:

— Eu nu, colonele. Nu mă mai bag în nimic de acest soi.

N-am ştiut niciodată dacă avea cu adevărat titlurile în regulă. N-am ştiut nici măcar dacă era francez, cum se bănuia, nici dacă mai avea amintiri despre familia pe care

probabil că o avusese, dar despre care n-a pomenit niciodată nimic. Peste câteva săptămâni, când primarul şi secretarul lui au venit la noi acasă ca să-i ceară registrul cu autorizaţia, el a refuzat categoric să iasă din odaie. În acea zi – după ce trăisem cinci ani în aceeaşi casă şi mâncasem la aceeaşi masă – mi-am dat seama că nici măcar nu ştiam cum îl chema.

Nu era nevoie să ai şaptesprezece ani (cum aveam eu atunci) ca să observi – de când am văzut-o pe Meme împopoţonată la biserică, şi, după aceea, când am vorbit cu ea în dugheană – că, în casa noastră, odăiţa de la stradă era încuiată. Mai târziu, am aflat că mama mea vitregă pusese un lacăt şi nu voia să fie atinse lucrurile din ea: patul pe care doctorul l-a folosit până şi-a cumpărat hamacul, măsuţa pentru medicamente din care n-a dus în colţ decât banii adunaţi de pe urma ei în cei mai buni ani (care trebuie să fi fost un purcoi, pentru că niciodată n-a cheltuit nimic în casă şi i-au ajuns lui Meme ca să-şi deschidă dugheana) şi, în plus, o grămadă de resturi şi ziare vechi, scrise în limba lui, lavoarul şi unele obiecte personale care nu mai erau bune de nimic. Toate aceste lucruri păreau să se fi molipsit de ceea ce mama mea vitregă considera a fi o stare malefică, întru totul diabolică.

Probabil că am observat că, în octombrie sau noiembrie, odăiţa fusese închisă (trei ani după ce Meme şi el plecaseră de la noi), fiindcă la începutul anului următor începusem să-mi fac iluzii că Martin se va instala acolo. Şi voiam ca, după măritiş, să locuiesc în ea; îi dădeam târcoale; tăifăsuind cu mama vitregă, ajungeam chiar să-i

sugerez că venise momentul să scoată lacătul şi să ridice inacceptabila carantină impusă unuia dintre locurile cele mai intime şi mai plăcute din casă. Dar, înainte de a începe să coasem la rochia mea de mireasă, nimeni nu mi-a vorbit deschis despre doctor şi cu atât mai puţin despre cămăruţa care parcă era în continuare a lui, ca un strop din personalitatea lui, care nu putea fi desprins de casa noastră, atâta vreme cât mai era în ea cineva care îşi putea aduce aminte de el.

Trebuia să mă mărit peste un an. Nu ştiu dacă aveam pe atunci vreo idee vagă despre fapte şi lucruri, din pricina felului cum trăisem în copilărie şi în adolescenţă. Dar e sigur că în acele luni, când pregătirile de nuntă avansau, eu încă nu cunoşteam tainele multora dintre ele. Cu un an înainte de a mă mărita cu el, mi-l aminteam pe Martin într-o vagă aură de irealitate. Poate că tocmai de aceea voiam să-l am lângă mine, în odăiţă, ca să mă conving că era un bărbat concret şi nu un logodnic cunoscut în somn. Dar mi se părea că nu mă încumetam să-i vorbesc mamei vitrege de proiectele mele. Cel mai normal ar fi fost să-i spun: „O să scot lacătul. Am să pun masa la fereastră şi patul la peretele interior. Am să aşez un ghiveci cu garoafe pe consolă şi am să agăţ un buchet de frunze de aloe la tocul uşii”. Dar, la absoluta mea nehotărâre şi laşitate, se adăuga şi năuceala logodnicului meu. Mi-l aminteam ca pe cineva nebulos, de neînţeles, ale cărui singure elemente concrete păreau să fie mustaţa lucioasă, capul uşor plecat spre stânga şi veşnicul sacou cu patru nasturi.

Martin ne vizitase pe la jumătatea lui iulie. Îşi petrecea

întreaga zi cu noi şi stătea la taclale cu tata în birou, dezbătând în fel şi chip o afacere despre care n-am izbutit niciodată să aflu nimic. Seara, ne duceam amândoi cu mama vitregă la plantaţii. Dar tocmai când, la întoarcere, îl priveam în lumina violetă a amurgului şi era mai aproape de mine, mergând lângă umărul meu, mi se părea mai abstract şi mai ireal. Ştiam că nicicând n-aveam să fiu în stare să mi-l închipui om ori să aflu tăria necesară pentru ca amintirea lui să-mi dea curaj şi putere să spun: „Am să aranjez odaia pentru Martin”.

Până şi gândul că aveam să mă mărit cu el mi se părea incredibil cu un an înainte de nuntă. Îl cunoscusem în februarie, la priveghiul pentru copilul lui Paloquemado. Câteva fete cântam şi băteam din palme, încercând să scoatem untul din singura distracţie care ne era îngăduită. În Macondo erau un cinematograf, un gramofon public şi alte locuri de distracţie, dar tatăl şi mama mea vitregă nu erau de acord ca fetele de vârsta mea să le frecventeze. „Astea-s distracţii pentru vijelie”, ziceau. În februarie la amiază era cald. Mama vitregă şi cu mine ne aşezam pe coridor şi coseam paspoal pe pânză albă, în vreme ce tata îşi făcea siesta. Coseam până când el se ducea, târşâindu-şi galenţii, să se ude pe cap în lavoar. Dar nopţile de februarie erau reci şi adânci şi în tot satul se auzea cum cântau femeile la priveghiurile copiilor.

Probabil că în noaptea când ne-am dus la priveghiul copilului lui Paloquemado, vocea lui Meme Orozco se auzea mai bine ca oricând. Era slabă, fără graţie şi ţeapănă ca o mătură, dar îşi modula vocea mai bine ca

oricine. La prima pauză, Genoveva García a zis:

— Afară s-a aşezat un tânăr. Cred că toate ne-am oprit din cântat, cu excepţia lui Remedios Orozco. Închipuieşte-ţi că poartă sacou, a continuat Genoveva García. A vorbit toată noaptea şi ceilalţi l-au ascultat cu gura căscată.

Poartă sacou cu patru nasturi, stă picior peste picior, şi i se văd jartierele de la ciorapi şi cheotorile de la ghete.

Meme Orozco nu se oprise încă din cântat, când noi am bătut din palme şi am spus:

— O să ne măritǎm cu el!

Apoi, când mi-l aminteam în casă, nu găseam nimic comun între aceste vorbe şi realitate. Mi le aminteam ca şi cum ar fi fost spuse de o ceată de muieri imaginare, care băteau din palme şi cântau în casa unde murise un copil ireal. Alte femei fumau lângă noi. Erau serioase, vigilente şi îşi întindeau spre noi gâturile lungi de găini golaşe. În spate, lipită de răcoarea tocului uşii, altă femeie, îmbrobodită cu o mantilă neagră, păzea cafeaua să fiarbă. Şi brusc, printre vocile noastre s-a ridicat cea a unui bărbat. La început, şovăia şi n-avea nicio direcţie. Apoi a devenit vibrantă şi metalică, de parcă bărbatul ar fi cântat într-o biserică. Veve García mi-a dat un cot în coaste. Atunci am ridicat privirile şi l-am văzut întâia oară. Era tânăr şi curat, cu gâtul drept şi sacoul închis la toţi cei patru nasturi. Şi se uita la mine.

Auzisem că s-a întors în decembrie şi credeam că nimic nu era mai potrivit pentru el decât odăiţa încuiată. Dar nu mi-l mai puteam închipui. Îmi spuneam: „Martin, Martin, Martin”. Şi numele cercetat, savurat, demontat în piesele

esenţiale îşi pierdea pentru mine orice semnificaţie.

Când a plecat de la priveghi, a mişcat o ceaşcă goală în faţa mea. Şi a zis:

— Ţi-am citit soarta în cafea.

Mă duceam spre uşă cu fetele şi i-am auzit vocea profundă, convingătoare, liniştită:

— Numără şapte stele şi-ai să mă visezi.

Trecând pe lângă uşă, am văzut copilul lui Paloquemado în micul coşciug, cu faţa dată cu pudră de orez, cu un trandafir în gură şi ochii ţinuţi deschişi cu scobitori. Februarie ne trimitea guri de aur călduţ de la moartea lui, iar în odaie plutea aburul iasomiilor şi al violetelor topite de arşiţă. Dar în tăcerea mortului cealaltă voce era perenă şi unică: „Ţine bine minte. Doar şapte stele”.

În iulie era la noi în casă. Îi plăcea să se rezeme de ghivecele cu flori de pe balustradă. Zicea:

— Adu-ţi aminte că niciodată nu te priveam în ochi. Asta-i secretul bărbatului căruia a început să-i fie frică să nu se îndrăgostească.

Şi era adevărat că nu-mi aminteam cum avea ochii. În iulie nu puteam spune ce culoare aveau pupilele bărbatului cu care aveam să mă mărit în decembrie. Totuşi, cu şase luni înainte, februarie abia de era o tăcere adâncă la amiază, o pereche de miriapozi, bărbat şi femeie, ghemuită pe duşumeaua băii; cerşetoarea de fiecare marţi, cerând o rămurică de mentă, şi el, întins, surâzător, cu sacoul închis până în gât, spunând:

— O să te fac să te gândeşti toată vremea la mine. Ţi-am pus un portret în spatele uşii şi i-am înfipt ace în ochi.

Şi Genoveva, moartă de râs:

— Astea-s prostii pe care bărbaţii le învaţă de la flăcăii din sat.

La sfârşitul lui martie, avea să treacă prin casă. Îşi petrecea multe ore în birou, cu tata, convingându-l de însemnătatea a ceva ce n-am putut afla niciodată. De la nunta mea au trecut unsprezece ani; nouă de când mi-a spus adio la fereastra trenului şi m-a pus să-i promit că o să am grijă de copil, până avea să se întoarcă. Aceşti nouă ani au trecut fără să mai ştim nimic de el, fără ca tata, care l-a ajutat să devanseze pregătirile pentru călătoria fără sfârşit, să mai fi pomenit de întoarcerea lui. Dar el n-a fost nici măcar în cei trei ani cât ne-a durat căsnicia mai concret şi mai palpabil decât la priveghiul copilului lui Paloquemado, ori în duminica de martie în care l-am văzut a doua oară, când mă întorceam împreună cu Veve García de la biserică. S-a oprit în uşa hotelului, singur, cu mâinile în buzunarele laterale ale sacoului cu patru nasturi. Şi a zis:

— De-acum ai să te gândeşti la mine toată viaţa, fiindcă au căzut toate acele din portret.

Şi a zis-o cu vocea atât de stinsă şi de încordată, că părea adevărat. Dar chiar şi acest adevăr era diferit şi straniu. Genoveva insista: „Astea-s porcăriile flăcăilor din sat”. Peste trei luni, ea a fugit cu directorul unei companii de păpuşari, dar în acea duminică părea plină de scrupule şi foarte serioasă. Martin a zis:

— E o consolare să ştiu că cineva îşi va aduce aminte de mine în Macondo.

Iar Genoveva García, uitându-se la el, cu chipul alterat de exasperare, a zis:

— Fraierule! O să putrezească pe tine haina asta la patru nasturi!

7

Vieţuia printre oamenii din Macondo, dar despărţit de ei de amintirea unui trecut în faţa căruia orice încercare de a-l îndrepta părea zadarnică. Îl priveau curioşi, ca pe un animal trist, care stătuse îndelung în umbră şi reapăruse cu obiceiuri pe care satul le considera doar de căpătat şi, ca atare, suspecte.

La căderea serii, se întorcea de la frizerie şi se încuia în odaie. De la o vreme, renunţase la gustarea de după-amiază; la început, noi, cei ai casei, am crezut că era obosit şi că se suia imediat în hamac, să doarmă până a doua zi. Dar n-a trecut mult şi eu mi-am dat seama că noaptea i se întâmpla ceva straniu. Îl auzeam foindu-se în pat cu o insistenţă chinuită şi înnebunitoare, ca şi cum în acele nopţi îl aştepta în încăpere fantoma celui care fusese până atunci, şi amândoi, omul trecut şi omul prezent, se înfruntau îndârjit şi surd, într-o bătălie unde trecutul îşi apăra singurătatea turbată, aplombul invulnerabil, personalismele intransigente; iar prezentul, voinţa teribilă şi neschimbată de a se elibera de propriul eu anterior. Eu îl auzeam cum dădea ocol camerei, până la ivitul zorilor, când osteneala lui absorbea puterile adversarului nevăzut.

Numai eu am perceput cât se schimbase într-adevăr de când renunţase să mai poarte ghete înalte şi începuse să se îmbăieze zilnic şi să-şi parfumeze lenjeria cu apă frumos mirositoare. Câteva luni mai târziu, transformarea lui atinsese graniţa unde sentimentul meu faţă de el n-a mai fost o simplă toleranţă înţelegătoare şi a devenit

compasiune. Nu noua lui înfăţişare de pe stradă mă emoţiona. Ci faptul că mi-l închipuiam noaptea, încuiat în odaie, râcâindu-şi noroiul de pe ghete, muind cârpa în lavabou, întinzând crema de ghete pe pantofii stricaţi de nenumăraţii ani de când îi folosea. Mă emoţiona gândul la peria şi la cutia cu cremă de ghete strecurate sub carpetă, ascunse de ochii lumii, de parcă ar fi fost dovezile unui viciu secret şi ruşinos, de care se molipsise la o vârstă când majoritatea bărbaţilor ajung să fie senini şi metodici. Trăia, practic, o adolescenţă întârziată şi stearpă – se îmbrăca îngrijit ca un puşti, cu hainele întinse seară de seară cu cantul palmei, la rece – şi fără să fie suficient de tânăr pentru a avea un prieten căruia să-i poată împărtăşi iluziile ori dezamăgirile.

Probabil că şi satul a observat că se schimbase, fiindcă, puţină după aceea, a început să umble vorba că era îndrăgostit de fiica frizerului. Nu ştiu dacă se bazau pe ceva când spuneau asta, dar e sigur că din pricina acestei bârfe mi-am dat seama de teribila-i singurătate sexuală, de furia biologică care îl chinuia probabil în anii sordizi în care-şi uitase de sine.

În fiecare după-amiază îl vedeam ducându-se la frizerie, îmbrăcat tot mai îngrijit. Purta cămaşă cu guler detaşabil, butoni auriţi la manşete şi un pantalon curat şi călcat, dar tot cu cureaua peste băieri. Părea un mire gătit şi supărat, învăluit în aura unor loţiuni ieftine; eternul logodnic frustrat, amantul nocturn care are întotdeauna nevoie de un buchet de flori pentru prima vizită.

Aşa l-au prins primele luni ale lui 1909, fără ca bârfele

din sat să se bazeze pe altceva decât pe faptul că era văzut în fiecare după-amiază stând în frizerie la taclale cu străinii, fără însă să se fi putut spune că vreunul o văzuse măcar o dată pe fata frizerului. Eu am intuit cruzimea acelor bârfe. Tot satul ştia că fiica frizerului avea să rămână fată bătrână, după ce îndurase un an întreg persecuţia unui *spirit,* un ibovnic nevăzut, care-i arunca pământ cu pumnii în mâncare, îi tulbura apa din cofă, îi înnora oglinzile din frizerie şi o bătea până ce-i desfigura chipul, lăsându-i-l verde. Strădaniile lui *Cachorro,* vânturarea stolei, complexa terapeutică cu apă sfinţită, moaştele sfinte şi farmecele făcute cu dramatică solicitudine au fost cu toatele zadarnice. În ultimă instanţă, soţia frizerului şi-a încuiat fata, căreia i se făcuseră vrăji în odaie, a aruncat cu pumni de orez în salon şi i-a oferit-o ibovnicului nevăzut pentru o lună de miere solitară şi moartă, după care chiar şi bărbaţii din Macondo au spus că fata frizerului rămăsese grea.

Nici nu trecuse anul, că nimeni nu a mai aşteptat monstruoasa naştere, iar curiozitatea populară a conchis că doctorul era îndrăgostit de fiica frizerului, deşi toţi erau convinşi că fata căreia i se făcuseră vrăji avea să se închidă în odaie şi să se stingă din viaţă mult înainte ca posibilii pretendenţi să ajungă bărbaţi de însurat.

De aceea, eu ştiam că, mai mult decât de o supoziţie serioasă, aceea era o bârfă plină de cruzime, premeditată cu rea intenţie. La sfârşitul lui 1909, el continua să vină la frizerie, iar oamenii să vorbească, să organizeze nunta, fără ca totuşi cineva să fi putut spune că fata se arătase

vreodată în prezent ori că ar fi avut prilejul să-i adreseze vreo vorbă.

Acum treisprezece ani, într-un septembrie arzător şi mort la fel ca acesta, mama mea vitregă a început să-mi coasă rochia de mireasă. În fiecare după-amiază, pe când tata îşi făcea siesta, ne aşezam să coasem lângă ghivecele cu flori de pe balustradă şi rugul mic şi încins al rozmarinului. Aşa a fost septembrie toată viaţa, încă de acum treisprezece ani, ba chiar mult înainte. Cum nunta mea avea să fie o ceremonie intimă (fiindcă aşa hotărâse tata), coseam încet, cu meticulozitatea grijulie a celor care nu se grăbesc, fiindcă au aflat în munca imperceptibilă cea mai bună măsură a timpului. Atunci stăteam la taifas. Eu eram neîntrerupt cu gândul la cămăruţa de la stradă şi încercam să-mi iau inima în dinţi, ca să-i spun mamei vitrege că acolo era cel mai bine să-l instalăm pe Martin. Şi în acea după-amiază i-am spus.

Ea cosea trena lungă din tul şi, în lumina orbitoare a acelui septembrie insuportabil de luminos şi de sonor, părea cufundată până la umeri într-un nor de septembrie. „Nu”, mi-a răspuns. Apoi, întorcându-se la cusut şi simţind cum îi treceau peste frunte opt ani de amintiri amare: „Să nu dea Dumnezeu să mai între cineva în acea odaie”.

Martin s-a întors în iunie, dar n-a mas la noi. Îi plăcea să se rezeme de ghivecele cu flori de pe balustradă şi să privească în partea cealaltă. Şi-i plăcea să zică: „Aş rămâne să trăiesc în Macondo tot restul vieţii”. Pe seară, ieşeam şi ne duceam cu mama vitregă spre plantaţii. Ne întorceam la cină, înainte de a se aprinde luminile în sat.

Atunci îmi
zicea: „Chiar dacă nu pentru tine, tot aş rămâne să trăiesc în Macondo tot restul vieţii”. Şi spusele lui chiar păreau adevărate, prin felul de a le zice.

Pe atunci, se împliniseră patru ani de când doctorul plecase de la noi. Şi tocmai când am început să coasem rochia de mireasă – în după-amiaza sufocantă în care i-am vorbit despre odăiţa pentru Martin –, mama mea vitregă mi-a pomenit întâia oară despre obiceiurile lui neobişnuite.

— Acum cinci ani, a zis, încă mai stătea aici, încuiat ca un animal. Pentru că era nu doar un animal, ci şi mai abitir: un erbivor, un rumegător, ca orice bou care trage la jug. De-ar fi luat-o pe fata frizerului, mironosiţa care a făcut tot satul să creadă minciuna gogonată că rămăsese grea după o nelămurită lună de miere cu spiritele, e posibil ca nimic din toate să nu se fi întâmplat. Dar, brusc, nu s-a mai dus la frizerie şi chiar s-a transformat în ultimul moment, ceea ce nu era decât alt capitol în realizarea metodică a planului său îngrozitor. Doar tatălui tău i s-a putut năzări că, după câte altele, acest om cu obiceiuri atât de vulgare tot mai trebuia să stea la noi, trăind ca un animai, scandalizând satul, dând sămânţă de vorbă pe seama noastră ca despre unii care sfidează fără încetare morala şi bunele obiceiuri. Planurile lui aveau să culmineze cu mutarea lui Meme. Dar tatăl tău nici măcar n-a recunoscut ce proporţii alarmante luase greşeala lui.

— N-am auzit nimic despre toate astea, am spus.

Greierii instalaseră un gater în patio. Mama vitregă vorbea, fără să stea din cusut, fără să ridice privirile de pe

ghergheful pe care desena simboluri, brodând labirinturi albe. Zicea: — În noaptea aceea stăteam cu toţii la masă (cu excepţia lui, pentru că din după-amiaza în care s-a întors ultima oară de la frizerie nu mai lua cina) şi Meme a adus mâncarea. Făcea feţe-feţe. „Ce-i cu tine, Meme?” i-am spus. „Nimic, doamnă. De ce?” Dar noi ştiam că nu-i era bine, pentru că şovăia lângă lampă şi avea toată un aer bolnăvicios. „Pentru Dumnezeu, Meme, dar nu ţi-e bine”, am spus. Ea abia de se ţinea cum putea, până când s-a întors spre bucătărie cu tava în mâini. Atunci, tatăl tău, care n-o scăpase toată vremea din ochi, i-a zis: „Dacă nu te simţi bine, du-te să te culci”. Ea n-a zis nimic. A mers mai departe cu tava, cu spatele la noi, până am auzit faianţa scrâşnind şi făcându-se zob. Meme era pe coridor şi se ţinea cu unghiile de perete. Atunci s-a dus tatăl tău să-l ia din odaie, ca s-o consulte pe Meme.

În cei opt ani de când locuia la noi, zicea mama mea vitregă, nu-l solicitasem pentru nimic grav. Femeile ne-am dus în odaie la Meme, i-am făcut frecţie cu alcool şi am aşteptat întoarcerea tatălui tău. Dar n-a venit, Isabel. N-a venit s-o vadă pe Meme, cu toate că bărbatul care îl hrănise opt ani de zile, îi dăduse casă şi îi spălase rufele se dusese să-l caute personal. De câte ori îmi amintesc de asta, mă gândesc că venirea lui a fost pedeapsa Domnului. Cred că toată iarba pe care i-am dat-o vreme de opt ani, toate îngrijirile, toată solicitudinea au fost o încercare a lui Dumnezeu, ca să ne poată da o lecţie de prudenţă şi de neîncredere în lume. A fost ca şi cum am aruncat la porci opt ani de ospeţie, bucate şi primeneli. Meme era pe

moarte (cel puţin aşa credeam noi), iar el, chiar alături, continua să stea încuiat, refuzând să îndeplinească ceea ce nu mai era o operă de caritate, ci una de decenţă, recunoştinţă şi simplă consideraţie pentru protectorii lui.

Tatăl tău s-a întors abia la miezul nopţii, aşa a zis. Şi a spus încet de tot: „Faceţi-i frecţii cu alcool, dar nu clismă". Şi parcă m-am simţit pălmuită. Meme reacţionase la frecţiile noastre. Înfuriată, am strigat: „Da. Alcool, asta-i. I-am făcut deja frecţie şi e mai bine. Dar ca să facem asta n-a fost nevoie să trăim opt ani pe spinarea altuia". Iar tatăl tău, tot condescendent, încă prost de conciliant ce era: „Nu-i nimic serios. Într-o zi ai să-ţi dai seama de asta". Ca şi cum celălalt era ghicitor. În acea după-amiază, datorită vocii vehemente şi vorbelor exaltate, mama vitregă părea să retrăiască episoadele nopţii de demult, când doctorul refuzase s-o consulte pe Meme. Rozmarinul părea sufocat sub lumina orbitoare de septembrie de somnul greierilor şi de gâfâitul bărbaţilor care încercau sa demonteze o poartă în vecini. — Într-o duminică de atunci, Meme s-a dus la liturghie, împopoţonată ca o doamnă din lumea bună, a zis. Ţin minte ca acum că avea o umbreluţă dintr-un material cu ape.

Meme. Meme. Şi ea a fost pedeapsa Domnului. Am luat-o de lângă părinţii care o lăsau să moară de foame, ne-am ocupat de ea, i-am dat un acoperiş, am hrănit-o şi i-am dat un nume, fiindcă aici a fost mâna Providenţei. Când am văzut-o a doua zi în poartă, aşteptând ca unul dintre flăcăi să-i care cufărul, nici eu n-am ştiut unde se ducea. Era schimbată şi serioasă, oprită (parcă o văd înaintea ochilor)

chiar lângă cufăr, vorbind cu tatăl tău. Totul s-a făcut fără să fiu consultată, Chabela; de parcă eram o paiaţă pictată pe perete. Înainte de a putea întreba ce se întâmpla şi de ce se petreceau lucruri ciudate în propria-mi casă şi fără ştirea mea, tatăl tău a venit să-mi zică: „N-ai ce s-o întrebi pe Meme. Pleacă, dar poate că, după o vreme, are să se întoarcă”. L-am întrebat unde se ducea, dar nu mi-a răspuns. S-a dus, târşâindu-şi galenţii, de parcă nu i-aş fi fost soţie, ci o paiaţă oarecare pictată pe perete.

Doar două zile mai târziu, zicea, am aflat că el plecase în zori, fără să fi avut măcar decenţa de a-şi lua rămas-bun. Venise la noi ca o zambilă şi, după opt ani, pleca tot ca o zambilă, fără să zică o vorbă. Exact ca un fur. M-am gândit că tatăl tău îl alungase, pentru că refuzase s-o îngrijească pe Meme. Dar, când l-am întrebat, chiar în acea zi, s-a mărginit să-mi răspundă: „Tu şi cu mine trebuie să vorbim despre asta pe îndelete”. Şi au trecut cinci ani fără să mai fi pomenit vreodată de aşa ceva.

Doar cu tatăl tău şi într-o casă dezordonată ca asta, în care fiecare face totul pe socoteala lui, se putea întâmpla una ca asta. În Macondo nu se mai vorbea de altceva, când am aflat şi eu că Meme fusese la biserică, gătită ca o pipiţă ridicată la categoria de doamnă, şi că tatăl tău avusese neobrăzarea s-o scoată la braţ în piaţă. Atunci am aflat şi că nu era atât de departe pe cât credeam, ci că locuia în casa din colţ, cu doctorul. Se duseseră să vieţuiască împreună, ca doi porci, fără să treacă măcar pe la uşa bisericii, cu toate că ea era botezată. Odată i-am spus tatălui tău: „Şi erezia asta are s-o pedepsească

Dumnezeu”. El n-a zis nimic. Era acelaşi bărbat liniştit dintotdeauna, după ce patronase concubinajul public şi scandalul.

Dar acum îmi convine că lucrurile au luat acea întorsătură, făcându-l pe doctor să plece de la noi. De nu s-ar fi întâmplat toate astea, ar mai locui încă în odăiţă. Când am aflat că plecase de acolo, că-şi ducea porcăriile în colţ şi nu-i încăpea cufărul pe uşa de la stradă, m-am simţit mai liniştită. Asta era victoria mea, amânată opt ani de zile.

După două săptămâni, Meme deschisese dugheana şi avea chiar şi maşină de cusut. Cumpărase o Domestic nouă, cu banii adunaţi de el la noi în casă. Asta mi se părea un afront şi aşa i-am şi spus tatălui tău. Dar, cu toate că el nu răspundea protestelor mele, se vedea ca simţea mai mult satisfacţie decât căinţă în faţa operei lui, de parcă şi-ar fi salvat sufletul, opunând convenienţelor şi cinstei casei noastre proverbiala lui toleranţă, înţelegere şi liberalitate. Şi chiar un pic de lipsă de bun-simţ. I-am spus: „Ai dat la porci ce-a fost mai bun din credinţele tale”. Şi el, ca întotdeauna:

— Şi asta ai s-o înţelegi într-o zi.

8

Decembrie a sosit ca o primăvară neaşteptată, ca o descriere din cărţi. Şi, odată cu această lună, a sosit Martin. A apărut în casă după prânz, cu o geantă de voiaj şi tot cu sacoul la patru nasturi, acum curat şi proaspăt călcat. Nu mi-a zis nimic şi s-a dus drept la tata în birou, să stea de vorbă cu el. Data nunţii fusese fixată din iulie. Dar, la două zile după sosirea lui Martin, în decembrie, tata a chemat-o pe mama mea vitregă în birou, ca să-i spună că nunta trebuia să aibă loc luni. Era sâmbătă.

Rochia mea era gata. Martin venea zilnic la noi, stătea de vorbă cu tata, iar el ne împărtăşea impresiile la masa de prânz. Nu-mi cunoşteam logodnicul. Nu stătusem niciodată singură cu el. Totuşi, Martin părea legat de tata printr-o prietenie caldă şi puternică, iar tata vorbea despre el de parcă el, şi nu eu, ar fi trebuit să se căsătorească cu Martin.

Nu mă emoţiona deloc apropierea nunţii. Tot mai eram învăluită în nebuloasa cenuşie prin care Martin venea, drept şi abstract, dând din braţe în timp ce vorbea, încheindu-şi şi descheindu-şi cei patru nasturi de la sacou. Duminică a fost la noi la prânz. Mama mea vitregă ne-a aşezat la masă astfel încât Martin să stea lângă tata, la trei locuri distanţă de mine. În timpul mesei, ea şi cu mine am vorbit puţin una cu alta. Tata şi Martin tăifăsuiau despre afacerile lor; iar eu, la trei locuri de el, stăteam cu ochii pe bărbatul care într-un an avea să fie tatăl fiului meu şi de care nu mă lega nici măcar o prietenie de suprafaţă.

Duminică seara, în dormitorul mamei vitrege, mi-am pus rochia de mireasă. Mă vedeam palidă şi curată în oglindă, învăluită în norul de tul prăfos, care îmi amintea de fantoma mamei. Şi îmi spuneam acolo, în faţa oglinzii: „Asta-s eu, Isabel. Sunt îmbrăcată ca o mireasă, ca să mă mărit mâine-dimineaţă”. Şi nu mă recunoşteam; mă simţeam dedublată în amintirea mamei mele moarte. Meme îmi vorbise despre ea, chiar aici, în colţ, cu câteva zile mai înainte. Îmi spusese că, după ce m-am născut, pe mama o îmbrăcaseră cu hainele ei de la nuntă şi o aşezaseră în coşciug. Iar acum, privindu-mă în oglindă, vedeam oasele mamei acoperite de cocleala mormântului, într-o grămadă de tul rupt şi o masă spongioasă de praf galben. Eu eram în afara oglinzii. Înăuntru era mama, vie din nou, privindu-mă, întinzând mâinile din lumea ei îngheţată, încercând să atingă moartea care prindea primele bolduri în coroniţa mea de mireasă. Iar în spate, în mijlocul dormitorului, tata serios şi uimit: „Acum, cu rochia asta, e leită-poleită ea”. În noaptea aceea am primit prima, ultima şi singura mea scrisoare de dragoste. Un mesaj de la Martin, scris cu creionul pe dosul programului de la cinematograf. Zicea aşa: „Fiindcă va fi imposibil să ajung la timp astă-seară, am să mă spovedesc mâine în zori. Spune-i colonelului că ceea ce-am vorbit e aproape gata şi că de asta nu pot veni acum.

Foarte speriată? M.” Cu gustul prăfos al acestei scrisori, m-am dus în dormitor şi încă mai aveam cerul gurii amar, când m-am trezit, doar câteva ore după aceea, scuturată de mama vitregă.

În realitate însă au trecut multe ore înainte de a mă trezi de tot. Mă simţeam iar cu rochia de mireasă în zorii răcoroşi şi umezi, mirosind a mosc. Îmi simţeam gura uscată, ca atunci când pleci într-o călătorie, iar saliva refuză să umezească pâinea. Naşii erau în salon de la patru. Îi cunoşteam pe toţi, dar acum îmi păreau schimbaţi şi noi: bărbaţii erau îmbrăcaţi în postav, iar femeile, care trăncăneau cu pălăriile pe cap, umpleau casa cu aburul dens şi enervant al vorbăriei lor.

Biserica era pustie. Câteva femei s-au întors să mă vadă, când am traversat naosul central ca un fecior sacru dus spre piatra sacrificiilor. Slab şi demn, *Cachorro*, singura persoană cu contururi reale în coşmarul tulburător şi tăcut, a coborât treptele şi m-a încredinţat lui Martin din patru mişcări făcute cu mâinile lui subţiratice. Martin era lângă mine, liniştit şi surâzător, aşa cum îl văzusem la priveghiul copilului lui Paloquemado, dar acum avea părul tuns, ca pentru a-mi demonstra că în ziua propriei noastre nunţi avusese grijă să fie şi mai abstract decât era, în mod normal, în zilele obişnuite.

În acea dimineaţă, după ce ne-am întors acasă şi naşii au luat micul dejun şi au rostit frazele cerute de datină, soţul meu a ieşit în stradă şi nu s-a mai întors până după siestă. Tata şi mama mea vitregă s-au făcut că nu-şi dădeau seama de situaţia mea. Au lăsat să treacă ziua fără să schimbe ordinea lucrurilor, aşa încât nimic să nu-mi îngăduie să simt suflul deosebit al acelei zile de luni. Mi-am scos rochia de mireasă, am făcut din ea o legăturică şi am pus-o în fundul şifonierului, amintindu-mi de mama şi

gândindu-mă: *Cel puţin, cârpele astea îmi vor servi de linţoliu.*

Soţul ireal s-a întors la două după-amiază şi a zis că mâncase de prânz. Văzându-l cum venea, cu părul tuns, mi s-a părut că decembrie nu mai era o lună fermecată. Martin s-a aşezat lângă mine şi o vreme am stat tăcuţi. Pentru prima dată de când mă născusem, mi-a fost frică că începea să se lase seara. Probabil că a citit asta în vreun gest de-al meu, pentru că, pe neaşteptate, Martin a prins viaţă şi mi s-a aplecat peste umăr. A zis:

— La ce te gândeşti?

Am simţit că mi se răsucea ceva în inimă: necunoscutul începea să mă tutuiască. Am privit în sus, unde decembrie era o sferă gigantică şi strălucitoare, o lună calendaristică din sticlă luminoasă. Am spus:

— Mă gândesc că nu ne mai lipseşte decât să înceapă să plouă.

În ultima noapte când am stat la taifas în coridor, era mai cald ca îndeobşte. Câteva zile mai târziu, el avea să se întoarcă pentru totdeauna de la frizerie şi să se închidă în odaie. Dar în acea ultimă noapte din coridor, una dintre cele mai fierbinţi şi mai dense care mi-au rămas în memorie, el s-a arătat înţelegător, cum rareori mai fusese. În acel horn imens, nu păreau vii decât surdele triluri ale greierilor, exasperant de setoşi de natură, şi mărunta, neînsemnata şi totuşi nemăsurata ardere a rozmarinilor şi a chiparoaselor, în toiul orei pustii. Amândoi am tăcut o clipă, transpirând ceva gras şi vâscos, care nu-i sudoare, ci balele libere ale materiei vii în descompunere. Uneori el se

uita la stele, la cerul pustiu, din pricina splendorii de vară; rămânea apoi tăcut, parcă dăruindu-se complet trecerii acelei nopţi monstruos de vii. Am stat aşa, pe gânduri, faţă în faţă, el în fotoliul lui de piele, eu în balansoar. Deodată, a fâlfâit o aripă albă şi l-am văzut, trist şi părăsit, cu capul lăsat pe umărul stâng. Mi-am amintit de viaţa şi de singurătatea lui, de tulburările lui spirituale înspăimântătoare. Mi-am amintit de indiferenţa chinuită cu care privea spectacolul vieţii. Înainte mă legau de el sentimente complexe, în ocazii contradictorii şi la fel de variabile ca propria lui personalitate. Dar atunci n-am avut nici cea mai mică îndoială că începusem să-l iubesc din tot sufletul. Am crezut că descopeream în mine forţa misterioasă care m-a îndemnat din primul moment să-l apăr şi am simţit pe pielea mea durerea odăiţei sufocante în beznă. L-am văzut întunecat şi învins, năucit de toate cele întâmplate. Şi, brusc, privindu-i iar ochii galbeni şi pătrunzători, am avut certitudinea că taina singurătăţii lui labirintice mi se dezvăluise în pulsul încordat al nopţii. Înainte să mă fi putut măcar gândi de ce-o făceam, l-am întrebat:

— Spune-mi, doctore, crezi în Dumnezeu?

M-a privit. Părul îi cădea pe frunte şi el ardea tot, sufocându-se pe dinăuntru, dar pe chip încă nu i se arăta vreo umbră de emoţie ori confuzie. A zis, recăpătându-şi total vocea cumpătată de rumegător:

— E întâia oară că cineva mă întreabă aşa ceva.

— Dar dumneata singur, doctore, nu te-ai întrebat niciodată?

N-a părut nici indiferent, nici îngrijorat. Abia dacă a părut interesat de persoana mea. Nici măcar de întrebarea mea şi, cu atât mai puţin, de intenţia ei.

— E greu de ştiut, a zis.

— Dar o noapte ca asta nu te sperie? N-ai senzaţia că, în vreme ce prin plantaţii umblă un bărbat mai mare ca toţi, nimic nu mişcă şi toate lucrurile rămân uimite la trecerea lui?

A tăcut. Greierii umpleau locul peste mireasma călduţă şi vie, aproape umană, care se înălţa din tufa de iasomie plantată în memoria primei mele soţii. Un bărbat nemăsurat de mare umbla, singur, prin noapte.

— Nu cred că mă surprinde nimic din toate astea, colonele. Şi acum părea şi el uimit, ca şi lucrurile, ca rozmarinul şi chiparoasele în locul lor arzător. Ceea ce mă surprinde… a zis şi a rămas privindu-mă în ochi, concret şi dur, ceea ce mă surprinde e că există o persoană ca tine, în stare să spună cu atâta siguranţă că îl simte pe omul care umblă prin noapte.

— Noi încercăm să ne salvăm sufletele, doctore. Asta-i diferenţa.

Atunci am trecut dincolo de ceea ce îmi propusesem. Am spus:

— Tu nu-l auzi, pentru că eşti ateu.

Iar el, liniştit şi imperturbabil:

— Crede-mă, colonele, nu-s ateu. Dar mă năuceşte gândul şi că Dumnezeu există, şi că Dumnezeu nu există. Aşa că prefer să nu mă gândesc.

Nu ştiu de ce presimţisem că tocmai asta avea să-mi

răspundă. „S-a rătăcit de Domnul”, m-am gândit, auzind ceea ce tocmai îmi spunea spontan, clar, precis, de parcă mi-ar fi citit dintr-o carte. Somnul nopţii continua să mă îmbete. Mă simţeam în inima unei imense galerii cu imagini profetice.

Acolo, în spatele balustradei, era grădiniţa cultivată de Adelaida şi de fata mea. Rugul rozmarinului ardea tocmai pentru că ele îl ţineau în fiecare dimineaţă viu, cu grija lor, pentru ca, în asemenea nopţi, aburii lui fierbinţi să traverseze casa şi să facă somnul mai odihnitor. Tufa de iasomie îşi trimitea şi ea aburul persistent, iar noi îl primeam pentru că era de-o vârstă cu Isabel şi aroma ei era oarecum prelungirea mamei ei. Greierii erau în patio, printre arbuşti, pentru că uitasem să smulgem buruienile când se ogoise ploaia. Era incredibil şi minunat faptul că el era aici, ştergându-şi fruntea lucie de sudoare cu enorma-i băsmăluţă din pânză ordinară.

După altă pauză a zis:

— Mi-ar plăcea să ştiu de ce m-ai întrebat aşa ceva, colonele.

— Mi s-a năzărit aşa, brusc, i-am spus. Poate fiindcă de vreo şapte ani tot vreau să aflu ce gândeşte un om ca tine. Şi eu îmi ştergeam sudoarea. Spuneam: Ori poate fiindcă mă îngrijorează singurătatea ta.

Am aşteptat un răspuns care n-a venit. L-am văzut în faţa mea, tot trist şi singur. Mi-am adus aminte de Macondo, de nebunia oamenilor de aici care dădeau foc bancnotelor de sărbători; de vijelia fără ţel, care dispreţuia totul, tăvălindu-se în smârcul ei de instincte, şi care găsea

gustul râvnit în felul cum se risipea. Mi-am adus aminte de viaţa lui de dinaintea vijeliei. Şi de după aceea, de parfumurile ieftine, de pantofii vechi şi lustruiţi şi de bârfa care îl urmărea ca o umbră neştiută nici de el.

Am spus:

— Doctore, nu te-ai gândit niciodată să te-aduni cu o femeie?

Nici bine n-am sfârşit, că mi-a şi răspuns, ocolit şi lung, ca de obicei. — Îţi iubeşti mult fiica, colonele. Aşa-i?

I-am răspuns că asta era ceva normal, iar el a continuat:

— Bine. Dar tu eşti altfel. Nimănui nu-i place mai mult decât ţie să-şi bată cuie în tălpi. Te-am văzut punând balamale la o uşă, deşi ai atâţia angajaţi care ar putea-o face în locul tău. Îţi place. Cred că eşti fericit când umbli prin casă cu trusa de scule, căutând ceva de reparat. Eşti gata să mulţumeşti, doar ca să ţi se strice balamalele, colonele. Pentru că aşa ai ocazia să fii fericit.

— E un obicei, am spus, fără să ştiu unde voia să bată. Se zice că mama era la fel.

El a reacţionat. Avea o atitudine paşnică, dar hotărâtă.

— Foarte bine, a zis. E un obicei bun. E, în plus, şi fericirea cea mai puţin costisitoare dintre câte ştiu. De aceea ai casa cum o ai şi ţi-ai crescut fata astfel. Vreau să spun că trebuie să fie plăcut să ai o fată ca a ta. Încă nu ştiam unde voia să ajungă la capătul lungului ocol. Dar, şi aşa, tot am întrebat:

— Şi tu, doctore, nu te-ai gândit ce bine ar fi să ai o fiică?

— Nu, colonele, a zis. A zâmbit, redevenind imediat

serios. Fiii mei n-ar fi ca ai tăi.

Atunci n-am mai avut nici urmă de îndoială: vorbea serios, iar situaţia şi seriozitatea lui mi s-au părut înspăimântătoare. Mă gândeam: *E mai demn de milă pentru asta decât pentru tot restul*. Merita să fie apărat, credeam.

— Ai auzit vorbindu-se de *Cachorro?* l-am întrebat.

A răspuns că nu. Eu am spus:

— *Cachorro* e parohul, dar, dincolo de asta, e prieten cu toată lumea. Trebuie să-l cunoşti.

— A, da, da, a zis el. *Şi* el are copii, nu?

— Nu asta contează acum, am spus. Oamenii inventează tot soiul de bârfe pe seama lui *Cachorro*, pentru că-l iubesc mult. Dar ăsta-i un caz, doctore. *Cachorro* e departe de a fi bigot, habotnic, cum se zice. E un om întreg, care îşi face datoria ca un bărbat.

Asculta atent. Tăcea concentrat, ţintuindu-mi ochii cu privirile-i galbene. A zis:

— Asta-i bine, nu?

— Cred că acest *Cachorro* o să ajungă sfânt, am zis. Şi o spuneam sincer. Niciodată n-am mai văzut aşa ceva în Macondo. La început, noi nu ne încredeam în el, pentru că-i de pe-aici, pentru că bătrânii şi-l amintesc de când se ducea să prindă păsări, ca toţi băieţii. A luptat în război, a fost colonel şi asta era altă piedică. Ştii că oamenii nu-i respectă pe veterani, din aceleaşi motive pentru care respectă un preot. În plus, nu eram obişnuiţi să ni se citească din almanahul Bristol în loc de Evanghelii.

A zâmbit. Povestea i se părea probabil la fel de

amuzantă ca şi nouă, în primele zile. A zis:

— E ciudat, nu?

— Aşa-i *Cachorro.* Preferă să explice satului fenomenele atmosferice. Interesul lui pentru furtuni e aproape teologic. În fiecare duminică vorbeşte despre ele. De aceea, predica lui nu se bazează pe Evanghelii, ci pe previziunile meteorologice din almanahul Bristol.

Zâmbea şi asculta atent, dinamic, încântat. Şi eu eram entuziasmat. Am spus:

— Mai e ceva care te interesează, doctore. Ştii de când e *Cachorro* în Macondo?

A zis că nu.

— A venit întâmplător în aceeaşi zi cu tine, am spus. Şi ceva şi mai curios: De-ai avea un frate mai mare, sunt sigur că ar fi exact ca el. Fizic, fireşte.

Nu mai părea să se gândească la altceva. Am înţeles din seriozitatea şi atenţia lui concentrată şi tenace *că sosise* clipa să-i spun ce-mi propusesem:

— Bine, doctore, am zis. Fă-i o vizită lui *Cachorro* şi-o să-ţi dai seama că lucrurile nu-s cum le vezi tu.

Iar el a zis că da, că are să-i facă o vizită lui *Cachorro.*

9

Rece, tăcut, dinamic, lacătul îşi generează propria rugină. Adelaida l-a pus la uşa odăiţei, când a aflat că doctorul s-a dus să locuiască cu Meme. Nevastă-mea a considerat că mutatul lui era victoria ei, punctul culminant al muncii sistematice, tenace, pe care o începuse chiar în clipa când eu hotărâsem că el avea să stea la noi. Şaptesprezece ani mai târziu, lacătul continuă să păzească încăperea.

Dacă în atitudinea mea, neschimbată în opt ani de zile, a putut fi ceva nedemn în ochii oamenilor ori ingrat în ai Domnului, pedeapsa avea să mă ajungă din urmă mult înaintea morţii. Poate că se cuvenea să ispăşesc în viaţă ceea ce am crezut că era o îndatorire umanitară, o obligaţie creştină. Pentru că nici n-apucase să se depună rugina pe lacăt, că Martin era deja la mine acasă, cu servieta burduşită de proiecte, despre a căror autenticitate n-am putut să aflu nimic, ferm hotărât să se însoare cu fiică-mea. Când a sosit la noi, purta un sacou cu patru nasturi, emana tinereţe şi dinamism prin toţi porii şi era învăluit într-o aură de simpatie luminoasă. S-a însurat cu Isabel în decembrie, acum unsprezece ani. Şi sunt nouă ani de când a plecat cu servieta plină de poliţe semnate de mine, promiţând să se întoarcă de cum realiza operaţiunea pe care o proiectase şi pentru care conta pe ipoteca asupra bunurilor mele. Au trecut nouă ani, dar tot n-am dreptul să-l cred un escroc. N-am dreptul să cred că însurătoarea lui abia de-a fost un alibi pentru buna lui credinţă.

Dar opt ani de experienţă au servit la ceva. Martin a ocupat odăiţa. Adelaida s-a opus. Atunci, opoziţia ei a fost peste măsură de hotărâtă, irevocabilă. Ştiam că nevastă-mea ar fi preferat să aranjeze camera nupţială în grajduri decât să le îngăduie tinerilor însurăţei să ocupe odăiţa. De data aceea, i-am acceptat fără şovăială punctul de vedere. Aşa i-am recunoscut victoria cu opt ani mai târziu. Dacă amândoi am greşit, încrezându-ne în Martin, am făcut-o în egală măsură. Nu există nici victorie, nici înfrângere pentru niciunul dintre noi. Dar ce-a urmat a fost peste puterile noastre, ca fenomenele atmosferice din almanah, care trebuie să aibă loc inevitabil.

I-am spus lui Meme să plece de la noi, să-şi croiască drumul pe care îl considera cel mai potrivit pentru viaţa ei; mai târziu, deşi Adelaida mi-a azvârlit în faţă toate slăbiciunile şi febleţele mele, aş fi putut să mă răzvrătesc, să-mi impun voinţa şi, mai presus de orice (doar aşa făcusem mereu), să pun lucrurile la punct în felul meu. Dar ceva îmi arăta că eram neputincios în faţa cursului luat de evenimente. Nu eu hotărâm lucrurile în casa mea, ci o forţă misterioasă, care ne trasa existenţa şi pentru care nu eram decât un instrument supus şi neînsemnat. Atunci totul părea să se supună împlinirii naturale şi în lanţ a unei profeţii.

Din felul cum şi-a deschis Meme dugheana (în sufletul lui, fiecare trebuia să ştie că o femeie de ispravă care, din noapte până-n zori, trece drept ibovnica unui medic de ţară, ajunge să aibă, mai devreme sau mai târziu, o dugheană), am ştiut că el izbutise să adune la noi acasă

mai mulţi bani decât s-ar fi putut crede şi că-i punea la ciorap, în bancnote şi monede neatinse, pe care le arunca neglijent în seif încă de când dădea consultaţii.

Când Meme a deschis dugheana, se presupunea că el era în spatele ei, asaltat de cine ştie ce bestii profetice şi neîndurătoare. Se ştia că nu lua mâncare, că avea grădină şi că Meme cumpăra în primele luni o ciozvârtă de carne pentru ea, dar că peste un an renunţase la obicei, poate fiindcă legătura directă cu bărbatul ei o făcuse, în cele din urmă, vegetariană. Atunci s-au încuiat amândoi, până când autorităţile au forţat uşile, au percheziţionat casa şi au săpat grădina, încercând să dea de leşul lui Meme.

Presupuneau că el era acolo, încuiat, legănându-se în hamacul vechi şi ponosit. Dar eu ştiam, chiar din lunile când nu i s-a mai aşteptat întoarcerea în lumea celor vii, că izolarea fără căinţă, surda bătălie cu ameninţarea Domnului aveau să culmineze mult înainte de a muri. Ştiam că, mai devreme ori mai târziu, avea să iasă, pentru că niciun bărbat nu poate trăi jumătate din viaţă încuiat, departe de Dumnezeu, fără să iasă intempestiv să-i facă nespus de uşor primului om de care dă la colţul străzii mărturisirea pe care nici cătuşele şi nici butucul de ocnaş de la picioare, nici tortura cu crucea şi menghina, nici fiarele roşii în ochi şi sarea eternă pe limbă, nici lemnul şi banca de tortură, nici bicele şi frigările, nici iubirea nu l-ar fi putut obliga s-o facă inchizitorilor. Şi clipa avea să vină pentru el puţin înaintea morţii.

Eu ştiam adevărul dinainte, din ultima noapte când stătusem la taclale pe coridor, şi de după, când îl căutasem

în odăiţă, ca s-o consulte pe Meme. M-aş fi putut oare opune dorinţei lui de a trăi cu ea, ca soţ şi soţie? Poate că înainte aş fi putut. Dar acum nu, pentru că de trei luni începuse să se desfăşoare alt capitol al fatalităţii. În acea noapte nu era în hamac. Stătea întins cu faţa în sus pe patul de campanie, cu capul pe spate, ţintuind cu privirile locul unde ar fi fost acoperişul, dacă sfeşnicul ar fi luminat mai mult. Avea lumină electrică şi bec în odaie, dar nu le folosea niciodată. Prefera să zacă în beznă, privind în întuneric. Nu s-a mişcat când am intrat în odaie, dar mi-am dat seama că, de cum trecusem pragul, începuse să nu se mai simtă singur. Atunci am spus:

— Dacă nu te deranjez, doctore. Se pare că ţărăncii nu-i e bine.

S-a ridicat în capul oaselor în pat. O clipă mai înainte nu se simţea singur în încăpere. Acum mă ştia acolo. Fără îndoială, erau două senzaţii cu totul diferite, pentru că s-a transformat pe loc, şi-a netezit părul şi a rămas pe marginea patului, în aşteptare.

— Adelaida, doctore. Vrea să vii s-o vezi pe Meme, am spus.

Stând jos, cu vocea cumpătată de rumegător, el mi-a răspuns tăios:

— Nu-i nevoie. Pentru că-i însărcinată.

Apoi s-a aplecat în faţă, parcă mi-a cercetat faţa şi a zis:

— Meme se culcă cu mine de ani de zile.

Trebuie să mărturisesc că n-am fost surprins. Nu mi-am pierdut cumpătul, n-am fost uimit, n-am fost furios. N-am simţit nimic. Poate că mărturisirea era prea gravă, după

mine, şi depăşea limitele normale ale înţelegerii mele. Continuam să stau liniştit, în picioare, neclintit, la tel de rece ca şi el, ca şi vocea lui cumpătată de rumegător. Apoi, după o lungă tăcere, când încă mai stătea pe marginea patului, neclintit, de parcă aştepta ca eu să iau prima hotărâre, i-am înţeles spusele în toată greutatea lor. Dar era prea târziu ca să-mi mai pierd cumpătul.

— Fireşte că-ţi dai seama de situaţie, doctore.

Asta-i tot ce i-am putut spune. Iar el a zis:

— Fiecare îşi ia precauţiile lui, colonele. Când rişti, ştii ce rişti. Dacă ratezi ceva e pentru că apare ceva neprevăzut, care nu se află la îndemâna oricui.

Cunoşteam acel soi de ocolişuri. Ca întotdeauna, nu ştiam unde voia să ajungă. Am tras un scaun şi m-am aşezat în faţa lui. Atunci s-a sculat de pe pat, şi-a strâns cureaua peste pantaloni, s-a ridicat şi şi i-a potrivit. Din capul odăii a continuat să vorbească. A zis:

— Sigur că mi-am luat toate precauţiile, e doar a doua oară că rămâne grea. Prima oară, acum un an şi jumătate, nu v-aţi putut da seama de nimic.

Îi dădea înainte fără emoţie, ducându-se iar spre pat. În întuneric, îi simţeam paşii molcomi şi hotărâţi pe duşumeaua din cărămizi. Zicea:

— Dar, atunci, ea era dispusă la orice. Acum nu. Acum două luni mi-a zis că era iar însărcinată şi eu i-am zis ca şi prima oară: „Vino astă-seară să-ţi pregătesc acelaşi lucru”. Mi-a zis că nu în ziua aceea, că a doua zi. Când m-am dus să-mi beau cafeaua în bucătărie, i-am spus c-o aşteptam, dar ea a zis că n-avea să vină niciodată.

A ajuns în faţa patului de campanie, dar nu s-a aşezat. S-a întors iar cu spatele la mine şi a început să dea iar ocol încăperii. Îi auzeam vorbele. Îi simţeam fluxul şi refluxul glasului, de parcă vorbea dându-se în hamac. Povestea calm, dar sigur de sine. Ştiam că era inutil să încerc să-l opresc. Doar îl auzeam. Iar el zicea:

— Dar a venit după două zile. Aveam totul pregătit. I-am spus să stea aici şi m-am dus până la masă după un pahar. Când i-am zis „Ia asta”, mi-am dat seama că n-avea s-o facă. M-a privit fără să zâmbească şi a zis cu un glas mic şi neîndurător: „Pe ăsta nu-l lepăd, doctore. Pe ăsta am să-l nasc, ca să-l cresc”.

Seninătatea lui m-a exasperat. I-am spus:

— Asta nu justifică nimic, doctore. N-ai comis decât o dublă acţiune nedemnă; întâi, relaţiile din propria-mi casă, apoi avortul.

— Dar ai văzut că am făcut tot ce-am putut, colonele. Asta-i tot ce puteam face. Când am văzut că nu puteam face nimic, am hotărât să-ţi vorbesc. Voiam s-o fac într-una dintre zilele astea.

— Cred că ştii că există totuşi remedii în atari situaţii, când chiar vrei să speli ruşinea. Ştii care-s principiile după care trăim aici în casă, am zis.

Şi el a spus:

— Nu vreau să-ţi fac nicio supărare, colonele. Crede-mă. Voiam să te anunţ: O iau pe ţărancă să locuim în casa goală din colţ. — În concubinaj public, doctore, am spus. Ştii ce-i asta pentru noi?

S-a întors spre pat. S-a aşezat, s-a aplecat înainte şi a

vorbit cu coatele sprijinite pe genunchi. Accentul i s-a schimbat. La început vorbise rece, acum începea să fie crud şi sfidător. A zis:

— Îţi propun singura soluţie care nu ţi-ar face probleme, colonele. Cealaltă ar fi să spun că nu-i copilul meu.

— Meme are să zică, am spus. Începeam să mă indignez. Modul lui de a se exprima era acum prea sfidător şi agresiv, ca să-l ascult senin. Dar el, dur, implacabil, a zis:

— Crede-mă întru totul că Meme n-o s-o zică. Fiindcă-s sigur de asta, îţi spun că am s-o iau în colţul străzii, doar ca să-ţi evit vreo supărare. Nimic mai mult, colonele. Îndrăznise să nege cu atâta siguranţă că Meme i-ar putea atribui paternitatea fiului ei, că acum, într-adevăr, m-am simţit descumpănit. Ceva mă făcea să cred că forţa lui îşi avea rădăcinile mult mai jos decât cuvintele. Am spus:

— Noi avem încredere în Meme ca în propria noastră fiică, doctore. În acest caz, ea va fi de partea noastră.

— Dacă ai şti ce ştiu eu, n-ai vorbi aşa, colonele. Iartă-mă că-ţi vorbesc astfel, dar dacă o compari pe indiancă cu fiică-ta, îţi ofensezi fiica.

— N-ai niciun motiv să zici aşa ceva, am spus.

Iar el a răspuns, tot cu acea amară duritate în voce:

— Ba am. Şi, când îţi spun că ea nu poate zice că eu sunt tatăl copilului ei, am motive s-o fac. A dat capul pe spate. A respirat din adâncul plămânilor şi a zis: Dacă ai avea timp s-o păzeşti pe Meme când iese noaptea, nici măcar nu mi-ai cere s-o iau cu mine. În acest caz, eu sunt cel care îşi asumă riscul, colonele. Îmi pun în spate un mort, ca să evit să ai greutăţi.

Am înţeles că n-avea să treacă cu Meme nici prin faţa uşilor bisericii. Dar grav e că, după ultimele-i vorbe, n-am îndrăznit să-mi asum ceea ce mai târziu putea fi remuşcarea teribilă a conştiinţei mele. Aveam multe cărţi în favoarea mea. El avea una, dar îi era de ajuns ca să mizeze pe ea.

— Foarte bine, doctore, am spus. Chiar astă-seară am să mă ocup de aranjatul casei din colţ. Oricum, vreau să fie limpede că te alung din casa mea, doctore. Nu pleci din propria-ţi voinţă. Colonelul Aureliano Buendía te-a pus să plăteşti cum se cuvine felul în care ai răspuns încrederii lui.

Şi, când mă aşteptam să-i fi provocat instinctele şi să-i văd dezlănţuite obscurele forţe primare, m-a bombardat cu toată greutatea demnităţii lui.

— Eşti un bărbat decent, colonele, a zis. Toată lumea o ştie, iar eu am trăit în această casă suficient ca tu să n-ai nevoie să mi-o aduci aminte.

Când s-a ridicat în picioare, nu părea victorios. Ci abia satisfăcut că putuse răspunde atenţiilor noastre din decursul celor opt ani. Eu eram cel care se simţea tulburat, vinovat. În acea noapte, văzând germenii morţii, care făceau progrese vizibile în ochii lui duri şi galbeni, am înţeles că atitudinea mea era egoistă şi că, în virtutea singurei pete de pe conştiinţa mea, trebuia să ispăşesc teribil tot restul vieţii. El, în schimb, era împăcat cu sine. Zicea:

— Cât despre Meme, faceţi-i frecţii cu alcool. Dar nu clismă.

10

Bunicul s-a întors lângă mama. Ea stă jos, complet îngândurată. Rochia şi pălăria ei sunt aici, pe scaun, dar mama nu-i în ele. Bunicul se apropie, o vede dusă pe gânduri şi-i clatină bastonul în faţa ochilor, zicând:

— Trezeşte-te, fato! Mama clipeşte, dă din cap. La ce te gândeşti? zice bunicul.

Şi ea, surâzând conştiincios:

— Mă gândeam la *Cachorro.*

Bunicul se aşază iar lângă ea, cu bărbia sprijinită în baston. Zice:

— Ce întâmplare! Şi eu tot la el mă gândeam.

Ei ştiu ce spun. Vorbesc fără să se uite unul la celălalt, mama lăsată pe spătarul scaunului, dându-şi pălmuţe peste braţ, iar bunicul lângă ea, stând jos şi tot cu bărbia sprijinită în baston. Dar chiar şi aşa i se aud vorbele, la fel cum mă înţeleg cu Abraham, când ne ducem s-o vedem pe Lucrecia.

Îi spun lui Abraham:

— Acuşi tărtăcuţă atac.

Abraham e mereu în frunte, merge ca vreo trei paşi înaintea mea. Fără să se întoarcă, zice: — Încă nu, stai o clipă.

Îi spun:

— Când tărtăcuţă tupurişcă vine crapă.

Abraham nu întoarce capul, dar îi simt râsul şoptit, un râs tont şi simplu, ca firul de apă care tremură pe buzele boului, după ce-a băut. Zice:

— Asta trebuie să fie cam pe la cinci. Mai aleargă puţin şi zice: Dacă mergem acum poate crapă tupurişcă.

Dar eu insist:

— Oricum, mereu e tărtăcuţă la atac. Şi el se întoarce spre mine şi o ia la fugă, zicând:

— Bine, atunci hai.

Ca s-o vedem pe Lucrecia trebuie să străbatem cinci ogrăzi pline-ochi cu pomi şi poteci. Trebuie să trecem de ziduleţul verde cu şopârle, unde cânta înainte piticul cu glas de femeie. Abraham trece în goana mare, strălucind ca un tăiş din metal în lumina tare, cu călcâiele hărţuite de lătratul câinelui. Apoi stă în loc. Am ajuns în faţa ferestrei. Strigăm: „Lucrecia”, ca şi cum Lucrecia ar dormi. Dar e trează, stă în pat, fără pantofi, cu o cămaşă de noapte largă şi scrobită, care-i ajunge până la glezne.

Când vorbim, Lucrecia ridică privirea, dă roată cu ea prin cameră şi ne ţintuieşte cu un ochi rotund şi mare, ca al păsării ogorului. Atunci râde şi se duce în mijlocul odăii. Are gura deschisă şi dinţii retezaţi şi mărunţi. Are capul rotund, cu părul tuns băieţeşte. Ajunge în centrul camerei, se opreşte din râs, se pune pe vine şi priveşte spre uşă, până când mâinile îi ajung la glezne; încet-încet, începe să-şi ridice cămaşa, cu o lentoare calculată, într-un ritm crud şi sfidător. Abraham şi cu mine ne uităm pe fereastră, iar Lucrecia continuă să-şi ridice cămaşa, întinzând buzele într-o strâmbătură gâfâită şi neliniştită şi ţintuindu-ne cu ochiul ei strălucitor ca al păsării ogorului. Atunci îi vedem pântecele alb, care mai jos devine albastru-intens, iar ea îşi acoperă faţa cu cămaşa de noapte şi rămâne aşa,

lungită în mijlocul dormitorului, cu picioarele lipite şi strânse de o forţă tremurătoare, care îi vine din călcâie. Brusc, îşi descoperă violent faţa, întinde spre noi degetul arătător, iar ochiul luminos i se holbează, în toiul teribilelor lătrături care răsună prin toată casa. Se deschide uşa odăii şi apare o femeie care strigă:

— De ce nu vă duceţi să le sâcâiţi pe mamele voastre?

De zile întregi n-am mai fost s-o vedem pe Lucrecia.

Acum mergem la râu pe drumul care duce spre plantaţii. Dacă terminăm repede cu toate astea, Abraham o să mă aştepte. Dar bunicul nu se clinteşte. Stă lângă mama, cu bărbia sprijinită în baston. Mă uit la el şi-i cercetez ochii din spatele geamurilor de la ochelari, iar el trebuie să simtă că-l privesc, pentru că, brusc, oftează din rărunchi, se scutură şi-i zice mamei, cu glas stins şi trist:

— *Cachorro* i-ar fi făcut să vină, altoindu-i cu cureaua.

Apoi se ridică de pe scaun şi se duce spre mort.

Sunt pentru a doua oară în această odaie. Prima dată, acum zece ani, lucrurile erau aranjate la fel. De parcă el n-ar mai fi atins nimic de atunci, ori din dimineaţa de demult, când a venit să stea aici cu Meme, nu s-ar mai fi interesat de propria-i viaţă. Hârtiile erau în acelaşi loc. Masa, hainele, puţine şi ordinare, toate erau în acelaşi loc ca şi azi. Parcă ieri am fi venit eu şi *Cachorro* să facem pace între acest bărbat şi autorităţi.

Cam tot pe atunci, compania bananieră izbutise să stoarcă totul de la noi şi plecase din Macondo cu rămăşiţele rămăşiţelor pe care ni le adusese. Cu ei dispăruse şi tot ce adusese vijelia, ultimele rămăşiţe din

ceea ce fusese prosperul Macondo din 1915. Aici rămăsese un sat ruinat, cu patru dughene sărăcăcioase şi întunecoase; ocupat de şomeri ranchiunoşi, pe care îi chinuiau amintirea trecutului prosper şi amarul prezentului lânced, copleşit de istov. Cu şase luni mai înainte, în zorii zilei, apăruse pe poarta acestei case o fiţuică. Nimeni nu-i dăduse vreo atenţie şi rămăsese multă vreme aşa, bătută în cuie, până când ultimele ploi mărunte îi şterseseră literele negre, iar hârtia dispăruse, dusă de ultimele vânturi de februarie. Dar, la sfârşitul anului 1918, când apropierea alegerilor a făcut guvernul să se gândească la nevoia de a ţine treji şi aţâţaţi nervii electorilor, cineva le-a vorbit noilor autorităţi de medicul solitar, despre a cărui existenţă ar fi putut de multă vreme să ofere o mărturie veridică. Le-a zis, probabil, că în primii ani ibovnica lui indiancă a ţinut o dugheană care s-a bucurat de aceeaşi prosperitate care favorizase pe atunci până şi cele mai neînsemnate activităţi din Macondo. Într-o zi (nimeni nu-şi aduce aminte data, nici măcar anul), uşa magazinului nu s-a deschis. Se presupunea că Meme şi doctorul continuau să trăiască aici, încuiaţi, hrănindu-se cu legumele pe care le cultivau în patio. Dar fiţuica bătută în cuie chiar în colţul străzii spunea că medicul îşi asasinase ibovnica şi o îngropase în grădină, de teamă ca satul să nu-l otrăvească prin intermediul ei. Era inexplicabil de ce se spunea aşa ceva, tocmai când nimeni n-avea temeiuri să urzească moartea doctorului. Cred că autorităţile uitaseră de existenţa lui până în acel an, când guvernul întărise poliţia şi paza cu oamenii lui de încredere. Atunci au

dezgropat legenda uitată din fiţuică, iar autorităţile au forţat uşile, au percheziţionat casa, au săpat în patio şi au sondat în toaletă, încercând să dea de cadavrul lui Meme. Dar n-au găsit nici urmă din ea.

Tot atunci l-au ridicat pe doctor, l-au bruscat şi, cu siguranţă, am fi avut încă un sacrificiu în piaţa publică, în numele eficienţei oficiale. Dar a intervenit *Cachorro*, a venit la mine acasă şi m-a invitat să-l vizitez pe doctor, că sigur aveam să obţin de la el o explicaţie satisfăcătoare.

Intrând pe uşa din dos, am dat peste molozul omului care uitase de sine în hamac. Nimic pe lume nu poate fi mai teribil decât molozul uman. Şi mai teribil era cel al acestui bărbat de niciunde care, văzându-ne intrând, s-a ridicat în capul oaselor în hamac, părând acoperit cu aceeaşi crustă de praf de pe toate lucrurile din casă. Capul îi era ca de ceară, iar ochii duri şi galbeni îşi mai păstrau deosebita forţă interioară pe care le-o cunoscusem la mine acasă. Aveam impresia că, de l-am fi atins cu unghia, trupul s-ar fi năruit, devenind un morman de talaş omenesc. Îşi tunsese mustaţa, dar nu se rădea până la piele. Îşi tăia barba cu foarfecă, aşa că bărbia nu-i părea semănată cu fire tari şi viguroase, ci cu un pluş moale şi alb. Văzându-l în hamac m-am gândit: *Acum nu pare un bărbat. Ci un hoit căruia încă nu i-au murit ochii.*

A vorbit cu vocea cumpătată de rumegător cu care sosise la noi acasă. A zis că n-avea nimic de spus. A mai zis, ca şi cum credea că nu ştiam, că poliţia îi forţase uşile şi săpase în patio fără învoirea lui. Dar spusele lui nu erau un protest. Abia de erau o mărturisire plină de văicăreli şi

melancolie. În ceea ce-o priveşte pe Meme, ne-a dat o explicaţie care putea părea puerilă, dar pe care accentul o făcea să pară adevărată. A zis că Meme plecase, asta era tot. Când închisese dugheana, începuse să se plictisească în casă. Nu vorbea cu nimeni, nu avea nicio legătură cu lumea din afară. A zis că într-o zi a văzut-o făcându-şi valiza şi nu i-a spus nimic. Că nu i-a spus nimic nici când a văzut-o cu rochia de stradă, tocuri înalte şi valiza în mână, stând în pragul uşii fără să vorbească, de parcă se ivise aşa, gătită, doar ca să-i arate că pleca.

— Atunci, a zis, m-am ridicat şi i-am dat banii care mai rămăseseră în sertar.

Eu am spus:

— Cât e de atunci, doctore?

Iar el a zis:

— Socoteşte după părul meu. Ea mă tundea.

Cachorro abia a vorbit în timpul vizitei. De când intrase în odaie, părea impresionat de singurul bărbat pe care nu-l cunoscuse în decursul celor cincisprezece ani de când era în Macondo. Şi de acea dată, am observat (mai bine ca oricând, poate fiindcă doctorul îşi răsese mustaţa) cât de bine semănau cei doi bărbaţi. Nu erau aidoma, dar păreau fraţi. Unul era cu câţiva ani mai mare, mai slab şi mai costeliv. Dar exista între ei o asemănare a trăsăturilor, ca între doi fraţi, chiar dacă unul seamănă cu tatăl şi celălalt cu mama. Atunci mi-am amintit de ultima noapte de pe coridor. Am spus:

— El e *Cachorro,* doctore. Cândva mi-ai promis că ai să-i faci o vizită.

A zâmbit. S-a uitat la preot şi a zis:

— Adevărat, colonele. Nu ştiu de ce n-am făcut-o.

S-a uitat la el şi l-a cercetat, până când *Cachorro* a vorbit.

— Niciodată nu-i prea târziu să începi, a zis. Mi-ar plăcea să-ţi fiu prieten.

Mi-am dat seama pe loc că, în faţa străinului, *Cachorro* îşi pierduse forţa obişnuită. Vorbea timid, fără siguranţa inflexibilă cu care îi trona vocea în amvon, când citea transcendental şi ameninţător prognozele meteo din almanahul Bristol.

Atunci s-au văzut prima dată. Şi ultima. Dar viaţa doctorului a mai durat până azi în zori, deoarece *Cachorro* a intervenit încă o dată în favoarea lui, în noaptea când l-au implorat să îngrijească răniţii, iar el nici măcar n-a deschis uşa, şi i-au strigat teribila sentinţă a cărei punere în aplicare îmi asum acum misiunea de a o împiedica.

Ne pregăteam să plecăm, când mi-am amintit că voiam să-l întreb ceva de ani de zile. I-am spus lui *Cachorro* că rămâneam cu doctorul, cât discuta el cu autorităţile. Când am rămas singuri, i-am spus:

— Spune-mi ceva, doctore: Ce s-a întâmplat cu copilul?

Chipul i-a rămas neclintit:

— Ce copil, colonele? a zis.

Şi eu i-am spus:

— Păi, al vostru. Când a plecat din casa mea, Meme era însărcinată.

Iar el, liniştit, imperturbabil:

— Ai dreptate, colonele. Uitasem de asta.

Tata a tăcut. Apoi a zis:

— *Cachorro* i-ar fi făcut să vină, altoindu-i cu cureaua.

a

În ochi i se citeşte nervozitatea stăpânită. Aşteptarea se prelungeşte de peste o jumătate de oră (fiindcă trebuie să fie în jur de ora trei), iar pe mine mă îngrijorează uimirea copilului, concentrarea cu care nu pare să întrebe nimic, indiferenţa abstractă şi rece, care îl face leit-poleit taicăsău.

Fiul meu are să se topească în aerul arzător al acestei miercuri, aşa cum i s-a întâmplat lui Martin acum nouă ani, când făcea cu mâna de la fereastra trenului şi dispărea o dată pentru totdeauna. Toate sacrificiile mele pentru el vor fi zadarnice, dacă fiul meu va continua să-i semene tatălui său. Zadarnic îl voi ruga pe Dumnezeu să facă din el un bărbat în carne şi oase, o prezenţă cu greutatea şi culoarea bărbaţilor. Zadarnic va fi totul, atâta vreme cât în vene îi va curge sângele tatălui său.

Acum cinci ani, copilul n-avea nimic din Martin. Dar acumulează tot, de când Genoveva García s-a întors la Macondo cu cei şase fii ai ei, inclusiv cele două perechi de gemeni. Genoveva era grasă şi îmbătrânită. Îi ieşiseră vinişoare albastre în jurul ochilor, care dădeau un aer cam murdar chipului ei, înainte curat şi neted. Arăta o fericire zgomotoasă şi dezordonată, în mijlocul puilor ei cu botoşei albi şi panglicuţe de organza. Ştiam că Genoveva fugise cu directorul unei companii de păpuşari şi îmi displăcea într-un chip ciudat să-i văd fiii, care păreau să aibă mişcări automate, de parcă îi punea în mişcare un singur

mecanism central; mici şi neliniştitor de egali unul cu celălalt, cei şase aveau pantofiori identici şi panglici identice pe rochiţe. Dezordonata fericire a Genovevei, prezenţa ei plină de accesorii urbane într-un sat ruinat, nimicit de praf, mi se păreau dureroase şi triste. Era ceva amar, inconsolabil de ridicol în modul ei de a se mişca, de a părea norocoasă şi de a i se face milă de modul nostru de viaţă atât de diferit, zicea, de cel pe care îl cunoscuse în compania de păpuşari.

Văzând-o, îmi aduceam aminte de alte vremuri. I-am spus:

— Eşti foarte frumoasă, fato.

S-a întristat. A zis:

— Poate că amintirile îngraşă.

Şi s-a uitat atentă la copil. A zis:

— Şi ce s-a ales de vrăjitorul cu patru nasturi?

I-am răspuns sec, fiindcă ştiam că ştia:

— S-a dus.

Genoveva a zis:

— Şi nu ţi-a lăsat decât asta?

I-am spus că da, că nu-mi lăsase decât copilul. Genoveva a râs dezlânat şi vulgar:

— Trebuie să fii foarte slab de înger ca să faci doar un copil în cinci ani, a zis şi a continuat, bâţâindu-se fără răgaz, cotcodăcind printre puii ei zăpăciţi: Şi eu care eram nebună după el. Îţi jur că ţi l-aş fi furat, dacă nu l-am fi cunoscut la priveghiul unui copil. Pe vremea aceea eram tare superstiţioasă.

Înainte de a-şi lua rămas-bun, Genoveva s-a uitat la copil

şi a zis:

— E, într-adevăr, leit-poleit el. Nu-i lipseşte decât sacoul la patru nasturi.

Şi, din acea clipă, copilul a început să-mi pară identic cu tatăl lui, de parcă ea i-ar fi făcut vraja identităţii. Uneori îl surprind cu coatele pe masă, cu capul pe umărul stâng şi privirea nebuloasă pierdută niciunde. E la fel ca Martin când se rezema de ghivecele cu garoafe de pe balustradă şi zicea: „Chiar dacă nu pentru tine, tot aş rămâne să trăiesc în Macondo tot restul vieţii”. Am uneori impresia că aşa va spune, aşa cum ar putea-o spune acum, când stă jos, aici, lângă mine, taciturn, pipăindu-şi nasul congestionat de căldură.

— Te doare? îl întreb. Zice că nu, că se gândea că nu şi-ar putea ţine ochelarii. Nu trebuie să-ţi faci griji din pricina lui, îi spun şi-i desfac nodul de la gât. Spun: Când ajungem acasă, să te odihneşti, ca să poţi face baie.

Apoi mă uit la tata, care tocmai a zis: „Cataure”, strigându-l pe flăcăul cel mai în vârstă. E un indian îndesat şi scund, care a fumat în pat şi care, auzindu-şi numele, înalţă capul şi caută chipul tatei cu ochii lui mici şi negri. Dar, când tata vorbeşte iar, se aud în odăiţa din spate paşii primarului, care intră la noi, clătinându-se.

11

Amiaza a fost teribilă la noi acasă. Deşi pentru mine n-a fost o surpriză vestea morţii lui, căci o aşteptam de ceva vreme, n-aş fi putut bănui că avea să provoace atâta zăpăceală în casă. Cineva trebuia să mă însoţească la înmormântare şi m-am gândit că voi merge cu nevastă-mea, mai ales după ce am fost bolnav, acum trei ani, şi după seara când, răscolind prin sertarele mesei mele de scris, ea găsise bastonaşul cu mâna de argint şi cu micuţa balerină cu arc. Cred că pe atunci uitasem de jucărie. Dar în acea după-amiază am pus mecanismul în funcţiune şi micuţa balerină a dansat ca pe vremuri, însufleţită de melodia care înainte era festivă, dar acum, după lunga tăcere din sertar, suna taciturn şi nostalgic. Adelaida a privit-o dansând şi şi-a adus aminte. După aceea, s-a întors spre mine, cu privirea umedă de o tristeţe simplă.

— De cine îţi aminteşte? a zis.

Ştiam la cine se gândea Adelaida, în vreme ce jucăria întrista odaia cu muzicuţa ei uzată.

— Ce s-o fi ales de el? a zis nevastă-mea, amintindu-şi, zguduită poate, cum fluturau aripile acelor vremuri, când el apăruse în uşa încăperii, la şase seara, şi agăţase lampa de tocul uşii.

— E în colţ, am spus. Într-o zi o să moară şi va trebui să-l îngropăm. Adelaida a tăcut, absorbită de dansul jucăriei, iar eu m-am molipsit de nostalgia ei. I-am spus: întotdeauna am vrut să aflu cu cine l-ai confundat când a venit. Ai pus masa aceea, pentru că ţi-a semănat cu cineva.

Şi Adelaida a zis, surâzând cenuşiu:

— Ai să râzi de mine dacă am să-ţi spun cu cine mi s-a părut că semăna când s-a aşezat aici, în colţ, cu micuţa balerină în mână. Şi a arătat cu degetul în pustiul unde îl văzuse cu douăzeci de ani în urmă, cu ghete înalte şi haine care păreau o uniformă militară.

Am crezut că în acea după-amiază se împăcaseră în amintire, aşa că azi i-am cerut nevesti-mii să-şi pună o rochie de doliu şi să mă însoţească. Dar jucăria e iar în cutie. Muzica şi-a pierdut efectul. Adelaida se stinge. E tristă, distrusă şi-şi trece ore în şir spunând rugăciuni în odaie.

— Numai ţie îţi putea da prin minte să organizezi înmormântarea asta, mi-a zis. După toate nenorocirile care ne-au lovit, nu ne mai lipsea decât blestematul ăsta de an bisect. Şi pe urmă potopul.

Am încercat s-o conving că era la mijloc cuvântul meu de onoare.

— Nu putem nega că-i datorez viaţa, am spus.

Şi ea a zis:

— El ne-o datora nouă. N-a făcut decât să-ţi salveze viaţa, plătindu-şi datoria de pat, mâncare şi haine curate, adunată în decursul a opt ani.

Apoi a tras un scaun lângă balustradă. Probabil că mai e încă acolo, cu ochii înnoraţi de tristeţi şi superstiţii.

Atitudinea ei mi s-a părut atât de hotărâtă, că am încercat s-o liniştesc. — Bine. În cazul acesta, mă duc cu Isabel, am spus. Dar ea n-a răspuns. A continuat să stea jos, intangibilă, până când ne pregăteam să ieşim şi i-am

spus, crezând că-i făceam o plăcere: Până ne întoarcem, du-te şi roagă-te pentru noi.

Atunci a întors capul spre uşă, zicând:

— Nici măcar n-am să mă rog. Rugăciunile mele vor continua să fie zadarnice, atâta vreme cât femeia o să vină marţi de marţi să ceară o rămurică de roiniţă. În vocea ei era o răzvrătire întunecată şi răvăşită: Am să stau aici, culcată, până la Judecata de Apoi. Dacă până atunci nu mănâncă termitele scaunul…

Tata se opreşte cu gâtul întins, trăgând cu urechea la paşii cunoscuţi care înaintează în odaia din fund. Uită ce voia să-i zică lui Cataure şi încearcă să facă stânga împrejur, sprijinit în baston, dar piciorul beteag îl trădează şi e cât pe-aci să cadă pe brânci, ca acum trei ani, când a căzut într-o baltă de limonadă între zgomotele oalei de lut, care s-a dus de-a dura pe duşumea, între galenţii, balansoarul şi plânsul copilului, singurul care l-a văzut căzând.

De atunci şchiopătează, de atunci trage piciorul care i s-a anchilozat după o săptămână de chinuri, din care am crezut că n-avea să-şi mai revină nicicând. Acum, văzând că-şi recapătă echilibrul graţie ajutorului dat de primar, mă gândesc că tocmai în piciorul inapt stă secretul promisiunii pe care se pregăteşte să şi-o ţină în ciuda voinţei satului.

Poate că recunoştinţa lui datează de atunci. De când a căzut în nas pe podeaua din coridor, spunând că se simţise împins parcă dintr-un turn, iar ultimii doi medici rămaşi în Macondo ne-au sfătuit să-i uşurăm moartea. Mi-l aduc

aminte după ce zăcuse cinci zile în pat, chircit între cearşafuri; îmi amintesc trupul lui chinuit, ca al lui *Cachorro*, pe care toţi locuitorii din Macondo îl duseseră la cimitir înainte cu un an, înghesuindu-se într-o emoţionantă procesiune cu flori. În sicriu, maiestatea lui avea acelaşi fond de uitare de sine iremediabilă şi neconsolată, pe care o vedeam şi pe chipul tatei în acele zile când dormitorul se umpluse de glasul lui, vorbind de militarul ciudat care, în timpul războiului din 1885, apăruse într-o noapte în tabăra colonelului Aureliano Buendia, cu pălăria şi ghetele împodobite cu piei, dinţi şi gheare de tigru, şi pe care l-au întrebat: „Cine eşti?” Dar militarul ciudat nu răspunsese; atunci îi ziseseră: „De unde vii?” Şi tot nu răspunsese; şi îl întrebaseră: „De partea cui lupţi?” Şi tot nu obţinuseră vreun răspuns de la militarul necunoscut, până când ordonanţa nu pusese mâna pe-un tăciune şi i-l apropiase de faţă, îl cercetase o clipă şi exclamase, scandalizată: „Rahat! E ducele de Mariborough!”

În toiul teribilei halucinaţii, medicii au poruncit să-i facem baie. Şi aşa am făcut. Dar a doua zi abia de se putea observa o imperceptibilă schimbare la pântecele lui. Atunci medicii au părăsit casa şi au zis că singurul lucru recomandabil era să-i uşurăm moartea.

Dormitorul a rămas cufundat în tăcerea în care nu se auzea decât cum moartea dădea molcom şi tihnit din aripi, într-o fluturare ascunsă, care în dormitoarele muribunzilor duhneşte a mort. După ce padre Angel i-a dat muribundului ultima împărtăşanie, nu ne-am clintit ore în şir, contemplându-i profilul colţuros. Apoi a sunat ceasul şi

mama vitregă s-a pregătit să-i dea leacul cu lingura.

I-am săltat capul, încercând să-i desfacem dinţii, pentru ca ea să poată strecura lingura. Atunci s-au auzit pe coridor paşi rari şi hotărâţi. Mama vitregă a rămas cu lingura în aer, şoapta rugăciunii a plutit alături, iar ea s-a întors spre uşă, paralizată şi neobişnuit de lividă.

— Şi în purgatoriu aş recunoaşte paşii ăştia, a izbutit să spună, chiar când ne-am întors spre uşă şi l-am văzut pe doctor.

Era aici, în prag; şi ne privea.

Îi spun fiicei mele:

— *Cachorro* i-ar fi făcut să vină, altoindu-i cu cureaua, şi mă îndrept spre coşciug, gândind: *încă de când s-a dus doctorul din casa noastră, eram convins că actele ni le dirijează o voinţă superioară, împotriva căreia nu ne putem răzvrăti, nici măcar din răsputeri, ori ne-am asuma atitudinea stearpă a Adelaidei, care s-a încuiat să se roage.*

Parcurgând distanţa până la coşciug şi văzându-mi oamenii, neclintiţi pe pat, am senzaţia că am tras în piept, odată cu prima înghiţitură din aerul care fierbe deasupra mortului, tot amarul fatalităţii care a distrus Macondo. Cred că primarul n-o să întârzie cu aprobarea pentru înmormântare. Ştiu că afară, pe străzile chinuite de căldură, oamenii stau şi aşteaptă. Ştiu că femei dornice de spectacol stau la geamuri, fără să-şi aducă aminte că pe vetre laptele fierbe şi orezul s-a uscat. Dar mai cred şi că această ultimă formă de răzvrătire depăşeşte posibilităţile acestui grup de oameni storşi şi morţi de oboseală. Puterea lor de luptă e confuză încă dinaintea duminicii electorale

în care s-au mişcat, au făcut planuri şi au fost înfrânţi, rămânând apoi convinşi că-şi hotărau propriile acte. Dar toate păreau pregătite să ordoneze faptele care, pas cu pas, aveau să ducă inevitabil la această miercuri.

Acum zece ani, când s-a prăvălit peste noi ruina, strădaniile colective ale celor care aspirau să-şi revină ar fi fost suficiente pentru reconstrucţie. Ar fi fost de ajuns să ieşim pe ogoarele distruse de compania bananieră; să le curăţăm de buruieni şi s-o luăm iar de la capăt. Dar vijelia se învăţase să fie nerăbdătoare; să nu creadă nici în trecut, nici în viitor. O învăţaseră să creadă doar în prezent şi să-şi sature cu el lăcomia poftelor. N-am avut nevoie de multă vreme ca să ne dăm seama că vijelia trecuse şi că fără ea reconstrucţia era imposibilă. Totul fusese adus de vijelie şi totul se dusese pe aripile ei. După ea rămâneau în molozul satului doar o duminică şi eternul ţepar electoral din ultima noapte, punând în piaţa publică din Macondo patru damigene cu rachiu la dispoziţia poliţiei şi a pazei.

Dacă în acea noapte *Cachorro* a izbutit să-i oprească, deşi încă se mai răzvrăteau, azi ar fi mers din casă în casă, înarmat cu un baston pentru câini, şi i-ar fi obligat să-l îngroape. *Cachorro* îi supusese unei discipline de fier. Chiar după moartea preotului, acum patru ani (cu un an înainte de a mă îmbolnăvi), această disciplină s-a manifestat în pasiunea cu care toţi au smuls flori şi arbuşti din grădinile lor şi le-au dus la mormânt, ca să-i aducă lui *Cachorro* un ultim omagiu.

Doar acest om n-a asistat la înmormântare. Tocmai singurul care îşi datora viaţa categoricei şi contradictoriei

subordonări a satului faţă de preot. Fiindcă în noaptea când au pus cele patru damigene de rachiu în piaţa publică, iar Macondo a fost un sat călcat de o ceată de barbari înarmaţi – un sat îngrozit, care îşi arunca morţii la groapa comună – cineva şi-a amintit, probabil, că la acest colţ de stradă locuia un medic. Au rezemat targa de poartă şi (fiindcă n-a deschis; a vorbit dinăuntru) i-au strigat: „Doctore, ai grijă de răniţi, că ceilalţi medici nu mai pridideşc", iar el a răspuns: „Duceţi-i altunde; nu ştiu nimic de aşa ceva"; dar ei i-au zis: „Eşti singurul doctor care ne-a mai rămas. Trebuie să-ţi fie milă"; şi el a răspuns (dar tot n-a deschis uşa), iar gloata şi l-a închipuit în mijlocul salonului, cu lampa ridicată, cu ochii duri şi galbeni în lumină: „Am uitat tot ce ştiam despre răni. Duceţi-i altunde", şi uşa a rămas încuiată (fiindcă nu s-a deschis niciodată), deşi bărbaţi şi femei din Macondo agonizau în faţa ei. În acea noapte, gloata ar fi fost în stare de orice. Se pregătea să dea foc casei şi să-i facă scrum singurul locatar. Dar s-a ivit *Cachorro.* Părea că stătea nevăzut, de pază, ca să evite moartea casei şi a bărbatului. „Nimeni n-are să se atingă de uşa asta", se zice c-ar fi spus *Cachorro.* Şi se mai zice că asta-i tot ce-a spus, cu braţele deschise în cruce, cu chipul inexpresiv şi rece al hârcii de vacă iluminat de strălucirea furiei ţărăneşti. Atunci furia li s-a ogoit, şi-a schimbat cursul, dar tot i-au mai putut striga sentinţa care garanta, în vecii vecilor, sosirea acestei miercuri.

Ducându-mă spre pat ca să le spun flăcăilor să deschidă uşa, îmi trece prin minte: *Trebuie să sosească dintr-o clipă*

într-alta. Şi mă gândesc că, dacă nu vine în cinci minute, vom scoate coşciugul fără autorizaţie şi vom pune mortul în stradă, aşa că va trebui îngropat chiar în faţa casei. „Cataure”, îl chem pe cel mai mare dintre oamenii mei, iar el abia are vreme să ridice capul, că se şi aud paşii primarului, înaintând în odaia vecină.

Ştiu că vine drept la mine şi încerc să fac la iuţeală stânga împrejur, însă piciorul beteag îmi trage clapa, mă reped înainte, convins că am să cad şi am să mă lovesc cu faţa de marginea sicriului, dar mă poticnesc în braţul lui, mă prind din răsputeri de el şi-i aud glasul paşnic de stupid, zicând:

— Nu-ţi face griji, colonele. Te asigur că n-are să se întâmple nimic.

Şi cred că-i aşa, deşi ştiu că spune aşa, ca să-şi dea curaj singur.

— Nu cred că se poate întâmpla ceva, îi spun, dar cred pe dos, iar el zice ceva despre copacii *ceiba*[4] din cimitir şi îmi dă autorizaţia de înmormântare. Fără s-o citesc, o îndoi, o pun în buzunarul jachetei şi îi spun: Oricum, ce-o să se întâmple trebuia să se întâmple. E ca şi cum ar fi anunţat în almanah.

Primarul se adresează flăcăilor. Le porunceşte să bată sicriul în cuie şi să deschidă uşa. Mă uit la ei cum se mişcă, căutând ciocanul şi cuiele care vor şterge pe veci imaginea acestui bărbat, un domn neajutorat venit de niciunde, pe

---

4 Arbore sud-american tropical decorativ, al cărui lemn e folosit în ebenisterie şi a cărui fibră se utilizează în industria textilă, (n.tr.)

care l-am văzut ultima oară acum trei ani, în faţa patului meu de suferinţă, cu capul şi chipul tăbăcite de o decrepitudine prematură. Tocmai mă scosese din ghearele morţii. Forţa care îl adusese aici, care îi dăduse de veste că eram bolnav părea să fie şi cea care îl ţinea în faţa patului meu, zicând:

— Trebuie doar să faci câteva exerciţii cu piciorul. S-ar putea să ai nevoie de baston de aici înainte.

Două zile mai târziu, l-am întrebat ce-i datoram, iar el mi-a răspuns:

— Nu-mi datorezi nimic, colonele. Dar, dacă vrei să-mi faci o favoare, când am să mă trezesc ţeapăn în zori, aruncă peste mine un pumn de ţărână. Numai de asta am nevoie, ca să nu mă acopere găinaţul.

Chiar în promisiunea pe care m-a pus să i-o fac, în felul cum mi-a propus-o, în ritmul paşilor lui pe dalele din odaie, se ghicea că omul începuse să moară cu mult înainte, deşi aveau să mai treacă trei ani înainte ca moartea lui amânată şi defectuoasă să aibă definitiv loc într-o zi. Acea zi a fost azi. Şi chiar cred că n-ar fi avut nevoie de frânghie. Un suflu uşor ar fi fost de ajuns ca să stingă ultimul licăr de viaţă care mai rămăsese în ochii lui duri şi galbeni. Presimţisem totul încă din noaptea când stătusem la taclale cu el în odăiţă, înainte de a veni să locuiască acolo cu Meme. Aşa că, atunci când m-a pus să-i promit ceea ce voi împlini acum, n-am fost descumpănit. I-am spus pur şi simplu:

— Nu-i nevoie să mă rogi, doctore. Mă cunoşti şi trebuia să ştii că te-aş duce la groapă în ciuda întregii lumi, chiar

dacă nu ţi-aş datora viaţa.

Iar el, zâmbitor, cu ochii duri şi galbeni în care pentru prima oară se citea împăcarea:

— Totu-i adevărat, colonele. Dar nu uita că un mort nu m-ar fi putut îngropa.

Acum nimeni nu va mai putea spăla ruşinea. Primarul i-a dat tatei autorizaţia de înmormântare, iar tata a zis:

— Oricum, ce-o să se întâmple trebuia să se întâmple. E ca şi cum ar fi anunţat în almanah. Şi a zis-o cu indolenţa cu care s-a lăsat în voia satului Macondo, credincios cuferelor în care se păstrează hainele tuturor morţilor dinaintea naşterii mele.

De atunci totul se duce de râpă. Însăşi energia mamei mele vitrege, caracterul ei de fier şi dominator au devenit o durere amară. Pare tot mai dusă şi mai taciturnă, şi e atât de dezamăgită, că azi după-amiază s-a aşezat lângă balustradă şi a zis:

— Am să stau aici, întinsă, până la Judecata de Apoi.

Tata nu şi-a mai impus voinţa în legătură cu nimic.

Numai azi s-a ridicat din pat, ca să-şi îndeplinească ruşinoasa promisiune. E aici, sigur că totul are să se desfăşoare fără consecinţe grave, privindu-i pe flăcăii care s-au pus în mişcare, ca să deschidă uşa şi să bată sicriul în cuie. Îi văd apropiindu-se, mă ridic în capul oaselor, iau copilul de mână şi trag scaunul la fereastră, ca să nu mă vadă satul când vor deschide uşa.

Copilul e uimit. Când m-am ridicat, m-a privit cu un aer indescriptibil, uşor ameţit. Dar acum e la fel de uluit ca mine, şi se uită la flăcăii care asudă, străduindu-se să tragă

de belciuge. Cu un bocet ascuţit şi susţinut, de metal ruginit, uşa se deschide larg. Atunci văd iar strada, praful luminos, alb şi arzător care acoperă casele şi care a dat satului un aer lamentabil, de mobilă stricată. E ca şi cum Dumnezeu ar fi declarat Macondo inutil şi l-ar fi aruncat în cotlonul satelor care nu mai aduc servicii creaţiei.

Copilul, pe care probabil că în prima clipă l-a orbit lumina neaşteptată (mâna i-a tremurat într-a mea, când s-a deschis uşa), ridică brusc capul, concentrat, atent, şi mă întreabă:

— Auzi?

Abia atunci îmi dau seama că într-un patio vecin o pasăre a ogorului strigă ora.

— Da, şi trebuie să fie trei, spun chiar în clipa precisă când se aude prima lovitură a ciocanului într-un cui.

Încerc să nu aud sunetul sfâşietor care îmi face pielea de găină şi să-l împiedic pe copil să-şi dea seama că mă supără; întorc faţa spre fereastră şi văd, la celălalt colţ al străzii, migdalii melancolici şi prăfoşi, pe fondul casei noastre. Zguduită de suflul nevăzut al distrugerii, şi ea e în ajunul prăbuşirii tăcute şi definitive. Întreg Macondo e aşa de când l-a stors compania bananieră. Iedera invadează casele, muntele creşte pe uliţe, zidurile crapă şi în plină zi dai de o şopârlă aţipită în dormitor. Totul pare distrus de când n-am mai cultivat rozmarin şi chiparoase; de când o mână nevăzută a înghesuit porţelanurile de Crăciun în dulap şi a pus la îngrăşat moliile în hainele pe care nimeni nu le-a mai purtat. Unde slăbeşte balamaua unei uşi, nu mai există nicio mână amabilă, dispusă s-o repare. Tata nu

mai are energie să se mişte cum făcea înainte de a fi căzut la pat şi de a fi rămas şchiop definitiv. În spatele eternului ei ventilator, doamna Rebeca nu se ocupă de nimic care ar putea goni foamea de rea-voinţă pe care i-o provoacă văduvia stearpă şi chinuită. Agueda, lovită de dambla, e copleşită de o boală religioasă răbdurie; iar padre Angel nu pare să aibă altă satisfacţie decât aceea de a-şi savura, la siesta zilnică, indigestia perseverentă de după chiftele. Singurele neschimbate sunt cântecul gemenelor de la Sfântul Ieronim şi cerşetoarea misterioasă care nu pare să îmbătrânească şi care, de douăzeci de ani, vine în fiecare marţi la noi acasă pentru o rămurică de roiniţă. Doar fluieratul unui tren galben şi prăfuit care nu ia pe nimeni mai sparge tăcerea de patru ori pe zi. Iar noaptea, dum-dum-ul uzinei electrice pe care a lăsat-o compania bananieră când a plecat din Macondo.

Văd casa pe fereastră şi mă gândesc că acolo e mama vitregă, neclintită pe scaun, gândindu-se, poate, că înainte de întoarcerea noastră va trece şi vântul final care ne va şterge satul de pe faţa pământului. Atunci se vor duce toate, cu excepţia noastră, pentru că încă ne mai leagă de acest pământ o cameră plină de cufere, în care încă se mai păstrează uneltele casei, hainele bunicilor mei şi păturile puse pe caii părinţilor mei, când au venit la Macondo, fugind de război. Ne-au semănat în acest pământ amintirile morţilor de demult, ale căror oase nu le mai poţi găsi nici la douăzeci de braţe sub pământ. Cuierele zac în odaie din ultimele zile ale războiului; şi acolo vor fi şi în după-amiaza asta, când ne vom întoarce de la

înmormântare, dacă nu va fi trecut încă ultimul vânt care va şterge de pe faţa pământului dormitoarele pline de şopârle şi oamenii taciturni, devastaţi de amintiri.

Brusc, bunicul se ridică, se sprijină în baston şi-şi întinde capul de pasăre pe care ochelarii par siguri, de parcă i-ar face parte din chip. Cred că mi-ar veni foarte greu să port ochelari. La orice mişcare mi-ar sări de pe urechi. Şi, gândindu-mă la asta, îmi dau două mici lovituri în nas. Mama se uită la mine şi întreabă:

— Te doare?

Îi spun că nu, că pur şi simplu mă gândeam că n-aş putea să port ochelari. Iar ea zâmbeşte, trage adânc aer în piept şi îmi zice:

— Probabil că eşti transpirat.

E adevărat, hainele îmi ard pielea, catifeaua reiată verde şi groasă închisă până sus mi se lipeşte de trup cu sudoare şi-mi dă o senzaţie chinuitoare.

— Da, spun.

Şi mama se apleacă spre mine, îmi desface nodul şi îmi face vânt în jurul gâtului, spunând:

— Când ajungem acasă, ai să te odihneşti, ca să poţi face o baie.

— Cantaure, aud.

Exact acum intră iar pe uşa din spate bărbatul cu revolver. Când apare în tocul uşii, îşi scoate pălăria şi merge grijuliu, de parcă s-ar teme să nu deştepte cadavrul. Dar o face ca să-l sperie pe bunicul, care cade cu faţa în jos, împins de bărbat, se clatină şi izbuteşte să se prindă tocmai de braţul celui care a încercat să-l facă să se

clatine. Ceilalţi se opresc din fumat şi stau în continuare pe pat, ca patru corbi pe şevalet. Când intră cel cu revolverul, corbii se înclină, vorbesc în taină, iar unul dintre ei se ridică, se duce până la masă şi ia cutiuţa de cuie şi ciocanul.

Bunicul stă de vorbă cu bărbatul lângă sicriu. Bărbatul zice:

— Nu-ţi face griji, colonele. Te asigur că n-are să se întâmple nimic.

Iar bunicul zice:

— Nu cred că se poate întâmpla ceva.

Iar bărbatul zice: — Îl puteţi îngropa afară, lângă gărduleţul din stânga cimitirului, unde copacii *ceiba* sunt mai înalţi.

Apoi îi dă bunicului o hârtie, zicând:

— Ai să vezi că are să iasă totul bine.

Bunicul se sprijină în baston cu o mână, ia hârtia cu cealaltă şi o bagă în buzunarul jachetei, unde ţine cesuleţul pătrat din aur, atârnat de un lanţ.

— Oricum, ce-o să se întâmple trebuia să se întâmple. E ca şi cum ar fi anunţat în almanah.

Bărbatul zice:

— Sunt câţiva oameni la ferestre, dar numai din pură curiozitate. Femeile vin la fereastră întotdeauna şi pentru orice.

Dar cred că bunicul nu l-a auzit, pentru că se uită în stradă pe fereastră. Atunci bărbatul se mişcă, ajunge la pat şi le spune flăcăilor, făcându-şi vânt cu pălăria: — Acum îl puteţi bate în cuie. Între timp, deschideţi uşa să între

puţină răcoare.

Flăcăii se pun în mişcare. Unul dintre ei se apleacă asupra sicriului cu ciocanul şi cuiele, iar ceilalţi se îndreaptă spre uşă. Mama se ridică. E transpirată şi palidă. Trage un scaun, mă ia de mână şi mă dă deoparte, ca să poată trece flăcăii care au venit să deschidă uşa.

La început încearcă să tragă zăvorul care pare sudat de belciugele ruginite, dar nu-l pot mişca. E ca şi cum cineva ar apăsa cu forţă dinspre stradă. Dar când unul dintre bărbaţi se sprijină de uşă şi o loveşte, în odaie se ridică un zgomot de lemn, balamale ruginite, broaşte sudate de vreme, strat pe strat, iar uşa se deschide, enormă, cât să poată trece doi bărbaţi unul peste altul; şi lemnul scrâşneşte îndelung, iar fiarele se trezesc. Înainte de a ne putea da seama ce se petrece, în odaie răbufneşte lumina, cu spatele, puternică şi perfectă, fiindcă i-au luat sprijinul care a susţinut-o vreme de două veacuri şi, cu forţa a două sute de boi, cade pe spate în cameră, ducând cu sine umbra lucrurilor în căderea turbulentă. Oamenii devin brutal vizibili, ca un fulger la amiază, se clatină şi am senzaţia că ar fi trebuit să se ţină ca să nu-i dea jos lumina.

Când se deschide uşa, o pasăre a ogorului începe să cânte prin sat. Acum văd strada. Văd praful strălucitor şi fierbinte. Văd câţiva bărbaţi rezemaţi pe trotuarul opus, cu braţele încrucişate, privind spre odaie. Aud iar pasărea ogorului şi-i spun mamei:

— O auzi?

Ea zice că da, că trebuie să fie trei. Dar Ada mi-a zis că păsările ogorului cântă când simt duhoare de mort. Sunt

gata să-i spun asta mamei, chiar când aud zgomotul imens al ciocanului în floarea primului cui. Ciocanul loveşte, loveşte şi umple totul; se odihneşte o secundă şi loveşte iar, rănind lemnul de şase ori la rând, trezind vuietul lung şi trist al scândurilor adormite, iar mama, cu capul întors în partea cealaltă, se uită în stradă pe fereastră.

Când termină de bătut cuiele, se aud cântând mai multe păsări ale ogorului. Bunicul le face un semn oamenilor lui. Ei se apleacă, se aşază pe laturile sicriului, iar cel care rămâne în colţ, cu pălăria, zice:

— Nu-ţi face griji, colonele.

Şi atunci bunicul se întoarce spre colţ, agitat şi cu gâtul umflat şi stacojiu, ca al unui cocoş de luptă. Dar nu zice nimic. Bărbatul însă vorbeşte iar, din colţul lui:

— Aproape cred că în sat n-a mai rămas nimeni care să-şi aducă aminte de asta.

Chiar în acea clipă, simt cu adevărat un cutremur în pântece. *Acum chiar că am poftă să mă duc acolo în spate,* mă gândesc; dar acum e prea târziu. Flăcăii fac un ultim efort; se sforţează, cu călcâiele înfipte în duşumea, iar sicriul pluteşte în lumină, ca şi cum ar duce la mormânt o navă moartă.

Mă gândesc: *Acum au să simtă duhoarea. Acum toate păsările ogorului au să înceapă să cânte.*